

**ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА»**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ГОЛОВАЧ ОЛЕКСАНДР АНДРІЙОВИЧ

УДК 342.92

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В КОНТЕКСТІ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

Подається на здобуття наукового ступеня **кандидата юридичних наук**

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О.А. Головач

Науковий керівник – **Боровик Андрій Володимирович**,
кандидат юридичних наук, доцент

Ужгород – 2024

АНОТАЦІЯ

Головач О.А. Підприємницька діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, 2024.

У роботі встановлено зміст поняття та сутність підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів. Охарактеризовано систему принципів публічного адміністрування в цій сфері суспільних відносин. Встановлено основні напрями впливу процесів євроінтеграції та глобалізації на сучасний стан та перспективи вдосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності.

Зазначається, що становлення адміністративно-правових засад підприємництва в Україні відбувалось фактично з нульової позначки (переходу від адміністративно-командної системи управління економікою до ринкових відносин), що зумовило низку прорахунків у процесі законотворчості, проте національне законодавство поступово набувало рис цивілізованого; адміністративна та податкова реформи, реформа митного законодавства та інші позитивні процеси призвели врешті-решт до створення сучасного адміністративно-правового механізму регулювання підприємницької діяльності.

Для виокремлення позитивного досвіду правового регулювання окремих аспектів підприємницької діяльності увагу зосереджено на етапі новітньої історії суверенної України, її становлення як соціальної правової держави із ринковою економікою.

На підставі аналізу наукових публікацій встановлено тенденцію щодо активізації доктринальних досліджень актуальних питань підприємницької діяльності, які умовно можна поділити на три основні групи. До першої групи віднесено праці вчених-економістів, які досліджують теорію та практику економіки підприємництва, її взаємозв'язок з макроекономікою, а також вплив світових економічних процесів на розвиток підприємницької діяльності в Україні, включаючи процеси євроінтеграції та глобалізації. До другої групи віднесено праці фахівців у сфері державного управління, автори яких зосереджують увагу на питаннях публічного адміністрування підприємницької діяльності, починаючи з реєстрації суб'єктів підприємництва, ліцензування їхньої діяльності та охоплюючи питання здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю приватного сектору економіки, а також способи державної підтримки підприємців, захисту інтересів національного виробника тощо. До третьої групи віднесено дослідження вчених-юристів, які умовно поділяються на три підгрупи – публікації цивілістів, наукові праці фахівців у галузі господарського права, а також дослідження вчених-адміністративістів, які приділяють особливу увагу адміністративно-правовим засадам здійснення підприємницької діяльності та перспективним напрямом їх удосконалення.

Окрема увага в контексті теми дослідження зосереджена на наукових працях, присвячених проблематиці євроінтеграційних та глобалізаційних процесів, їх впливу на національну економіку та національну правову систему, включаючи адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності.

Серед методів дослідження підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів ключову роль відведено методології порівняльного правознавства, структурно-функціональному методу, а також методу юридичного моделювання. Акцентовано увагу на необхідності застосування цивілізаційного, антропологічного та синергетичного наукових підходів для

аналізу проблемних питань правового регулювання підприємницької діяльності, впливу процесів євроінтеграції та глобалізації та розвитку підприємництва.

Встановлено, що ієрархію нормативно-правових актів, якими врегульовано різні аспекти підприємницької діяльності в Україні, становлять Конституція України та рішення Конституційного Суду України, міжнародні договори (конвенції, угоди), ратифіковані Верховною Радою України, кодекси та закони України, укази Президента України та постанови Кабінету Міністрів України, а також інші підзаконні, відомчі нормативно-правові акти центральних та місцевих органів публічної адміністрації (виконавчої влади та місцевого самоврядування).

До принципів публічного адміністрування підприємницької діяльності віднесено: принцип рівності всіх перед законом та судом, принципи верховенства права та належного урядування, принцип взаємної відповідальності органів публічної адміністрації та суб'єктів підприємницької діяльності, принципи захисту інтересів національного виробника та підтримки національного виробництва (що набуває особливої актуальності в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів).

Констатовано, що сучасний стан адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні є задовільним, про що свідчать результати соціологічних опитувань підприємців.

Доведено, що глобалізація як всесвітній процес інтеграції та уніфікації економічних, політичних, соціальних та культурних відносин несе у собі цілу низку як позитивних моментів, так і реальних загроз для розвитку підприємницької діяльності. Так, розвинуті транснаціональні корпорації, захоплюючи нові ринки, залишають мало шансів для ефективної конкуренції з ними для середніх та малих національних підприємств, фізичних осіб-підприємців, які не здатні витратити співрозмірні з витратами ТНК суми грошових коштів на рекламу, технічне переоснащення виробництва або сфери послуг, створення торгових мереж, філій тощо. Водночас світові

корпорації пропонують суб'єктам малого та середнього підприємництва широкий спектр франшиз, лізингу, допомагають долати перешкоди у відносинах з органами публічної адміністрації, надаючи не тільки фінансову, але й юридичну підтримку (супроводження). Разом з великими корпораціями в країну приходять і великі інвестиції, що загалом сприяє зростанню економіки та, відповідно, рівню життя, дозволяє більшій кількості зацікавлених осіб розпочати власну справу, знайти свою економічну нішу.

Підкреслено, що завданням органів публічної адміністрації в цих процесах є пошук справедливого балансу між інтересами ТНК та національних виробників, підприємців у сфері послуг, створення такої адміністративно-правової основи ведення бізнесу, яка дозволяє продуктивно співіснувати великим корпораціям, суб'єктам середнього та малого підприємництва, а також розраховувати останнім на державну підтримку та належний захист.

Акцентовано увагу на тому, що невідворотність адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень у сфері підприємницької діяльності є неодмінною умовою стабільного функціонування національної економіки, запобігання зловживанням з боку суб'єктів підприємницької діяльності, формування культури підприємництва та підвищення рівня довіри інвесторів до національного ринку.

Зазначається, що найбільш частими правопорушеннями у сфері підприємницької діяльності є порушення порядку провадження господарської діяльності. Водночас наголошено на важливості притягнення до адміністративної відповідальності суб'єктів владних повноважень, які перешкоджають законній діяльності підприємців.

Зазначається, що в цивілізованих зарубіжних країнах адміністративно-правові засади регулювання підприємницької діяльності формувались протягом тривалого періоду становлення ринкових економік, налагодження системи публічного адміністрування підприємництва, становлення культури підприємницької діяльності.

На особливу увагу заслуговує позитивний досвід зарубіжних країн у частині цифровізації (автоматизації) відносин між суб'єктами підприємницької діяльності та органами публічної адміністрації з метою мінімізації ролі чиновників у процесі адміністрування бізнесу, а також здійснення контролю (нагляду) за діяльністю підприємців. Електронна реєстрація бізнесу та припинення підприємницької діяльності, заповнення електронних декларацій про доходи та подача фінансової (податкової) звітності через персональний кабінет платника податків, безготівкові розрахунки через платіжні термінали, системи відеоспостереження, автоматичного зважування та інші інновації дозволяють здійснювати об'єктивний контроль діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, їх доходів та видатків, сплати податків, дотримання ліцензійних умов тощо.

Встановлено, що євроінтеграція є основним проявом процесів глобалізації для України і полягає в адаптації національного законодавства та юридичної практики до права ЄС. Одним із проявів глобалізації як процесу економічної інтеграції та уніфікації є також цифровізація (автоматизація) адміністрування бізнесу, тому важливим є міжнародне співробітництво у цій сфері, прийняття єдиних (уніфікованих) для всіх цивілізованих держав правил реєстрації та здійснення підприємницької діяльності та її контролю з боку органів публічної адміністрації.

Перспективним, зокрема, видається використання технології штучного інтелекту для виявлення порушників адміністративного, податкового, митного законодавства під час здійснення підприємницької діяльності.

Визначено особливості адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в умовах воєнного стану, охарактеризовано його механізм та ознаки. Сформульовано обґрунтовані пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення механізму публічного адміністрування й публічного управління у зазначеній сфері суспільних відносин.

Обґрунтовано необхідність запозичення позитивного зарубіжного досвіду щодо впровадження спеціальних програм розвитку інновацій для

малих підприємств (на прикладі Сполучених Штатів Америки), а також програм допомоги малим і середнім підприємствам, спрямованим на підготовку до функціонування в умовах єдиного внутрішнього ринку ЄС (на прикладі Федеративної Республіки Німеччина).

Запропоновано розробити та прийняти нову Стратегію розвитку підприємницької діяльності в Україні на період до 2035 р. з урахуванням збройної агресії проти України та необхідності захисту національних виробників, а також необхідності інтенсивного розвитку національного виробництва товарів військового призначення та подвійного використання.

Обґрунтовано пропозиції щодо інших напрямів і способів удосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів. Зокрема, до інших перспективних напрямів та способів удосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів слід віднести:

- адміністративно-правове забезпечення розвитку ветеранського бізнесу в Україні (прийняття відповідного закону та відомчих нормативно-правових актів);

- розробку механізму (системи адміністративно-правових засобів) захисту національного виробника із врахуванням нових викликів глобалізації;

- адміністративно-правове забезпечення впровадження та підтримки високотехнологічного виробництва на рівні малого та середнього бізнесу;

- адміністративно-правове стимулювання підприємницької діяльності у сфері виробництва військових товарів та товарів подвійного використання, що можуть бути використані у створенні звичайних видів озброєнь, військової чи спеціальної техніки (механізм пільгового кредитування, податкові канікули, пріоритетне надання в оренду державного та комунального майна для виробничих та складських приміщень, зокрема, в

підземній інфраструктурі державних та комунальних підприємств, установ та організацій).

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, воєнний стан, глобалізація, євроінтеграція, захист бізнесу, інвестиції, інноваційні технології, національний виробник, підприємницька діяльність, правові засоби.

ANNOTATION

Golovach O.A. Entrepreneurial activity as an object of administrative and legal regulation in the context of European integration and globalization processes. – Qualification scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for a candidate degree in law sciences by speciality 12.00.07 – administrative law and process; financial law; information law. – Uzhgorod National University, Uzhhorod, 2024.

The work establishes the content of the concept and the essence of entrepreneurial activity as an object of administrative and legal regulation in the context of European integration and globalization processes. The system of principles of public administration in this sphere of public relations is characterized. The main directions of the influence of the European integration and globalization processes on the current state and prospects for improving the administrative and legal regulation of business activity have been established.

It is noted that the formation of the administrative and legal foundations of entrepreneurship in Ukraine actually took place from the zero mark (transition from the administrative-command system of managing the economy to market relations), which led to a number of miscalculations in the process of law-making, but the national legislation gradually acquired the features of a civilized one; administrative and tax reforms, reform of customs legislation and other positive processes ultimately led to the creation of a modern administrative and legal mechanism for regulating business activities.

In order to highlight the positive experience of legal regulation of certain aspects of entrepreneurial activity, attention is focused on the stage of the recent history of sovereign Ukraine, its formation as a social legal state with a market economy.

On the basis of the analysis of scientific publications, a trend has been established regarding the intensification of doctrinal research on topical issues of entrepreneurial activity, which can be conventionally divided into three main groups. The first group includes the works of economists who study the theory and practice of entrepreneurship economics, its relationship with macroeconomics, as well as the impact of world economic processes on the development of entrepreneurial activity in Ukraine, including the processes of European integration and globalization. The second group includes the works of specialists in the field of public administration, whose authors focus on issues of public administration of business activity, starting with the registration of business entities, licensing of their activities, and covering the issue of state supervision (control) of the activities of the private sector of the economy, as well as methods of state support for entrepreneurs, protection of the interests of the national producer, etc. The third group includes the research of legal scholars, which are conditionally divided into three subgroups - publications by civilians, scientific works of specialists in the field of economic law, as well as research by administrative scholars who pay special attention to the administrative and legal principles of entrepreneurial activity and promising directions for their improvement.

Special attention in the context of the research topic is focused on scientific works devoted to the problems of European integration and globalization processes, their impact on the national economy and the national legal system, including administrative and legal regulation of entrepreneurial activity.

Among the methods of researching entrepreneurial activity as an object of administrative and legal regulation in the context of European integration and globalization processes, a key role is given to the methodology of comparative jurisprudence, the structural-functional method, as well as the method of legal

modeling. Attention is focused on the need to apply civilizational, anthropological and synergistic scientific approaches to the analysis of problematic issues of legal regulation of business activity, the impact of the processes of European integration and globalization, and the development of entrepreneurship.

It has been established that the hierarchy of legal acts regulating various aspects of business activity in Ukraine consists of the Constitution of Ukraine and decisions of the Constitutional Court of Ukraine, international treaties (conventions, agreements) ratified by the Verkhovna Rada of Ukraine, codes and laws of Ukraine, decrees of the President of Ukraine and resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine, as well as other bylaws, departmental normative legal acts of central and local bodies of public administration (executive power and local self-government).

The principles of public administration of business activity include: the principle of equality of all before the law and the court, the principles of the rule of law and proper governance, the principle of mutual responsibility of public administration bodies and subjects of business activity, the principles of protecting the interests of the national producer and supporting national production (which is becoming especially relevant in the context of European integration and globalization processes).

It was established that the current state of administrative and legal regulation of entrepreneurial activity in Ukraine is satisfactory, as evidenced by the results of sociological surveys of entrepreneurs.

It has been proven that globalization as a worldwide process of integration and unification of economic, political, social and cultural relations carries a number of both positive moments and real threats to the development of entrepreneurial activity. Thus, developed transnational corporations, capturing new markets, leave little chance for effective competition with them for medium and small national enterprises, individual entrepreneurs who are not able to spend amounts of money commensurate with the expenses of TNCs on advertising, technical re-equipment of production or the service sector, creation of trade

networks, branches, etc. At the same time, global corporations offer small and medium-sized businesses a wide range of franchises, leasing, help overcome obstacles in relations with public administration bodies, providing not only financial, but also legal support (accompanying). Along with large corporations, large investments come to the country, which in general contributes to the growth of the economy and, accordingly, the standard of living, allows more interested persons to start their own business, to find their economic niche.

It is emphasized that the task of public administration bodies in these processes is to find a fair balance between the interests of TNCs and national producers, entrepreneurs in the service sector, to create such an administrative and legal basis for conducting business that allows large corporations, medium and small business entities to co-exist productively, and also to rely on the latter for state support and proper protection.

Attention is focused on the fact that the inevitability of administrative responsibility for committing offenses in the field of business activity is an indispensable condition for the stable functioning of the national economy, prevention of abuses by business entities, formation of a culture of entrepreneurship and increasing the level of investor confidence in the national market.

It is noted that the most frequent offenses in the field of entrepreneurial activity are violations of the order of economic activity. At the same time, it was emphasized the importance of bringing to administrative responsibility the subjects of power that impede the legal activity of entrepreneurs.

It is noted that in civilized foreign countries, the administrative and legal principles for the regulation of business activity were formed during a long period of the formation of market economies, the establishment of a system of public administration of business, and the formation of a culture of business activity.

The positive experience of foreign countries in terms of digitalization (automation) of relations between business entities and public administration bodies in order to minimize the role of officials in the process of business

administration, as well as control (supervision) of the activities of entrepreneurs deserves special attention. Electronic business registration and termination of business activities, filling out electronic income declarations and submitting financial (tax) reporting through the taxpayer's personal account, cashless payments through payment terminals, video surveillance systems, automatic weighing and other innovations allow for objective control of the activities of entities business activities, their income and expenses, payment of taxes, compliance with licensing conditions, etc.

It has been established that European integration is the main manifestation of globalization processes for Ukraine and consists in the adaptation of national legislation and legal practice to EU law. One of the manifestations of globalization as a process of economic integration and unification is the digitization (automation) of business administration, therefore, international cooperation in this area, the adoption of uniform (unified) rules for the registration and implementation of business activities and their control by public authorities are important for all civilized states. administration

In particular, the use of artificial intelligence technology to identify violators of administrative, tax, and customs legislation during business activities appears to be promising.

The peculiarities of the administrative and legal regulation of entrepreneurial activity in the conditions of martial law are determined, its mechanism and features are characterized. Reasoned proposals and recommendations aimed at improving the mechanism of public administration and public management in the specified sphere of public relations have been formulated.

The necessity of borrowing positive foreign experience regarding the implementation of special innovation development programs for small enterprises (using the example of the USA), as well as assistance programs for small and medium-sized enterprises aimed at preparing for functioning in the conditions of the single EU internal market (using the example of the Federal Republic of Germany) is justified.

It is proposed to develop and adopt a new Strategy for the development of entrepreneurial activity in Ukraine for the period up to 2035, taking into account the armed aggression against Ukraine and the need to protect national producers, as well as the need for intensive development of national production of military and dual-use goods.

It is also proposed: taking urgent measures of an administrative and legal nature to protect the national producer, which should include strengthening customs control over the import of goods (first of all, this is the criminalization of smuggling in relation to all goods that move through the state control of Ukraine outside of customs control (if the total value of the contraband items exceeds UAH 1.000.000), as well as criminalization of false declaration of goods); selection as a key sector of the economy in the conditions of martial law for the national production of high-tech goods for military purposes and dual use (entrepreneurs who produce weapons and related goods must have the preferential right to receive preferential loans and grants, to enter into lease agreements for state and communal property real estate, etc.).

Proposals regarding other directions and ways of improving the administrative and legal regulation of entrepreneurial activity in Ukraine in the context of European integration and globalization processes are substantiated. In particular, other promising directions and ways of improving the administrative and legal regulation of business activity in Ukraine in the context of European integration and globalization processes should include:

- administrative and legal support for the development of veteran business in Ukraine (adoption of the relevant law and departmental legal acts);
- development of a mechanism (a system of administrative and legal means) for the protection of the national producer, taking into account the new challenges of globalization;
- administrative and legal provision of implementation and support of high-tech production at the level of small and medium-sized businesses;

- administrative and legal stimulation of entrepreneurial activity in the field of production of military goods and dual-use goods that can be used in the creation of conventional types of weapons, military or special equipment (mechanism of preferential lending, tax holidays, priority leasing of state and communal property for production and warehouses premises, in particular, in the underground infrastructure of state and communal enterprises, institutions and organizations).

Key words: administrative and legal regulation, business protection, entrepreneurial activity, European integration, globalization, innovative technologies, investments, legal means, martial law, national producer.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Статті, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Головач О.А. Адміністративно-правові засади підприємницької діяльності в Україні в контексті євроінтеграції та глобалізації. *Право і суспільство*. 2023. № 6. С. 187–194. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.27>.
2. Головач О.А. Актуальні питання адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 349–353. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-1/79>.
3. Головач О.А. Історія становлення та розвитку адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності. *Право та державне управління*. 2023. № 4. С. 47–54. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.4.6>.
4. Головач О.А. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності: позитивний досвід для України. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2023. № 7(59). С. 98–104. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.7.15>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Головач О.А. Перспективні напрями удосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 22–23 грудня 2023 р. Львів–Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 375–378. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-100>.

2. Головач О.А. Адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності в Україні в умовах глобалізації та євроінтеграції. *Юридичні науки: проблеми та перспективи* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 24–25 лютого 2023 р. Львів–Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 368–373. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-292-3-104>.

ЗМІСТ

ВСТУП	18
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОБ’ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ	28
1.1 Історія становлення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні.....	28
1.2 Історіографія та методологія дослідження підприємницької діяльності як об’єкта адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів	46
Висновки до розділу 1.....	73
РОЗДІЛ 2 ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	75
2.1 Сучасний стан адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні: аналіз національного законодавства та судової практики.....	75
2.2 Актуальні питання адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів.....	105
2.3 Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері підприємницької діяльності.....	123
Висновки до розділу 2.....	138
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	142
3.1 Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності та перспективи його імплементації в національне законодавство та юридичну практику.....	142

3.2 Перспективні напрями удосконалення адміністративно-правових засад підприємницької діяльності в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів.....	155
Висновки до розділу 3.....	167
ВИСНОВКИ.....	171
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	179
ДОДАТКИ.....	202

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Підприємницька діяльність є особливою сферою діяльності людини, яка врегульована нормами як публічного, так і приватного права. Так, суспільні відносини, пов'язані із підприємницькою діяльністю, врегульовані нормами конституційного, адміністративного, фінансового, митного, трудового, господарського та цивільного права, а також нормами міжнародного приватного права у разі участі суб'єкта підприємницької діяльності у міжнародній торгівлі, експорті або імпорті товарів.

Нормами адміністративного права врегульовано відносини, пов'язані із реєстрацією суб'єктів підприємницької діяльності, отриманням дозволів та ліцензуванням діяльності у випадках, передбачених законом. Нормами адміністративного права врегульовані також суспільні відносини щодо здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності з боку відповідних контролюючих органів публічної адміністрації. Приписами (нормами-заборами) адміністративно-деліктного права встановлено підстави та порядок притягнення до відповідальності за вчинення правопорушень у сфері підприємницької діяльності. Нормами суміжного з адміністративним податкового права врегульовано великий масив відносин щодо оподаткування діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, нормами митного права – порядок переміщення товарів через кордон України в процесі здійснення торгівлі із зарубіжними контрагентами. Окрему, досить велику сферу суспільних відносин становлять правовідносини щодо публічних закупівель, тобто участі суб'єктів підприємницької діяльності в процедурах публічних закупівель (тендерах), які також у значній частині врегульовано нормами адміністративного права.

Не менш важливим є адміністрування механізмів підтримки суб'єктів підприємницької діяльності з боку органів публічної адміністрації, надання

їм пільгових кредитів, грантів, розміщення державних замовлень на придбання товарів національного виробництва тощо.

Особливого значення адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності набуло із початком євроінтеграційних процесів, які для України є основним проявом процесів глобалізації. Зокрема, перед органами публічної адміністрації постало завдання приведення національного законодавства у сфері правового регулювання підприємницької діяльності у відповідність до принципів та норм права Європейського Союзу (*Acquis communautaire*), зокрема стандартів та правил ведення бізнесу.

Таким чином, дослідження підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів має як теоретичне, так і практичне значення, адже метою такого дослідження є формулювання конкретних пропозицій щодо внесення змін до чинного національного законодавства та юридичної практики у цій сфері суспільних відносин.

Адміністративно-правові засади здійснення підприємницької діяльності досліджували такі відомі вчені, як: Д. Бабенко, О. Болгар, А. Боровик, С. Віннік, О. Дубинський, Л. Дудник, О. Клим, М. Ковальова, А. Ковач, А. Красовська, Х. Кульгавець, А. Ластовецький, С. Лисенко, Д. Парамонов, Ю. Сагайдак, Н. Саніахметова, В. Селіванов, В. Тильчик, Л. Хомко, К. Чаплигін, А. Чорна, О. Юшкевич.

Фахівці у галузі цивільного та господарського права також приділяють значну увагу дослідженню проблематики підприємницької діяльності. Зокрема, варто відзначити таких науковців, як: М. Амельченко, О. Аушева, І. Болокан, О. Гарагонич, І. Головань, В. Добровольська, О. Загнітко, О. Квасніцька, Н. Корчак, Т. Малиновська, Т. Некрасова, В. Рум'янцева.

Міжнародний (зарубіжний) досвід державного регулювання та підтримки підприємництва досліджено в роботах Т. Гончарук, О. Деренько, Н. Заярної, О. Камушкова, І. Орлової, В. Рибчака, О. Рябцева, І. Шайдюк.

Значну увагу дослідженню різних аспектів підприємницької діяльності природно приділяють вчені-економісти. Серед останніх слід виділити роботи таких вчених, як: А. Арзуманян, А. Близнюк, В. Борисова, В. Брижатиї, З. Варналій, А. Дядін, З. Живко, О. Кашенко, Г. Козаченко, Б. Купчак, О. Кушнір, В. Огаренко, К. Пугачова, Ю. Райта, Т. Сьомкіна, С. Терещенко, А. Чупіс.

Проте підприємницька діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів ще не була предметом окремого дослідження, що актуалізує необхідність підготовки цієї роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03 березня 2016 р. Проблематика дисертації постає з положень Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 р.» (Указ Президента від 30 вересня 2019 р. № 722/2019), Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 р., схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 504-р, а також Національної економічної стратегії на період до 2030 р., затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 03 березня 2021 р. № 179.

Мета дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу теоретичних напрацювань, положень чинного законодавства України та практики його реалізації визначити сутність, зміст та особливості підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів; окреслити тенденції та виявити недоліки категоріального, нормативного, інституційного й інструментального складників адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності; сформулювати науково обґрунтовані висновки, теоретичні положення та

практичні рекомендації, спрямовані на підвищення результативності й ефективності адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні.

Для досягнення зазначеної мети в дисертаційній роботі необхідно виконати такі *задачі*:

– узагальнити історію становлення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні з метою виокремлення відповідного позитивного історичного досвіду;

– систематизувати історіографію та методологію дослідження підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів;

– здійснити аналіз національного законодавства та судової практики у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні;

– виокремити та проаналізувати актуальні питання адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів;

– визначити підстави та особливості адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері підприємницької діяльності;

– охарактеризувати зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності та визначити перспективи його імплементації в національне законодавство та юридичну практику;

– визначити перспективні напрями вдосконалення адміністративно-правових засад підприємницької діяльності в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, пов'язані з адміністративно-правовим регулюванням підприємницької діяльності.

Предметом дослідження є підприємницька діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів.

Методи дослідження. Методологія дослідження підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів спирається на розуміння необхідності поєднання всіх основних методів наукового пошуку, а також загальновідомих наукових підходів до дослідження правових явищ та процесів.

Так, для узагальнення історії становлення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні з метою виокремлення відповідного позитивного історичного досвіду застосовуються закони та прийоми діалектики, системний та структурно-функціональний методи, а також цивілізаційний та історико-правовий наукові підходи (підрозділ 1.1).

З метою систематизації історіографії та методології дослідження підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів використовуються закони діалектики та метафізики, прийоми логічного методу, системний та структурно-функціональний методи (підрозділ 1.2).

Для аналізу національного законодавства та судової практики у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні застосовуються системний та структурно-функціональний методи, прийоми логічного методу, а також формально-юридичний метод (метод юридичної догматики як різновид аксіоматичного методу) і метод юридичного моделювання (підрозділ 2.1).

З метою виокремлення та аналізу актуальних питань адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів використовуються закони та прийоми діалектики, прийоми логічного методу, структурно-функціональний метод, прийоми соціологічного методу, а також антропологічний та синергетичний науковий підходи (підрозділ 2.2).

Для визначення підстав та особливостей адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері підприємницької діяльності

застосовуються прийоми логіки, системний метод, формально-юридичний метод, а також методологія порівняльного правознавства (підрозділ 2.3).

У процесі характеристики зарубіжного досвіду адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності та визначення перспектив його імплементації в національне законодавство та юридичну практику використовуються закони та прийоми діалектики, методологія порівняльного правознавства, а також цивілізаційний та синергетичний наукові підходи (підрозділ 3.1).

З метою визначення перспективних напрямів удосконалення адміністративно-правових засад підприємницької діяльності в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів застосовуються системний та структурно-функціональний методи, прийоми логіки, формально-юридичний метод та метод юридичного моделювання, а також синергетичний науковий підхід (підрозділ 3.2).

Нормативну основу роботи становлять Конституція та закони України, рішення Конституційного Суду України, міжнародні нормативно-правові акти, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, постанови касаційних судів у складі Верховного Суду та постанови Великої Палати Верховного Суду, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, інші відомчі нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані, акумульовані Державною службою статистики України, Національним банком України, а також результати репрезентативних соціологічних досліджень.

Наукова новизна отриманих результатів. Дисертація є одним із перших у вітчизняній адміністративно-правовій науці комплексних досліджень підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів. За результатами проведеної наукової роботи сформульовано низку

положень, рекомендацій та висновків теоретичного і практичного спрямування, запропонованих особисто здобувачем, зокрема:

вперше:

– сформульовано авторське визначення підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання, під якою пропонується розуміти самостійну, ініціативну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність, яка врегульована в основному нормами адміністративного, цивільного, господарського, податкового, митного, трудового, міжнародного приватного права, здійснюється фізичними та юридичними особами незалежно від форми власності – суб'єктами господарювання (підприємцями) та їх об'єднаннями з метою одержання прибутку, а також досягнення економічних і соціальних результатів; виступає об'єктом адміністрування та контролю (нагляду) з боку уповноважених органів публічної адміністрації, а також здійснюється у разі необхідності за підтримки з боку держави та міжнародних інституцій;

– сформульовано пропозиції щодо внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», зокрема, пропозицію виключити п. 1 ч. 1 ст. 4 вказаного Закону щодо обов'язковості державної реєстрації в Єдиному державному реєстрі (натомість встановити норму, згідно з якою «якщо особа зареєстрована як платник податків (має електронний кабінет платника на офіційному сайті Державної податкової служби України), використовує POS-термінал та не використовує найману працю, а також регулярно сплачує всі передбачені Податковим кодексом України обов'язкові платежі, то реєстрація такої особи як суб'єкта підприємницької діяльності не є обов'язковою», що дозволить спростити початок здійснення підприємницької діяльності для фізичних осіб та стимулюватиме їх своєчасно сплачувати податки); відповідні зміни необхідно внести до ст. 164 КУпАП, якою передбачена адміністративна відповідальність за порушення

порядку провадження господарської діяльності (виключити з ч. 1 ст. 164 КУпАП слова «без державної реєстрації як суб'єкта господарювання або»);

– запропоновано затвердити на рівні закону Стратегію розвитку підприємницької діяльності в Україні на період до 2035 р. з урахуванням обставин воєнного стану в Україні, яка буде включати ключові положення щодо переведення економіки України на «воєнні рейки», захисту національного виробника та державної підтримки суб'єктів підприємницької діяльності (Стратегія повинна бути не тільки програмним документом, але й передбачати конкретні кроки щодо внесення змін до чинного законодавства для досягнення поставлених цілей);

удосконалено:

– методологічні засади дослідження актуальних питань адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності, зокрема щодо особливостей використання законів та прийомів діалектики, загальнонаукових та спеціально-юридичних методів дослідження, а також провідних наукових підходів: цивілізаційного, антропологічного, синергетичного;

– наукові підходи до розуміння межі втручання органів публічної адміністрації в діяльність суб'єктів підприємницької діяльності та системи адміністративно-правових засобів стимулювання розвитку та адміністрування підприємництва, а також здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю підприємців;

– визначення поняття євроінтеграційних та глобалізаційних процесів та ступеня їх впливу на зміст адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні;

дістало подальший розвиток:

– узагальнення зарубіжного досвіду адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів (на прикладі країн-членів ЄС та Сполучених Штатів Америки), а також визначення можливості та доцільності

імплементатії позитивного досвіду в національне законодавство та юридичну практику;

– узагальнення судової практики, зокрема, правових позицій Верховного Суду щодо меж адміністративно-правового втручання в діяльність суб'єктів підприємницької діяльності, притягнення підприємців до юридичної відповідальності за порушення чинного законодавства, вирішення спорів суб'єктів підприємницької діяльності з органами публічної адміністрації та іншими юридичними особами тощо.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані в таких напрямках:

– *законотворчій діяльності* – під час підготовки законопроектів про внесення змін до чинних законів України, а також під час підготовки змін та доповнень до відомчих нормативно-правових актів, якими регламентовано порядок здійснення підприємницької діяльності в Україні;

– *правозастосовній діяльності* – в діяльності органів публічної адміністрації, що здійснюють публічне адміністрування підприємницької діяльності, а також контроль (нагляд) за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності;

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Правові засади підприємницької діяльності», а також для підготовки навчальних та навчально-методичних посібників, підручників, курсів лекцій і проведення подальших наукових досліджень відповідного спрямування.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження, його основні висновки та рекомендації оприлюднені на 2 науково-практичних конференціях, а саме: «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (м. Кременчук, 22–23 грудня 2023 р); «Юридичні науки: проблеми та перспективи» (м. Запоріжжя, 24–25 лютого 2023 р.).

Публікації. Основні положення роботи знайшли відображення в 4 наукових статтях, з них 3 статті опубліковані у виданнях, що визнані як фахові з юридичних наук, та 1 стаття – у зарубіжному науковому виданні, а також у 2 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 203 сторінки, у тому числі основного тексту – 161 сторінка. Список використаних джерел налічує 191 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

1.1 Історія становлення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні

Дослідження оптимальних шляхів та способів удосконалення адміністративно-правових засад підприємницької діяльності в Україні потребує аналізу відповідного історичного досвіду, адже становлення підприємництва в Україні пройшло декілька складних етапів та відбувалось на фоні фактично повної відсутності культури підприємницької діяльності та фінансової грамотності у громадян України. Молода українська держава отримала у спадок неринкове радянське законодавство та адміністративно-командну систему управління економікою.

Становлення адміністративно-правових засад підприємництва відбувалось фактично з нуля, що обумовило ряд прорахунків в процесі правотворчої діяльності. Проте, національне законодавство поступово набувало рис цивілізованого, адміністративна та податкова реформи, реформа митного законодавства ті інші позитивні процеси призвели врешті решт до створення сучасного адміністративно-правового механізму регулювання підприємницької діяльності. Проте і на даний час останній потребує реформування, з урахуванням історичного досвіду, нових глобалізаційних викликів та перспектив євроінтеграції. Вищезазначене обумовлює актуальність дослідження історії становлення та розвитку адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні, а також його теоретичну та практичну значимість.

Історію розвитку підприємництва дослідили в колективній публікації Т. Колесник, О. Демидова та Д. Колесник [75]. Слід також виділити

публікацію Н. Колібабчук «Історія виникнення і розвитку підприємництва в Україні в XVIII – на початку XX ст.» [76]. Ця тема також змістовно описана фактично в кожному підручнику та навчальному посібнику зі спеціальності «Економіка».

Проте, історія становлення та розвитку адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні ще не була предметом окремого дослідження, що актуалізує необхідність її дослідження з метою запозичення позитивного історичного досвіду адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності.

Отже, дослідження підприємницької діяльності як об'єкту адміністративно-правового регулювання, зокрема в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів, потребує змістовного дослідження історії становлення та розвитку адміністративно-правового регулювання підприємництва в історії сучасної України.

Слід підкреслити, що для отримання актуальних результатів дослідження доцільно проаналізувати історію саме адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності, а не історію виникнення та розвитку підприємництва на українських землях взагалі. Остання є предметом досліджень у сфері економіки, соціології, загальної історії тощо. Для виокремлення позитивного досвіду правового регулювання окремих аспектів підприємницької діяльності слід зосередити увагу на етапі новітньої історії суверенної України, її становлення як соціальної правової держави із ринковою економікою. В цьому аспекті недоцільним вбачається дослідження, наприклад, радянського періоду української історії, коли економічні процеси були майже повністю монополізовані державою або знаходились під тотальним контролем командно-адміністративної системи під керівництвом комуністичної партії з тоталітарним репресивним режимом.

Отже, історія виникнення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні фактично починається з моменту

ухвалення Акту проголошення незалежності України в 1991 році та виходу з СРСР.

Слід констатувати, що на розвиток правового регулювання підприємницької діяльності в Україні вплинули процеси так званої «перебудови», коли партійне керівництво зрозуміло безперспективність існування командно-адміністративної системи управління економікою та фактично відкрило дорогу для розвитку бізнесу.

Нові економічні відносини потребували відповідного правового врегулювання, тому ще до проголошення незалежності Верховною Радою Української РСР було прийнято Закон УРСР «Про підприємництво» від 7 лютого 1991 року, яким було визначено загальні правові, економічні та соціальні засади здійснення підприємницької діяльності (підприємництва) громадянами та юридичними особами на території Української РСР, встановлено гарантії свободи підприємництва та його державної підтримки.

У вказаному законі у ст. 1 було визначено, що підприємництво – це самостійна ініціатива, систематична, на власний ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг та заняття торгівлею з метою одержання прибутку [144].

Статтею 4 Закону УРСР «Про підприємництво» було встановлено обмеження у здійсненні підприємницької діяльності. Так, без спеціального дозволу (ліцензії), що видається Радою Міністрів Української РСР або уповноваженим нею органом, не могли здійснюватись: пошук (розвідка) та експлуатація родовищ корисних копалин; ремонт спортивної, мисливської або іншої зброї; виготовлення і реалізація медикаментів і хімічних речовин; виготовлення пива і вина; виготовлення горілчаних, лікерних та коньячних виробів; виготовлення тютюнових виробів; медична практика; ветеринарна практика; юридична практика; створення та утримання гральних закладів, організація азартних ігор; торгівля алкогольними напоями.

Дозвіл (ліцензія) на здійснення підприємницької діяльності видавався Радою Міністрів Української РСР або уповноваженим нею органом у строк

не більш як за 30 днів з дня одержання заяви. Відмова у видачі дозволу (ліцензії) видавалася в той же строк і була актом письмової форми. Спори про відмову видати дозвіл (ліцензії) розглядав суд або арбітраж [144].

Не менш важливим для становлення адміністративно-правових засад регулювання підприємницької діяльності в Україні було прийняття у 1991 році Закону України «Про підприємства в Українській РСР», який визначав види і організаційні форми підприємств, правила їх створення, реєстрації, реорганізації і ліквідації, організаційний механізм здійснення ними підприємницької діяльності в умовах переходу до ринкової економіки [145]. Пізніше вказаний закон був перейменований в Закон України «Про підприємства в Україні».

Закон України «Про підприємства в Українській РСР» в ст. 2 визначав види підприємств. Зокрема, було визначено, що відповідно до форм власності, встановлених Законом Української РСР «Про власність», можуть діяти підприємства таких видів:

- індивідуальне підприємство, засноване на особистій власності фізичної особи та виключно її праці;
- сімейне підприємство, засноване на власності та праці громадян Української РСР – членів однієї сім'ї, які проживають разом;
- приватне підприємство, засноване на власності окремого громадянина Української РСР, з правом найняття робочої сили;
- колективне підприємство, засноване на власності трудового колективу підприємства, кооперативу, іншого статутного товариства, громадської та релігійної організації;
- державне комунальне підприємство, засноване на власності адміністративно-територіальних одиниць;
- державне підприємство, засноване на загальнодержавній (республіканській) власності;
- спільне підприємство, засноване на базі об'єднання майна різних власників (змішана форма власності). У числі засновників спільного

підприємства відповідно до законодавства Української РСР могли бути юридичні особи та громадяни Української РСР, союзних республік, інших держав;

- підприємство, засноване на власності юридичних осіб і громадян союзних республік та інших держав. Створення таких підприємств регулювалось окремим законодавством Української РСР [145].

Таким чином, перед бажаними почати підприємницьку діяльність в молодій українській державі відкривався широкий спектр можливостей щодо вибору організаційно-правової форми власного підприємства.

Слід зазначити, що закони України «Про підприємництво» та «Про підприємства в Україні» втратили чинність із набранням чинності Господарським кодексом України 1 січня 2004 року.

Так, в Господарському кодексі України окрему 4-ту главу було присвячено господарській комерційній діяльності – підприємництву.

Зокрема, в ст. 42 ГК України підприємництво визначається як самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [34].

Це фактично класичне нормативне визначення підприємницької діяльності, яке включає її основні ознаки – самостійність, ініціативність, систематичність, здійснення на власний ризик, наявність чітко визначеної мети – одержання прибутку.

У ст. 43 ГК України закріплено засади свободи підприємницької діяльності. Зокрема встановлено, що підприємці мають право без обмежень самостійно здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність, яку не заборонено законом; особливості здійснення окремих видів підприємництва встановлюються законодавчими актами; перелік видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, а також перелік видів діяльності, підприємництво в яких забороняється, встановлюються виключно законом;

здійснення підприємницької діяльності забороняється органам державної влади та органам місцевого самоврядування [34].

Важливою, зокрема, є заборона здійснення підприємницької діяльності суб'єктам владних повноважень, які в силу свого статусу та повноважень повинні переслідувати публічні інтереси, уникати конфлікту інтересів в своїй діяльності (коли наявність приватних інтересів ставить під сумнів неупередженість посадової особи органу публічної адміністрації).

Окрему статтю присвячено принципам підприємницької діяльності. Так, згідно із ст. 44 ГК України підприємництво здійснюється на основі: вільного вибору підприємцем видів підприємницької діяльності; самостійного формування підприємцем програми діяльності, вибору постачальників і споживачів продукції, що виробляється, залучення матеріально-технічних, фінансових та інших видів ресурсів, використання яких не обмежено законом, встановлення цін на продукцію та послуги відповідно до закону; вільного найму підприємцем працівників; комерційного розрахунку та власного комерційного ризику; вільного розпорядження прибутком, що залишається у підприємця після сплати податків, зборів та інших платежів, передбачених законом; самостійного здійснення підприємцем зовнішньоекономічної діяльності, використання підприємцем належної йому частки валютної виручки на свій розсуд [34].

Слід зазначити, що ГК України закріплює принципи саме підприємницької діяльності, а не принципи адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності, які буде розглянуто в наступних підрозділах роботи.

У відповідності до ст. 46 ГК України підприємці мають право укладати з громадянами договори щодо використання їх праці. При укладенні трудового договору (контракту, угоди) підприємець зобов'язаний забезпечити належні і безпечні умови праці, оплату праці не нижчу від визначеної законом та її своєчасне одержання працівниками, а також інші

соціальні гарантії, включаючи соціальне й медичне страхування та соціальне забезпечення відповідно до законодавства України [34].

Таким чином, в частині трудових відносин між підприємцями та найманими працівниками ГК України відсилає нас до Кодексу законів про працю України.

Важливим є закріплення загальних гарантій прав підприємців в ст. 47 ГК України. Зокрема, у вказаній статті встановлено, що держава гарантує усім підприємцям, незалежно від обраних ними організаційних форм підприємницької діяльності, рівні права та рівні можливості для залучення і використання матеріально-технічних, фінансових, трудових, інформаційних, природних та інших ресурсів.

В ч. 2 ст. 47 ГК України закріплено, що забезпечення підприємця матеріально-технічними та іншими ресурсами, що централізовано розподіляються державою, здійснюється з метою виконання підприємцем поставок, робіт чи послуг для пріоритетних державних потреб.

Згідно із ч. 3 ст. 47 ГК України держава гарантує недоторканність майна і забезпечує захист майнових прав підприємця. Вилучення державою або органами місцевого самоврядування у підприємця основних і оборотних фондів, іншого майна допускається відповідно до ст. 41 Конституції України на підставах і в порядку, передбачених законом.

У відповідності до ч. 4 ст. 47 ГК України збитки, завдані підприємцю внаслідок порушення громадянами чи юридичними особами, органами державної влади чи органами місцевого самоврядування його майнових прав, відшкодовуються підприємцю відповідно до цього Кодексу та інших законів.

І частиною 5 вказаної статті передбачено, що підприємець або громадянин, який працює у підприємця по найму, у передбачених законом випадках може бути залучений до виконання в робочий час державних або громадських обов'язків, з відшкодуванням підприємцю відповідних збитків органом, який приймає таке рішення. Відповідно, спори про відшкодування збитків вирішуються судом [34].

Очевидно, що перелічені гарантії мають загальний характер і деталізуються на рівні законів та підзаконних нормативно-правових актів.

На окрему увагу в контексті теми даного дослідження заслуговують положення ст. 48 «Державна підтримка підприємництва» ГК України. Так, ч. 1 ст. 48 ГК України передбачено, що з метою створення сприятливих організаційних та економічних умов для розвитку підприємництва органи влади на умовах і в порядку, передбачених законом: надають підприємцям земельні ділянки, передають державне майно, необхідне для здійснення підприємницької діяльності; сприяють підприємцям в організації матеріально-технічного забезпечення та інформаційного обслуговування їх діяльності, підготовці кадрів; здійснюють первісне облаштування неосвоєних територій об'єктами виробничої і соціальної інфраструктури з продажем або передачею їх підприємцям у визначеному законом порядку; стимулюють модернізацію технології, інноваційну діяльність, освоєння підприємцями нових видів продукції та послуг; подають підприємцям інші види допомоги [34].

Всі перелічені напрями та способи державної підтримки підприємництва набувають особливої актуальності саме в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів. Так, продовження адаптації національного законодавства та юридичної практики у сфері правового регулювання підприємницької діяльності до права ЄС в умовах повномасштабної війни російської федерації проти України потребує особливої уваги органів публічної адміністрації до питання підтримки суб'єктів підприємницької діяльності.

У ч. 2 ст. 48 ГК України окремо зазначено, що держава сприяє розвитку малого підприємництва, створює необхідні умови для цього [34]. Історичний досвід показує, що саме розвиток малого підприємництва дозволяє створити в структурі суспільства середній клас, який виступає ядром громадянського суспільства та рушійною силою розвитку підприємництва в цілому.

Важливим стало закріплення в ГК України норми про відповідальність суб'єктів підприємництва. Так, згідно ст. 49 ГК України підприємці зобов'язані не завдавати шкоди довкіллю, не порушувати права та законні інтереси громадян і їх об'єднань, інших суб'єктів господарювання, установ, організацій, права місцевого самоврядування і держави. За завдані шкоду і збитки підприємець несе майнову та іншу встановлену законом відповідальність [34].

Не менш важливим є закріплення в кодексі примату норм міжнародного права над нормами національного законодавства у сфері правового регулювання підприємницької діяльності. Так, згідно із ч. 2 ст. 50 ГК України у разі якщо чинним міжнародним договором, згоду на обов'язковість якого надано Верховною Радою України, встановлено інші правила щодо підприємництва, ніж ті, що передбачено законодавством України, застосовуються правила міжнародного договору. Правила міжнародних договорів України, чинних на момент прийняття Конституції України, застосовуються відповідно до Конституції України в порядку, визначеному цими міжнародними договорами [34].

Вказане положення є ключовим для діяльності іноземних підприємств в Україні, залучення іноземних інвестицій, адже гарантоване верховенство норм міжнародного права над національними правилами ведення бізнесу та побудови взаємовідносин з органами публічної адміністрації створює у іноземних підприємців відчуття правової визначеності та захищеності.

Наступним важливим кроком в розвитку правових засад підприємницької діяльності на зорі української державності стало прийняття 19 вересня 1991 року Закону України «Про господарські товариства», який визначав поняття і види господарських товариств, правила їх створення, діяльності, а також права і обов'язки їх учасників та засновників.

Так, у ст. 1 Закону України «Про господарські товариства» зазначається, що господарськими товариствами визнаються підприємства, установи, організації, створені на засадах угоди юридичними особами і

громадянами шляхом об'єднання їх майна та підприємницької діяльності з метою одержання прибутку. Також вказується, що товариства можуть займатися будь-якою підприємницькою діяльністю, яка не суперечить законодавству України [125].

До господарських товариств законом віднесено: акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства [125].

Негативну роль у розвитку національного підприємництва зіграла така організаційно-правова форма господарських товариств як закрите акціонерне товариство.

Незрілість ринкових відносин, фактична відсутність культури підприємництва та необізнаність громадян з основами правового регулювання підприємницької діяльності в сукупності призвели до того, що недобросовісні керівники закритих акціонерних товариств (приватизованих колишніх державних підприємств) почали доводити підприємства до фіктивного банкрутства, викупуваючи при цьому акції у міноритаріїв, тобто працівників підприємства, які в силу природи закритого акціонерного товариства не могли продати акції на сторону, на вільному ринку цінних паперів.

В результаті численних фіктивних банкрутств робітники підприємств колишнього державного сектору економіки місяцями не отримували заробітну плату, тому продаж акцій за формальною (де факто – заниженою) ціною був для них джерелом реального одноразового доходу з метою виживання. Натомість колишні керівники державних підприємств фактично акумулювали в своїх руках контрольні пакети акцій та ставали повноправними та єдиними власниками підприємств з усіма їх активами – нерухомістю, автопарком, обладнанням тощо.

Таким чином, прорахунки первинного правового регулювання підприємництва в Україні призвели до зубожіння більшої частини населення та швидкого збагачення вузького кола керівників підприємств, для яких

ключову роль відігравав не потенційний розвиток підприємства шляхом активізації підприємницької діяльності, а банальний продаж активів підприємства задля швидкого отримання надприбутків.

Схожі події відбулись і у сфері земельних відносин. Так, у 1995 році Л. Кучмою було видано Указ Президента України «Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям» [146].

Замість конкретних земельних ділянок мешканці сіл та селищ (колишні працівники колгоспів) отримали сертифікати на земельну частку (пай), тобто фактично не право власності на конкретну земельну ділянку, а право на право власності на земельну ділянку. Сертифікат на земельну частку (пай) засвідчує право власника на отримання земельної ділянки та містить дані про її вартість та площу в умовних кадастрових гектарах. Водночас сертифікат на земельну частку (пай) не є підтвердженням права власності на саму ділянку й не встановлює її меж.

В результаті колишні директори колгоспів, маючи в своєму розпорядженні технічну базу для обробки землі, акумулювали в своїх руках земельні паї, сплачуючи за їх використання фіктивну орендну плату, а власники сертифікатів на земельну частку отримали мізерні виплати за надання в оренду своїх паїв, не маючи навіть теоретичної можливості самостійно обробляти свою землю, адже мали лише право на умовні кадастрові гектари на певному полі. Бажаючи отримати у власність реальну земельну ділянку із встановленими в натурі межами (тобто юридично оформити своє право власності на землю) часто стикалися із тим, що їм пропонувалась ділянка з невдалим розташуванням, із незручним доступом до неї тощо, що також ускладнювало можливість обробки земельної ділянки власними силами, зокрема здійснювати підприємницьку діяльність у сфері сільськогосподарського виробництва.

Важливим для розвитку підприємницької діяльності в Україні стало прийняття у 1992 році Закону України «Про приватизацію майна державних

підприємств», який пізніше був перейменований в Закон України «Про приватизацію державного майна» та втратив чинність після прийняття Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» у 2018 році.

Законом України «Про приватизацію майна державних підприємств» було врегульовано правові, економічні та організаційні основи приватизації підприємств загальнодержавної, республіканської (Республіки Крим) та комунальної власності з метою створення багатуокладної соціально орієнтованої ринкової економіки України [148].

Так, ст. 16 Закону України «Про приватизацію майна державних підприємств» було передбачено, що продаж об'єктів приватизації та незавершеного будівництва на аукціоні, за конкурсом, в тому числі з виключним застосуванням приватизаційних майнових сертифікатів, вільно конвертованої валюти, здійснюється у порядку, встановленому розділом IV Закону України «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)» [148].

А згідно із ст. 18 вказаного Закону продаж часток (акцій, паїв), що належать державі в майні господарських товариств, здійснюється шляхом перетворення державних підприємств у акціонерні товариства. При перетворенні державного підприємства в акціонерне товариство його засновником виступав відповідний орган приватизації, який діяв в межах повноважень, передбачених для засновників акціонерного товариства законодавством [148].

У зв'язку із вищезазначеним слід згадати і Закон України «Про приватизаційні папери» від 6 березня 1992 року за № 2173-ХІІ. Цим Законом було визначено поняття і види приватизаційних паперів, умови та порядок їх випуску, розміщення серед громадян України, обліку, використання та погашення [147].

Зокрема, згідно із ст. 2 вказаного Закону право на одержання у власність приватизаційних паперів мали громадяни України, які проживали

на її території, проживали або тимчасово перебували за її межами у службових справах в період, що визначався Державною програмою приватизації.

У відповідності до ст. 4 Закону України «Про приватизаційні папери», приватизаційні папери використовувалися громадянами України для придбання частки майна державних підприємств та інших об'єктів, державного житлового фонду, земельного фонду відповідно до законодавства України про приватизацію. Приватизаційні папери могли бути використані лише в період проведення приватизації, визначений Державною програмою приватизації [147].

Використання приватизаційних паперів здійснювалось шляхом їх обміну на паї, акції, інші документи, що встановлюють та засвідчують право власності на частку державного майна відповідно до номіналу приватизаційного паперу з обов'язковим відображенням змісту обмінної операції як на самому приватизаційному папері, так і в супутніх документах, і супроводжується погашенням приватизаційного паперу [147].

На практиці необізнані із тонкощами приватизації майна державних підприємств громадяни отримали так звані приватизаційні майнові сертифікати та обмінювали їх на сертифікати акцій (письмові документи, які засвідчували право власності поіменованої в ньому особи на певну кількість акцій емітента). Як правило це робилось через посередників, які акумулювали в своїх руках контрольні пакети акцій та здійснювали в подальшому багатократні емісії (додаткові випуски) акцій новоствореного акціонерного товариства – колишнього державного підприємства. Такі дії призводили до фактичного знецінення акцій, сертифікати на які отримали зазначені громадяни. Таким чином, підприємливі посередники («підприємці» на ринку цінних паперів) фактично отримували у власність колишні державні підприємства (часто цілі заводи, фабрики з усією інфраструктурою), а власники приватизаційних сертифікатів отримували на руки сертифікати

акцій (те ж саме право на право як і у випадку із земельними паями), які з часом перетворювались на нікчемні папірці.

Не менш важливим для створення адміністративно-правової основи становлення та розвитку підприємницької діяльності в Україні було прийняття ключових нормативно-правових актів податкового законодавства.

Так, у 1991 році Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про систему оподаткування», у 1992 році – закони України «Про акцизний збір» та «Про плату за землю», у 1994 році – закони України «Про оподаткування прибутку підприємств» та «Про Державний реєстр фізичних осіб - платників податків та інших обов'язкових платежів», у 1995 році – Закон України «Про акцизний збір на алкогольні напої та тютюнові вироби», у 1996 році – закони України «Про патентування деяких видів підприємницької діяльності», «Про ставки акцизного збору і ввізного мита на деякі товари (продукцію)», «Про ставки акцизного збору на тютюнові вироби» та «Про ставки акцизного збору на деякі транспортні засоби та кузови до них» та інші системоутворюючі податкові закони.

Податковим кодексом України, який було прийнято у 2011 році, була передбачена втрата чинності переліченими законами і на заміну їм прийшов єдиний кодифікований нормативно-правовий акт, що значно спростило адміністрування оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності.

В рамках дослідження історії становлення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні слід згадати еволюцію органів публічної адміністрації, які здійснювали публічне адміністрування у сфері регуляторної політики та підприємництва.

Так, у 2007 році був створений Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва (Держкомпідприємство) – центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовувалась і координувалась Кабінетом Міністрів України через Віце-прем'єр-міністра України.

Положення про Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва було затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2007 р. № 667 [43].

Саме Держкомпідприємництво забезпечувало реалізацію державної політики у сфері підприємництва та виступало спеціально уповноваженим органом з питань державної регуляторної політики, державної реєстрації, ліцензування та дозвільної системи у сфері господарської діяльності.

Основними завданнями Держкомпідприємництва були: участь у формуванні та реалізації державної регуляторної політики, державної реєстрації, ліцензування та дозвільної системи у сфері господарської діяльності; координація діяльності органів виконавчої влади, пов'язаної з розробленням та здійсненням заходів щодо проведення державної регуляторної політики, державної реєстрації, ліцензування та дозвільної системи у сфері господарської діяльності; сприяння формуванню системи фінансово-кредитної, консультаційної та інформаційної підтримки підприємництва; організація роботи, пов'язаної із здійсненням державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності [43].

Указом Президента України від 6 квітня 2011 року № 401/2011 функції з реалізації державної політики у сфері реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців було покладено на Державну реєстраційну службу України.

Положення про Державну реєстраційну службу було затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 року № 219 [43].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 листопада 2011 року № 1152-р функції Держкомпідприємництва у сфері реалізації державної регуляторної політики, державної політики з питань розвитку підприємництва (крім питань реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців) припинені і передані Міністерству економічного розвитку і торгівлі України.

Проте, вже 19 грудня 2011 була утворена Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва як центральний орган виконавчої влади України, яка згодом була реорганізована шляхом перетворення у Державну регуляторну службу України [43].

Положення про Державну регуляторну службу було затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2014 р. № 724.

Так, у відповідності до вказаного положення, Державна регуляторна служба України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України і який реалізує державну регуляторну політику, політику з питань нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, ліцензування та дозвільної системи у сфері господарської діяльності та дерегуляції господарської діяльності [121].

Проведене дослідження історії становлення та розвитку адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні дозволяє сформулювати висновок про те, що національний досвід правового регулювання підприємницької діяльності починався фактично з нульової відмітки, адже у спадок від тоталітарного радянського режиму Україна отримала командно-адміністративну систему та відповідне недемократичне, антиринкове законодавство, орієнтоване на державний сектор економіки та колективні господарства.

В процесі створення адміністративно-правових засад для підприємницької діяльності було допущено ряд прорахунків, які призвели до економічного дисбалансу в розвитку великого, середнього та малого підприємництва в Україні. Так, фіктивна приватизація (яка часто супроводжувалась фіктивним банкрутством) багатьох крупних та середніх державних підприємств шляхом їх перетворення в акціонерні товариства призвела до концентрації активів та капіталу в руках, як правило, колишніх керівників державних підприємств та одночасного зубожіння робітників, які місяцями не отримували заробітну плату. Аналогічні процеси відбулись і в аграрному секторі економіки, де колишні колгоспники отримали сертифікати

на земельну частку (пай) в умовних кадастрових одиницях, а колишні керівники колгоспів отримали повний контроль над технічними засобами обробки землі та можливість за безцінь орендувати земельні ділянки колишніх підлеглих.

Перелічені процеси призвели до того, що в Україні фактично не виник цивілізований фондовий ринок, більшість громадян не обізнані із обігом цінних паперів. Крім того, вказані процеси призвели до суттєвого майнового розшарування суспільства та фактичної відсутності середнього класу в Україні. Останній, як відомо, є основою для розвитку підприємництва. І тільки з часом в Україні починає формуватися клас справжніх підприємців, які розвивають національний ринок та створюють робочі місця.

Важливу роль в розвитку підприємницької діяльності в Україні зіграла податкова реформа, а саме прийняття у 2010 році Податкового кодексу України, який уніфікував на спростив адміністрування оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності.

Таким чином, для сучасного позитивного розвитку адміністративно-правових засад підприємницької діяльності в Україні важливим є урахування негативного та позитивного досвіду адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності починаючи із перших років незалежності України, а також чітке усвідомлення того, що тільки суверенна національна правова держава може здійснювати ефективне адміністрування бізнесу.

Враховуючи вищезазначене, для органів публічної адміністрації ключовим завданням має стати захист національного виробника, підтримка молодих підприємців, розвиток високотехнологічних, наукоємних секторів підприємництва з метою формування конкурентоздатної економіки, здатної протистояти глобалізаційним викликам та адаптованої до європейських стандартів ведення бізнесу.

Таким чином, становлення адміністративно-правових засад підприємництва в Україні відбувалось фактично з нульової позначки (переходу від адміністративно-командної системи управління економікою до

ринкових відносин), що зумовило низку прорахунків у процесі законотворчості, проте національне законодавство поступово набувало рис цивілізованого; адміністративна та податкова реформи, реформа митного законодавства та інші позитивні процеси призвели врешті-решт до створення сучасного адміністративно-правового механізму регулювання підприємницької діяльності.

Для виокремлення позитивного досвіду правового регулювання окремих аспектів підприємницької діяльності увагу необхідно зосередити на етапі новітньої історії суверенної України, її становлення як соціальної правової держави із ринковою економікою.

Ключовий вплив на розвиток підприємництва в Україні здійснило прийняття законів «Про підприємництво», «Про підприємства в Україні», «Про господарські товариства», «Про приватизацію майна державних підприємств», «Про приватизаційні папери», «Про систему оподаткування», «Про акцизний збір», «Про плату за землю», «Про оподаткування прибутку підприємств», «Про Державний реєстр фізичних осіб – платників податків та інших обов'язкових платежів», «Про акцизний збір на алкогольні напої та тютюнові вироби», «Про патентування деяких видів підприємницької діяльності», «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців», а також Указу Президента України «Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям».

Ключову роль в розвитку адміністративно-правових засад підприємницької діяльності в Україні зіграла податкова реформа, а саме прийняття у 2010 році Податкового кодексу України, який уніфікував на спростив адміністрування оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності.

1.2 Історіографія та методологія дослідження підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів

Дослідження підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання потребує змістовного аналізу історіографії даного питання, а також визначення методологічного інструментарію проведення відповідної наукової роботи.

Адміністративно-правові засади здійснення підприємницької діяльності досліджували такі відомі вчені як Д. Бабенко, О. Болгар, А. Боровик, С. Віннік, Л. Дудник, О. Клим, М. Ковальова, А. Ковач, А. Красовська, Х. Кульгавець, А. Ластовецький, С. Лисенко, Д. Парамонов, Ю. Сагайдак, Н. Саніахметова, В. Селіванов, Л. Хомко, К. Чаплигін, А. Чорна, О. Юшкевич.

Фахівці у галузі цивільного та господарського права також приділяють значну увагу дослідженню проблематики підприємницької діяльності. Зокрема, варто відзначити таких науковців як: М. Амельченко, О. Аушева, І. Болокан, О. Гарагонич, І. Головань, В. Добровольська, О. Загнітко, О. Квасніцька, Н. Корчак, Т. Малиновська, Т. Некрасова, В. Рум'янцева,

Міжнародний (зарубіжний) досвід державного регулювання та підтримки підприємництва досліджено в роботах Т. Гончарук, О. Деренько, Н. Заярної, О. Камушкова, І. Орлової, В. Рибчака, О. Рябцева, І. Шайдюк.

Значну увагу дослідженню різних аспектів підприємницької діяльності природньо приділяють вчені економісти. Серед останніх слід виділити роботи таких вчених як А. Арзуманян, А. Близнюк, В. Борисова, В. Брижаний, З. Варналій, З. Живко, А. Дядін, О. Кашенко, Г. Козаченко, Б. Купчак, О. Кушнір, В. Огаренко, К. Пугачова, Ю. Райта, Т. Сьомкіна, С. Терещенко, А. Чупіс.

Аналіз наукових публікацій дозволяє зробити висновок про те, що у вітчизняній науці сформувалась тенденція щодо активізації доктринальних

досліджень актуальних питань підприємницької діяльності, які умовно можна поділити на три основні групи. Перша група – праці вчених економістів, які досліджують теорію та практику економіки підприємництва, її взаємозв'язок з макроекономікою, а також вплив світових економічних процесів на розвиток підприємницької діяльності в Україні, включаючи процеси євроінтеграції та глобалізації. Друга група – це праці фахівців у сфері державного управління, автори яких зосереджують увагу на питаннях публічного адміністрування підприємницької діяльності, починаючи з реєстрації суб'єктів підприємництва, ліцензування їх діяльності, та охоплюючи питання здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю приватного сектору економіки, а також способи державної підтримки підприємців, захисту інтересів національного виробника тощо. Третя група – це дослідження вчених-юристів, які умовно поділяються на три підгрупи – публікації цивілістів, наукові праці фахівців у галузі господарського права, а також дослідження вчених-адміністративістів. Останні приділяють особливу увагу адміністративно-правовим засадам здійснення підприємницької діяльності та перспективним напрямам їх удосконалення.

Так, до першої групи слід віднести праці таких науковців-економістів як А. Близнюк «Альтернативні стратегії розвитку підприємницької діяльності» [13], В. Брижатиї «Фінансово-інвестиційні ризики підприємницької діяльності в Україні» [20], З. Варналій «Мале підприємництво: основи теорії і практики» [21], В. Волкодав «Залучення західноєвропейських інвестицій в Україну за досвідом країн з перехідною економікою» [26], Т. Гончарук «Зарубіжний досвід розвитку підприємницьких структур та можливості його використання в Україні» [33], Т. Греджева «Конкуренція в підприємницькій діяльності: теоретичні аспекти» [35], Р. Данилейчук «Теоретичні основи оцінки впливу конкуренції на розвиток підприємництва» [37], А. Дядін «Дефініція категорії «підприємницька діяльність» [48], З. Живко «Підходи до тлумачення понять

«підприємництво» та «підприємницька діяльність» через призму функцій економічної системи» [50], О. Камушков «Розвиток малого та середнього бізнесу у світі» [60], Г. Козаченко та А. Арзуманян «Підприємництво та підприємницька діяльність: зміст категорій» [74], Ю. Корнєв «Формування системи інформаційного забезпечення підприємницької діяльності в Україні» [85], Б. Купчак «Підприємництво: суть та умови здійснення» [96], К. Паливода «Проблеми формування привабливого інвестиційного клімату як засобу подолання деструкцій в економіці України» [116], К. Пугачова «Підприємницька діяльність у сільській місцевості» [155], Ю. Райта «Формування інституційного середовища підприємницької діяльності в Україні» [158], Т. Сьомкіна «Формування суб'єкта підприємницької діяльності» [169], А. Чупіс, В. Огаренко, О. Кашенко, В. Борисова, С. Терещенко «Підприємницька діяльність: стратегія економічного розвитку» [178].

Так, А. Дядін вважає, що при обґрунтуванні визначення поняття підприємницької діяльності доцільно враховувати чинну законодавчу базу, досягнутий рівень розуміння суті цього поняття в межах проведеного дослідження, а також формувати сучасне наукове уявлення з урахуванням діючих умов існування підприємницької діяльності в Україні. Систематизація підходів до визначення підприємницької діяльності дозволила досліднику сформулювати авторське уявлення про це смислове політичне, економічне, правове і законорегулююче явище. Так, на думку А. Дядіна, підприємницька діяльність – це самостійна, на свій ризик і під свою відповідальність економічна діяльність, що здійснюється законодавчо зареєстрованими суб'єктами підприємництва, спрямована на залучення в господарський оборот існуючих і можливих ресурсів, яка носить систематичний, правомірний, інноваційний характер і спрямована на отримання суспільної та особистої вигоди [48, с. 68].

З. Живко аналізуючи різноманітні підходи до визначення підприємництва, стверджує, що центральною фігурою підприємництва

виступає підприємець – суб'єкт підприємницької діяльності. Він є специфічною структурною одиницею, що виявляє особисті інтереси через посередництво: вироблення цілей функціонування підприємства; кооперування факторів виробництва; створення виробництва, пристосованого до конкретного ринкового середовища; отримання прибутку від реалізації продукції на ринку. Будь-який підприємець діє в окреслених напрямках, виконуючи повністю чи частково основні притаманні йому функції і вступаючи при цьому у відносини з іншими економічними суб'єктами, представленими на ринку [50, с. 32].

Крім економічного та юридичного трактування, на думку З. Живко, існує ще й розуміння підприємництва як соціального явища – сукупність певних видів діяльності в умовах ринку, основними аспектами якої є: отримання прибутку на основі створення необхідних суспільству товарів і послуг та підвищення ефективності виробництва; економічна відповідальність за неефективне використання ресурсів (трудових, фінансових, матеріальних), наслідком чого може бути банкрутство [50, с. 32].

Крім того, З. Живко формулює авторське визначення підприємництва, яке, на його думку, найбільш повно окреслює його економічно-суспільну сутність – як самостійної, систематичної, новаторської на власний ризик діяльності з виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, яка здійснюється фізичними та юридичними особами у встановленому законодавством порядку з метою самореалізації, отримання прибутку та задоволення потреб суспільства [50, с. 34].

До другої групи відносяться праці таких відомих науковців у сфері державного управління як О. Деренько «Міжнародний досвід державного регулювання та підтримки малого підприємництва» [41], О. Кахович «Державне регулювання структурно-інвестиційної політики в Україні» [61], О. Кравчун «Механізм державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні» [90], О. Кушнір «Державне управління підприємницькою діяльністю: питання теорії і методології дослідження» [98], В. Мареніченко

«Механізми реалізації державного регулювання якісного розвитку малого та середнього бізнесу в умовах інтеграції України до Європейського Союзу» [106], В. Рибчак «Світовий досвід державного регулювання підприємств малого бізнесу» [159], Г. Скиба «Державне регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності в умовах спеціальних економічних зон і територій пріоритетного розвитку» [166], К. Чаплигін «Державне регулювання суб'єктів господарювання» [175], І. Шайдюк «Європейський досвід державного регулювання та підтримки малого підприємництва» [180], А. Яценко «Державне регулювання іноземної інвестиційної діяльності в Україні» [184].

Так, О. Кушнір, аналізуючи питання теорії і методології дослідження державного управління підприємницькою діяльністю, зазначає, що розвиток сучасної України та її інтеграція у світову економіку, а також активна співпраця з країнами ЄС передбачають запровадження міжнародних правових та адміністративних стандартів у частині забезпечення права на підприємницьку діяльність, яке є невід'ємною частиною функціонування економіки ринкового типу. За європейським досвідом, держава може виконувати функції, пов'язані з регулюванням у сфері підприємницької діяльності, не самостійно, а з допомогою провідників державного регулювання, якими, крім юридичних осіб публічного права, можуть також виступати особи приватного права, які отримали відповідні повноваження [98, с. 101].

К. Чаплигін, досліджуючи питання державного регулювання суб'єктів господарювання, зазначає, що державне регулювання економіки в умовах ринкового господарства являє собою систему типових заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру, здійснюваних правомірними державними закладами і громадськими організаціями з метою стабілізації і пристосування існуючої соціально-економічної системи до умов, що змінюються [175, с. 52].

До третьої групи належать праці таких відомих представників юридичної науки як М. Амельченко «Захист прав суб'єктів господарювання в судовому процесі та у виконавчому провадженні» [3], О. Аушева «Захист прав суб'єктів господарювання від порушень органами державної влади» [7], Р. Афанасієв «Особливості адміністративно-правового забезпечення інвестиційної діяльності в Україні» [8], Д. Бабенко «Специфіка адміністративно-правового регулювання діяльності господарських товариств» [9], М. Бліхар «Адміністративно-правові форми та методи регулювання інвестиційної діяльності» [14], Р. Бойчук «Правові засади державного регулювання підприємницької діяльності: проблеми формування» [15], О. Болгар «Сутність державної реєстрації як форми публічного адміністрування» [16], І. Болокан «Зобов'язально-правові та спеціальні засоби захисту права власності в підприємницькій діяльності» [17], А. Боровик та Д. Парамонов «Адміністративно-правове забезпечення захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні» [18], В. Васильєв «Адміністративно-правовий механізм протидії правопорушенням у сфері підприємницької діяльності в Україні» [22, 23], С. Віннік «Адміністративно-правові засади здійснення контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю» [25], О. Гарагонич «Правове регулювання підприємницької діяльності в Чеській та Словацькій республіках» [30], І. Головань «Правова робота у механізмі захисту прав суб'єктів підприємництва» [31], В. Добровольська «Правові засади державного регулювання підприємницької діяльності в Україні» [46], Л. Дудник «Адміністративно-правове забезпечення діяльності податкової міліції щодо протидії фіктивному підприємництву» [47], О. Загнітко «Господарсько-правове забезпечення захисту вітчизняного товаровиробника (порівняльно-правове дослідження)» [52], О. Квасніцька «Правове регулювання державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності» [62], О. Клим «Адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності в Україні» [65], О. Коваленко «Щодо поняття та ознак адміністративної

відповідальності за правопорушення у підприємницькій діяльності» [68], М. Ковальова «Адміністративно-правові режими підприємницької діяльності в Україні» [69], А. Ковач «Право людини на підприємництво» [70], Н. Корчак «Правові питання антимонопольного регулювання підприємницької діяльності в Україні» [86], В. Костицький «Законодавчий захист підприємництва. Інститут законодавчих передбачень і правової експертизи» [87].

Так, Р. Бойчук, досліджуючи проблеми формування правових засад державного регулювання підприємницької діяльності, зазначає, що застосовуючи засоби регулюючого впливу, держава в особі уповноважених на то її органів вступає в організаційно-господарські відносини з суб'єктами господарювання. Статтею 19 Конституції України визначено, що правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Отже, види державного регулювання господарської діяльності, компетенція органів державної влади в сфері дозвільної системи, види діяльності, що підлягають ліцензуванню, перелік документів дозвільного характеру повинні визначатися законом [15, с. 23].

Крім того, на думку Р. Бойчука, правові засади є засобом визначення (закріплення) правових параметрів (порядку) здійснення підприємництва. Вони повинні характеризувати (визначати) відносини у сфері господарювання. Пункт 8 ч. 1 ст. 92 Конституції України необхідно тлумачити, що виключно закони України, як нормативні акти, що мають найвищу юридичну силу, є основою правового регулювання підприємництва, положеннями яких визначаються ключові (основні, базові) положення, визначають систему нормативно-правових актів регулювання підприємницької діяльності [15, с. 24].

В. Добровольська, досліджуючи правові засади державного регулювання підприємницької діяльності в Україні, формулює висновок про те, що розвиток підприємництва для держави означає раціоналізацію економіки, підвищення конкурентоспроможності, позбавлення від баласту ресурсів, що не використовуються або погано експлуатуються, більш повну реалізацію основного потенціалу суспільства – людини. З цієї причини підприємництво не може бути соціалістичним або капіталістичним. Воно – невід’ємний елемент бізнесу і розвивається тільки там, де в суспільстві стверджуються вільна ринкова економіка і демократизація. Будь-яке пригнічення підприємництва є основою для поневолення людини. Не можна бути вільним громадянином, не маючи свого доходу, своєї справи. Суспільство, в якому всі люди – наймані працівники щодо держави, не може бути гуманним. Економіка, перетворена на єдину фабрику, де всі працюють за єдиним господарським планом, відкинула підприємництво за своєю суттю. Так звана соціалістична держава, що виникла та демагогічне проповідувала нібито свій розквіт при убогому рівні народу та розореній, дефіцитній економіці, була приречена. Практика показала, що сучасні соціалістичні тенденції знаменують різкий розрив з усім розвитком західної цивілізації, яку сучасна людина створювала, починаючи з епохи Відродження, і яка була, у свою чергу, цивілізацією, заснованою на принципах підприємництва. Тому повернення до підприємництва – це повернення до цивілізації, шлях виходу з глухого кута, в який нас завели провісники «будівництва комунізму». Взаємозв’язок підприємництва та держави є одним із найважливіших дійових факторів економічного розвитку суспільства, яке спирається на ринкові методи господарювання. Його важливою функцією є сприяння соціально-політичній стабільності суспільства, тобто він відкриває простір вільному вибору шляхів і методів роботи на користь суспільства та забезпечення власного добробуту [46, 289-290].

До третьої групи досліджень слід також віднести праці таких вчених як І. Кравцова «Економічна конкуренція як об’єкт адміністративно-правового

регулювання» [88], А. Красовська «Державна реєстрація як умова реалізації права на підприємництво в Україні» [91], О. Кушнір «Правове регулювання підприємницької діяльності та формування державної економічної політики» [99], А. Ластовецький «Організаційно-правові засади регулювання підприємницької діяльності в Україні» [100], С. Лисенко «Адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі» [101], П. Лютіков «Міжнародні корпорації як суб'єкти адміністративного права» [103], Т. Малиновська «Індивідуалізація суб'єктів підприємницької діяльності» [105], Т. Некрасова «Правове регулювання надання державної допомоги суб'єктам господарювання» [109], І. Орлова «Зарубіжний досвід правового регулювання діяльності суб'єктів господарювання» [111], Н. Панова «Адміністративно-правові засади розвитку державного управління в сучасній Україні» [117], Д. Парамонов «Про поняття підприємницької діяльності: адміністративний аспект» [118], Т. Разіна «Адміністративно-правові засоби забезпечення позитивного інвестиційного клімату в Україні» [157], В. Рум'янцева «Проблеми захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в господарських судах України» [160], Ю. Сагайдак «Підприємницька діяльність як основна форма реалізації економічних прав людини. Теоретико-правовий аспект» [162], Н. Саніахметова «Регулювання підприємницької діяльності в Україні (організаційно-правові аспекти)» [163], Ю. Світлична «Адміністративно-правові засади державного регулювання іноземного інвестування в Україні» [164], В. Селіванов «Концептуальні засади Кодексу про підприємництво України» [165], Г. Федоров «Адміністративно-правові засади іноземного інвестування в Україні» [173], Л. Хомко та Х. Кульгавець «Правове регулювання підприємницької діяльності» [174], А. Чорна «Адміністративно-правовий механізм забезпечення прав суб'єктів підприємницької діяльності у сфері оподаткування» [176] та «Підприємницька діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання» [177], О. Юшкевич «Проведення в справах про державну реєстрацію фізичних осіб підприємців» [183].

Так, Д. Парамонов визначає, що у мультидисциплінарному розумінні підприємницька діяльність є різновидом активної взаємодії суб'єкта підприємницької діяльності з соціально-економічною системою у процесі якої з одного боку забезпечуються умови для інноваційного розвитку цієї системи, а з іншого – задовольняються потреби матеріального характеру підприємця. Серед характерних ознак підприємницької діяльності Д. Парамонов виокремлює: самостійність дій підприємця, що базується на праві безперешкодного прийняття суб'єктивних рішень щодо технології господарювання; реалізацію діяльності на систематичній та легальній основі, її орієнтування на отримання матеріальних вигод від сфери суспільного виробництва; її приналежність до господарської діяльності, відмінної від господарської діяльності некомерційного виду спрямуванням на отримання прибутку та від господарської діяльності комерційного виду процесом суспільного виробництва, заснованого на новаторстві та інноваціях [118, с. 124-125].

Крім того, Д. Парамонов доводить, що адміністративний аспект поняття підприємницької діяльності репрезентований її юридичною природою, як одного з механізмів економічного розвитку країни, без урегулювання та впорядкування суспільних відносин адміністративно-правовими нормами у межах якого унеможливлено забезпечення свободи підприємництва та його державна підтримка [118, с. 125].

А. Ластовецький, досліджуючи організаційно-правові засади регулювання підприємницької діяльності в Україні, зазначає, що під організаційно-правовим впливом на підприємницьку діяльність слід розуміти увесь спектр дій органів державної влади, спеціалізованих установ та організацій, некомерційних самоврядних організацій, органів місцевого самоврядування, посадових осіб вказаних органів, наділених певною компетенцією стосовно суб'єктів підприємництва (включаючи застосування санкцій), які базуються на чинному законодавстві [100, с. 17].

На підставі здійсненого аналізу А. Ластовецький сформулював системні (характерні, довготривалі, стійкі) проблеми, які притаманні усьому масиву нормативно-правових актів у сфері підприємництва: необґрунтовано велика кількість неузгоджених актів унеможливує запровадження оптимальних організаційно-правових засобів та механізмів, а також зумовлює наявність колізій і дублювання, і, як наслідок, неякісність та неефективність законодавства, що регулює підприємництво; 2) досить часті зміни у законодавстві спричиняють його нестабільність; 3) переважаюча кількість підзаконних регуляторних актів призводить до нівелювання регуляторного впливу законів та розпорошенню їх дієвості у підзаконних нормативно-правових актах [100, с. 18].

На окрему увагу в контексті даного дослідження заслуговують наукові праці, присвячені проблематиці євроінтеграційних та глобалізаційних процесів, їх впливу на національну економіку та національну правову систему, включаючи адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності.

Це, зокрема, праці таких науковців як В. Антонов «Активізація залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України в умовах глобальної конкуренції» [6], Дж. Бартельсон «Три концепції глобалізації» (Bartelson J. Three Concepts of Globalization) [186], В. Іванова «Взаємодія національного та іноземного інвестування в нових ринкових економіках в умовах глобалізації» [56], І. Нартова та Є. Коломієць «Глобалізація та її вплив на розвиток світового виробництва» [107], Н. Стукало «Глобалізація та розвиток фінансової системи України» [168], Л. Удовика «Глобалізація як критерій типології національних правових систем» [171], Ю. Шайгородський «Глобалізація: неминучість концептуальних змін» [179] та інших відомих науковців.

Слід відзначити, що проблематика глобалізаційних процесів наявна в працях багатьох вчених-юристів, які досліджують актуальні питання реформування національного законодавства. Фактично всі наукові праці, які

торкаються питань євроінтеграції, адаптації національного законодавства до права ЄС, слід віднести до досліджень проблематики глобалізації, адже для України євроінтеграція є основним проявом глобалізаційних процесів.

Проте, лише деякі науковці приділяють увагу впливу євроінтеграції та розвиток підприємництва. Це, наприклад, праця В. Мареніченко «Механізми реалізації державного регулювання якісного розвитку малого та середнього бізнесу в умовах інтеграції України до Європейського Союзу» [106].

Методологія дослідження підприємницької діяльності як об'єкту адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів ґрунтується на органічному поєднанні філософських, загальнонаукових та спеціально-юридичних методів дослідження.

Так, універсальним методом дослідження обраної теми є філософський метод діалектики, його закони, прийоми та принципи.

Фундаментальним законом діалектики є закон єдності та боротьби протилежностей. Зокрема, у відносинах публічного адміністрування підприємницької діяльності проявляється єдність та боротьба протилежностей. Так, у вказаних відносинах суб'єкти підприємницької діяльності та органи публічної адміністрації, суб'єкти владних повноважень часто-густо мають протилежні інтереси: діяльність підприємців зумовлена приватними інтересами (отримати прибуток, досягти соціально значущих результатів підприємницької діяльності), натомість напрями діяльності органів публічної адміністрації в силу закону (зокрема, ст. 19 Конституції України) обумовлені публічними інтересами – забезпечити режим законності у сфері публічного адміністрування підприємницької діяльності, контролювати дотримання ліцензійних умов та своєчасну сплату податків підприємцями. Проте, незважаючи на часто протилежні інтереси учасників правовідносин у сфері підприємницької діяльності, в процесі адміністративно-правового регулювання проявляється їх єдність у формі реалізації (досягнення) соціального компромісу, коли обидві сторони

розуміють важливість та необхідність дотримання фундаментальних норм та принципів права, доцільність дотримання норм чинного адміністративного законодавства.

Органи публічної адміністрації повинні створити такі адміністративно-правові засади (правила) ведення бізнесу, щоб підприємцям вигідніше було дотримуватися відповідних норм права, аніж шукати шляхи ухилення від виконання нормативних приписів.

Не менш важливим для оцінки стану та визначення перспективних напрямів удосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності є закон переходу кількісних змін у якісні. Так, будь-які реформи у сфері правового регулювання підприємницької діяльності пов'язані із внесенням змін до чинного законодавства, а на практиці відображаються в офіційні статистиці, яка демонструє кількісні зміни у сфері підприємництва – збільшення або зменшення кількості зареєстрованих суб'єктів підприємницької діяльності, включаючи кількість нових підприємців та суб'єктів, які припинили підприємницьку діяльність, збільшення або зменшення сум сплачених підприємцями податків тощо. Таким чином, кількісні зміни, які демонструє статистика, показують ефективність або неефективність проведених реформ, фактично показують якість оновленого законодавства у сфері правового регулювання підприємницької діяльності.

Крім того слід зазначити, що реформи у сфері підприємництва мають накопичувальний ефекти і в своїй сукупності поступово призводять до якісних змін. Показовим в цьому плані є процес адаптації національного законодавства до права ЄС, який здійснюється на виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Так, поступове проведення визначеної кількості реформ шляхом внесення змін до чинних нормативно-правових актів та прийняття нових євроінтеграційних законів та відомчих, підзаконних актів неодмінно змінює якісний стан національного законодавства та відповідної юридичної практики. Вказані якісні зміни є предметом оцінки

європейських експертів та мають призвести до набуття Україною повноправного членства в ЄС, що стане яскравим фіналом процесів євроінтеграції та показником включення України в глобалізаційні процеси.

Не менш важливим є застосування в процесі удосконалення адміністративно-правових засад підприємницької діяльності такого прийому діалектики як «заперечення заперечення». Так, будь-яка реформа національного законодавства у сфері підприємництва, механізму адміністрування бізнесу, системи оподаткування викликає конструктивну і не тільки критику, заперечення позитивного ефекту від запланованих реформ. Проте в процесі реалізації реформи здійснюється корегування найбільш спірних положень, пропозицій, досягається компроміс, проводяться консультації, а також роз'яснювальна, правовиховна робота і таким чином заперечується заперечення необхідності та актуальності проведення відповідної реформи.

Важливим для глибокого та якісного дослідження підприємницької діяльності як об'єкту адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів є комплексне застосування загальнонаукових методів дослідження, а саме: системного та структурно-функціонального методів, прийомів логічного методу, прийомів соціологічного методу тощо.

Так, системний метод дозволяє побудувати багаторівневу систему нормативно-правових актів, які тим або іншим чином торкаються питань здійснення підприємницької діяльності. Системний метод показує, що адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності здійснюється за допомогою достатньо великого масиву кодексів, законів та підзаконних (відомчих нормативно-правових актів), які мають чітку ієрархію та деталізуються в процесі правозастосування, зокрема в постановках Великої Палати Верховного Суду та Касаційних судів у складі Верховного Суду.

Водночас структурно-функціональний метод дозволяє розкрити структуру інституцій органів публічної адміністрації, які здійснюють

адміністрування підприємницької діяльності, визначити функції кожного суб'єкта владних повноважень, а також виявити правові прогалини та колізії в правовому регулювання даних суспільних відносин.

Серед методів дослідження підприємницької діяльності як об'єкту адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів ключову роль відіграє методологія порівняльного правознавства, адже для України яка прагне набути повноправного членства в ЄС ключову роль відіграє адаптація національного законодавства до права ЄС, що в свою чергу передбачає детальний аналіз основних нормативних документів Європейського Союзу.

Не менш важливим є використання методу юридичного моделювання, який дозволяє сконструювати юридичні моделі правового регулювання суспільних відносин у сфері підприємницької діяльності та, відповідно, сформулювати конкретні пропозиції щодо внесення змін до чинного адміністративного законодавства та юридичної практики.

Важливу роль для забезпечення повноти дослідження обраної теми відіграють провідні наукові підходи. Зокрема, для повного та всебічного дослідження підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання необхідно застосовувати цивілізаційний, антропологічний та синергетичний наукові підходи, які в комплексі дозволяють виявити проблемі питання адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності, проаналізувати вплив процесів євроінтеграції та глобалізації та розвиток підприємництва тощо.

Так, цивілізаційний підхід дозволяє встановити особливості правового регулювання підприємницької діяльності, характерні, зокрема, для західної цивілізації. Україна в особі Верховної Ради України зробила свій остаточний геополітичний вибір, закріпивши на рівні Конституції України євроінтеграційні прагнення та незмінність обраного курсу. Враховуючи такий вибір увага органів публічної адміністрації та громадянського суспільства повинна бути зосереджена на правових цінностях європейської

цивілізації, які необхідно імплементувати в національну культуру підприємницької діяльності. Серед вказаних цінностей основними є положення (правові установки) щодо недоторканості приватної власності, свободи підприємництва, ефективного механізму судового захисту прав і свобод людини тощо.

Враховуючи широкомасштабну збройну агресію російської федерації проти України важливим є також розрив всіх зв'язків із імітацією цивілізації на території росії, вихід України зі всіх угод в межах так званої СНД, встановлення нормативних бар'єрів щодо можливих контактів українських підприємців із представниками російського бізнесу в глобальному масштабі, незалежно від країни знаходження (дислокації) філій чи представництв національних підприємств.

Антропологічний підхід в процесі дослідження підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання в контексті глобалізаційних та євроінтеграційних процесів дозволяє визначити роль людини як активного суб'єкта в механізмі правового регулювання підприємницької діяльності, а також сформулювати пропозиції щодо захисту прав та інтересів підприємців, враховуючи пріоритетне значення прав і свобод людини в діяльності органів публічної адміністрації. Реалізація концепції держава для людини, а не людина для держави встановлює чіткі рамки для суб'єктів адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності. Так, підвищення податків з метою додаткового наповнення державного бюджету є допустимим лише за умови врахування інтересів та реальних можливостей малого та середнього бізнесу, адже в протилежному випадку органи публічної адміністрації можуть перетнути ту критичну межу, після якої підприємець не погодиться на підвищення податків, а просто припинить свою діяльність та ліквідує підприємство, або буде шукати способи ухилення від сплати податків.

Таким чином, в процесі адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності важливо враховувати антропологічні

характеристики суб'єктів підприємницької діяльності, особливості їх психології, правосвідомості в цілому.

Крім того, з метою виявлення правових прогалин та колізій у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності варто застосовувати синергетичний підхід, який дозволяє розглядати увесь механізм правового регулювання даної сфери суспільних відносин як складну систему правовідносин та правових засобів впливу на поведінку їх учасників, яка прагне до самоорганізації та самовдосконалення. Водночас досліднику треба чітко розуміти, що прийняття законів та підзаконних нормативно-правових актів, яким встановлено адміністративно-правові засади здійснення підприємницької діяльності, є не тільки наслідком об'єктивної необхідності врегулювання відповідних правовідносин, але й результатом лобіювання інтересів певних соціальних груп та окремих суб'єктів. Підприємці є достатньо великою соціальною групою, яка здатна впливати на напрями та зміст політики органів публічної адміністрації. Так, саме підприємці були однією з рушійних сил Революції Гідності, коли представники громадянського суспільства повстали проти свавілля влади та зміни євроінтеграційного курсу України.

Особливе значення синергетичний підхід має в процесі дослідження впливу процесів євроінтеграції та глобалізації на сучасний стан та перспективи розвитку адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності. Глобалізація як всесвітній процес економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації є практичним втіленням самої суті синергетики, яка вивчає питання самоорганізації складних систем. Наприклад, транснаціональні корпорації, які є ключовими гравцями в процесах глобалізації, по суті є наднаціональними утвореннями, які не тільки самоорганізуються, але й впливають на політику держав, що розвиваються, часто-густо здійснюючи лобіювання прийняття законів та підзаконних нормативно-правових актів, якими врегульовано здійснення підприємницької діяльності. Не менший вплив на національні правові системи в контексті

глобалізаційних процесів мають міжнародні економічні (фінансові) організації, зокрема, Міжнародний валютний фонд, Європейський банк реконструкції та розвитку, світова організація торгівлі. Їх поява на міжнародній арені зумовлена закономірностями, які досліджує синергетика.

Побудова світової економіки як складної системи, що прагне до самоорганізації, зумовила появу названих фінансових організацій, діяльність яких має прямий вплив на адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності в Україні. Так для отримання чергового траншу фінансової допомоги перед органами публічної адміністрації України ставляться певні умови та завдання, від виконання яких залежить отримання наступної фінансової допомоги. Це може, наприклад, підвищення податків, проведення певних реформ, скорочення видатків бюджету на певні програми тощо.

Яскравим прикладом практичної реалізації законів синергетики (законів самоорганізації складних систем) є утворення Європейського Союзу, як складного наднаціонального утворення з власною системою органів публічної адміністрації, нормативно-правових актів, особливою правовою культурою тощо.

Прагнення України набути повноправного членства в ЄС також є проявом синергетики, адже в умовах глобалізованого світу національна правова система не може існувати автономно, локалізовано і прагне до злиття з розвинутою системою європейських правових цінностей, включаючи норми та принципи регулювання підприємницької діяльності, адже сутністю (основним змістом) Європейського Союзу є свобода переміщення осіб, товарів, послуг та капіталів в межах спільних кордонів задля забезпечення економічного благополуччя кожної держави-члена, а також гарантування високих стандартів реалізації та захисту прав і свобод людини.

Отже, на підставі аналізу наукових публікацій встановлено тенденцію щодо активізації доктринальних досліджень актуальних питань

підприємницької діяльності, які умовно можна поділити на три основні групи. Перша група – праці вчених-економістів, які досліджують теорію та практику економіки підприємництва, її взаємозв'язок з макроекономікою, а також вплив світових економічних процесів на розвиток підприємницької діяльності в Україні, включаючи процеси євроінтеграції та глобалізації. Друга група – це праці фахівців у сфері державного управління, автори яких зосереджують увагу на питаннях публічного адміністрування підприємницької діяльності, починаючи з реєстрації суб'єктів підприємництва, ліцензування їхньої діяльності та охоплюючи питання здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю приватного сектору економіки, а також способи державної підтримки підприємців, захисту інтересів національного виробника тощо. Третя група – це дослідження вчених-юристів, які умовно поділяються на три підгрупи – публікації цивілістів, наукові праці фахівців у галузі господарського права, а також дослідження вчених-адміністративістів. Останні приділяють особливу увагу адміністративно-правовим засадам здійснення підприємницької діяльності та перспективним напрямом їх удосконалення.

Окрема увага в контексті цього дослідження зосереджена на наукових працях, присвячених проблематиці євроінтеграційних та глобалізаційних процесів, їх впливу на національну економіку та національну правову систему, включаючи адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності.

Серед методів дослідження підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів ключову роль відведено методології порівняльного правознавства, структурно-функціональному методу, а також методу юридичного моделювання. Акцентовано увагу на необхідності застосування цивілізаційного, антропологічного та синергетичного наукових підходів для аналізу проблемних питань правового регулювання підприємницької

діяльності, впливу процесів євроінтеграції та глобалізації та розвитку підприємництва.

З метою визначення напрямів впливу глобалізаційних процесів на сучасний стан та перспективи розвитку адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні необхідно узагальнити наукові підходи до визначення самого поняття глобалізації та суміжних із нею понять.

Так, І. Нартова та Є. Коломієць зазначають, що поняття «глобалізація» увійшло в науковий обіг у 80-ті рр. ХХ ст. як відображення фундаментальних перетворень сучасної світової економіки, зумовлених посиленням дії загальноцивілізаційних законів та закономірностей, які охоплюють усі сфери суспільного життя й формують постіндустріальну цивілізацію [107, с. 20].

Н.В. Стукало визначає глобалізацію як системоутворюючий процес, для якого характерними рисами є: виникнення національних органів регулювання, що сприяють спільному вирішенню економічних завдань та уніфікації господарських механізмів; інтернаціоналізації грошових відносин; формуванню стійкості взаємозв'язків між державою та транснаціональним капіталом; підвищенню ролі транснаціональних і наддержавних економічних, політичних, галузевих інституціональних структур; створенню глобального інформаційного простору; збільшенню обсягів міжнародної торгівлі товарами та послугами за умов зменшення торговельних бар'єрів і на базі розвиненої правової системи міжнародних правил, зокрема СОТ (Світової організації торгівлі)» [168, с.12; 107, с. 20].

І. Нартова та Є. Коломієць зазначають, що глобалізація – це процеси всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції. Основною рушійною силою і одночасно наслідком процесів глобалізації є міграція у масштабах всієї планети капіталу (особливо фінансового), уніфікація законодавства, економічних і технологічних процесів. Це об'єктивний процес, який має системний характер. Глобалізація стосується більшою мірою економічних процесів. Саме про це свідчать вільна торгівля, вільний

рух капіталів, зниження податків і прибутків підприємства, спрощення переміщення галузей промисловості між різними державами для зменшення витрат [107, с. 21].

Л. Удовика зазначає, що глобалізація як новий тип суспільного розвитку призводить до трансформації, а в ряді випадків – до руйнації національних економічних, правових, політичних, соціокультурних структур, пошуку й упровадження нових критеріїв і засобів стабілізації суспільного розвитку. З'являються відповідні нові інструменти (економічні, правові, політичні), побудовані на принципах геостратегічного партнерства, наслідком використання яких є не лише позитивні зміни, а й соціальні деформації. Глобалізаційні трансформації в усіх сферах суспільства стирають кордони між внутрішньою та зовнішньою політикою держави, між різними національними правовими системами, їх окремими інститутами й елементами, у результаті цього з'являються глобальні інструменти управління й інститути забезпечення реалізації такого управління, нові правові норми [171, с. 21].

Номер рейтингу та індекс глобалізації країн світу за версією КОФ 2013 (КОФ Index Globalization) визначається Швейцарським економічним інститутом та Федеральним швейцарським технологічним інститутом. Усі країни, досліджувані в межах індексу, оцінюються за 24 показниками, об'єднаними в три основні групи глобальної інтеграції: 1) економічна глобалізація – обсяг міжнародної торгівлі, рівень міжнародної ділової активності, торговельні потоки, міжнародні інвестиції, тарифна політика, обмеження й податки на міжнародну торгівлю тощо; 2) соціальна глобалізація – рівень культурної інтеграції, відсоток іноземного населення, міжнародний туризм, міжнародні особисті контакти, обсяг телефонного трафіку, поштових відправлень, трансграничних грошових переказів, інформаційні потоки, розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури тощо; 3) політична глобалізація – членство держав у міжнародних організаціях, участь у міжнародних місіях (включаючи місії ООН),

ратифікація міжнародних багатосторонніх договорів, кількість посольств та інших іноземних представництв у країні тощо. Джерелами інформації за побудови індексу служать спеціалізовані бази даних Всесвітнього банку, Міжнародного валютного фонду, Організації Об'єднаних Націй, Міжнародного телекомунікаційного союзу, інших міжнародних організацій і статистичних інститутів [171, с. 23].

Ю. Шайгородський зазначає, що поняття «глобалізація», утворюючи певний категорійний комплекс для опису суті й характеру цивілізаційних перетворень, має своє смислове навантаження. Це поняття активно використовується для характеристики сучасних змін життєдіяльності, переходу людства на якісно новий рівень – від національно-державної до транснаціональної фази суспільств і постіндустріальної, інформаційної фази суспільного розвитку в цілому [179, с. 66].

Глобалізація є процесом суттєвих змін у світовій економіці, політиці, в інформаційній сфері, в галузі транспорту, у військовій сфері тощо. Отже специфіка її сучасного етапу полягає, передусім, в тому, що це – багатоаспектний процес, який викликає кардинальні зміни не лише у всіх сферах людської діяльності, але й в способі життя людини. Глибинним фактором глобалізації є те, що здійснюється вона, значною мірою, за рецептами неолібералізму в економічній і політичній сферах. При цьому неоліберальні рецепти поступово трансформуються в щось нове, і в цьому новому неолібералізм і неоконсерватизм конвергуються. Найяскравіше це проявляється в американській моделі геоekonomіки і геополітики, в якій глобалізація постає як американізація світу, як домінування США в економічній, політичній, військовій, культурній і побутовій сферах [179, с. 68].

На думку І. Нартової та Є. Коломійця, глобалізація є об'єктивним і закономірним процесом сучасності, в результаті якої формуються нові підходи до світового розвитку як процесу (слід додати, що змінюється також суспільна правосвідомість та трансформується правова культура соціуму).

Складаються спільні цінності (економічна стабільність, права людини, економічна безпека тощо) та інтереси, на основі яких формуються глобальні цілі діяльності світового господарства (формується глобальна економіка). Все це відкриває для держав широкі перспективи для співробітництва, взаємодії і залучення до користування перевагами та досягненнями світової цивілізації (включаючи економічні, соціальні та інформаційні ресурси). Разом з тим, глобальна трансформація світової економіки ставить перед країнами і складні проблеми адаптації до динамічного процесу соціально-економічної модернізації [107, с. 22-23]: це і потужна конкуренція, і жорсткі міжнародні стандарти якості продукції та послуг тощо.

Участь країн у процесах глобалізації повинна зумовлюватись економічною доцільністю. Процеси глобалізації не повинні руйнувати національні економіки: взаємопроникнення не означає руйнування та знищення. Беручи участь у будь-яких економічних блоках, уряд країни повинен уміло використовувати переваги від цього для забезпечення економічного розвитку країни. Водночас він повинен мати у своєму розпорядженні певні важелі, які запобігали б негативному впливу процесів глобалізації на розвиток національної економіки [107, с. 23].

В цілому слід погодитись із такою позицією та додати, що для досягнення гармонійного співіснування процесів глобалізації та розвитку національної економіки необхідно застосовувати діалектичний підхід, одним із принципів якого є принцип єдності та боротьби протилежностей.

Так, основою будь-якої економіки та джерелом валового внутрішнього продукту є національне виробництво, причому, враховуючи цифровізацію сучасного світу, мається на увазі не тільки виробництво класичних товарів (продуктів харчування, промислових товарів), але й виробництво об'єктів інтелектуальної власності – комп'ютерних програм, цифрових копій об'єктів навколишнього середовища тощо.

Натомість глобалізація спрощує доступ на національний ринок товарів, вироблених в зарубіжних країнах, а для продукції ІТ-індустрії кордони взагалі фактично відсутні.

Як результат виникає жорстка конкуренція, особливо якщо у «взаємопроникненні» приймають участь розвинуті ринкові економіки із високотехнологічним виробництвом та економіки країн, що розвиваються.

Особливо це проявляється у сфері підприємницької діяльності, коли підприємцю, який тільки розпочинає власну справу, важко знайти свою економічну нішу, особливо коли ринок перенасичений товарами високої якості іноземного виробництва, реалізацію яких супроводжує активна реклама, маркетингові компанії, налагоджені ланцюги логістики та збуту.

В такий ситуації саме органи публічної адміністрації повинні створити сприятливу адміністративно-правову основу розвитку національного виробництва в умовах жорстокої конкуренції, не порушуючи при цьому принцип рівності всіх перед законом.

Це має бути і різновекторна державна підтримка малого та середнього бізнесу, і спеціальні державні програми фінансування впровадження засобів високотехнологічного виробництва на рівні малих та середніх підприємств, і жорсткий митний контроль імпорту та експорту товарів, і нормативне квотування поставок на внутрішній ринок товарів, які в достатній мірі виробляються національними виробниками.

Враховуючи вищезазначене, можна виділити наступні напрями впливу глобалізації на розвиток підприємництва:

- глобалізація створює жорстку конкуренцію між національними виробниками та імпортерами товарів (де факто – виробниками зарубіжних країн);

- транснаціональні корпорації як провідники глобалізації створюють умови для розвитку стартового бізнесу на основі лізингу, франчайзингу (права на виробництво та продаж товарів під фірмовим знаком – брендом франчайзера);

- глобалізація відкриває ринок іноземних кредитів для національних підприємств, а також ринок міжнародних страхових послуг;

- глобалізація спрощує доступ продукції національних виробників на зарубіжні ринки за умови відповідності заявленим стандартам якості та безпечності;

- глобалізація призводить до уніфікації норм та принципів ведення бізнесу через застосування міжнародних торгових правил, а також адаптацію національного законодавства до міжнародних норм;

- глобалізація призводить до посилення ролі міжнародних економічних організацій (СОТ, МФВ), а також міжнародних банківських установ, які більшою мірою сприяють експансії транснаціональних корпорацій та висувають більш жорсткі вимоги до суб'єктів національного підприємництва (підвищення податків, підвищення цін на енергоносії, підвищення ставок банківських кредитів тощо);

- глобалізація змінює культуру підприємницької діяльності, висуваючи на перший план уніфіковані цінності – повагу до права інтелектуальної власності (посилену відповідальність за порушення авторських прав), запобігання корупції у відносинах між органами публічної адміністрації та суб'єктами підприємницької діяльності, протидія рейдерству, вирішення конфліктних ситуацій виключно в судовому порядку, включаючи засоби міжнародного арбітражу тощо;

- глобалізація обумовлює активізацію процесів цифровізації суспільних відносин та розвитку інноваційного високотехнологічного (в перспективі – роботизованого) виробництва, яке впроваджують транснаціональні корпорації, що призводить до вивільнення значної маси кваліфікованих працівників, які вимушені шукати роботу не за фахом, часто поповнюючи ряди підприємців-початківців;

- глобалізація призводить до соціальної стратифікації (майнового розшарування) суспільства, включаючи суб'єктів підприємницької діяльності, зокрема, на тих, хто використовує переваги глобалізаційних

процесів, та тих, хто не може або не бажає міняти традиційні підходи до ведення бізнесу.

Наведений перелік напрямів позитивного та негативного впливу глобалізації на розвиток підприємницької діяльності звичайно не є вичерпним, адже в кожному регіоні, враховуючи його специфіку, традиції, звичаї, демографічні показники, рівень розвитку економіки та політичну структуру глобалізація більшою або меншою мірою впливає на розвиток підприємництва.

Враховуючи вищевикладене, доцільно визначити наступні напрями впливу глобалізаційних процесів на сучасний стан та перспективи розвитку адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні:

- прискорення євроінтеграційних процесів, які для України є основним проявом її участі в процесах глобалізації та обумовлюють необхідність приведення національного законодавства у відповідність до норм та принципів права ЄС (включаючи адміністративно-правові засади здійснення підприємницької діяльності), що передбачає повне виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС;

- такі глобалізаційні виклики як широкомасштабна збройна агресія (війна) російської федерації проти України, світова пандемія коронавірусу, чергова світова економічна криза обумовлюють необхідність оперативного реагування на вказані виклики з боку органів публічної адміністрації, включаючи вжиття невідкладних адміністративно-правових засобів (заходів) підтримки суб'єктів підприємницької діяльності, захисту інтересів національного виробника тощо, серед яких – затвердження актами уряду дієвих програм підтримки малого та середнього бізнесу, стратегії розвитку підприємництва з урахуванням останніх глобалізаційних викликів та загроз;

- обумовлена глобалізаційними процесами необхідність адміністративно-правового забезпечення впровадження та підтримки розвитку високотехнологічного виробництва та ІТ-індустрії на рівні малого

та середнього бізнесу з метою забезпечення конкурентоздатності національної продукції з високою доданою вартістю (гранти, кредитні програми, податкові канікули та надання високотехнологічного обладнання в оренду чи на умовах лізингу суб'єктам підприємницької діяльності за рахунок спеціалізованих державних або міжнародних фондів з обов'язковим контролем налагодження виробництва, науковим та інженерним супроводом з боку спеціалістів державних установ, підприємств та органів публічної адміністрації);

- обумовлена широкомасштабною збройною агресією російської федерації необхідність адміністративно-правового забезпечення переведення національної економіки на воєнні рейки – розробка та прийняття дієвих (практичних) програм-планів розвитку національного виробництва товарів воєнного призначення та подвійного використання (проведення загальнодержавного аудиту всіх підземних приміщень на території України, які можуть бути використані для виробництва зброї та боєприпасів, правова регламентація надання таких приміщень в оренду поза конкурсними процедурами суб'єктам підприємницької діяльності, які мають технологічні потужності та персонал для виробництва товарів воєнного призначення та подвійного використання; адміністративно-правове забезпечення логістичних зв'язків між виробниками вказаних товарів та підрозділами сил оборони; пріоритетне розміщення державних замовлень на виробництво товарів воєнного призначення та подвійного використання та встановлення мораторію на розміщення державних замовлень на проведення ремонту не критичної інфраструктури, закупку товарів, які не призначені для забезпечення функціонування органів публічної адміністрації, державних установ та організацій – нормативна регламентація видів товарів, робіт і послуг, які можуть закуповуватися через тендерні процедури за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів в умовах воєнного стану).

Наведений перелік напрямів впливу глобалізаційних процесів на сучасний стан та перспективи розвитку адміністративно-правового

регулювання підприємницької діяльності в Україні, а також відповідних адміністративно-правових засобів (заходів) реагування на сучасні виклики та загрози глобалізації не є вичерпним, адже суспільні відносини у сфері підприємницької діяльності в умовах воєнного стану активно розвиваються, трансформуються, прилаштовуються до нових умов та вимагають активного реагування з боку органів публічної адміністрації, оперативного внесення змін до чинних законів та підзаконних відомчих нормативно-правових актів відповідно до потреб національної економіки та необхідності забезпечення національної безпеки.

Висновки до розділу 1

1. Дослідження історії становлення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні з метою виокремлення відповідного позитивного історичного досвіду дозволило виявити тенденцію щодо поступової деталізації (часто бюрократизації) адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні починаючи з проголошення Незалежності у 1991 р. і дотепер, що характерно для молодих ринкових економік, на які суттєво впливають глобалізаційні процеси. Для сучасного позитивного розвитку адміністративно-правових засад підприємницької діяльності в Україні важливим є врахування негативного та позитивного досвіду адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності починаючи із перших років незалежності України, а також чітке усвідомлення того, що тільки суверенна національна правова держава може здійснювати ефективне адміністрування бізнесу, протистояти глобалізаційним викликам.

В історичному контексті глобалізація для України проявляється насамперед у формі євроінтеграції, яка передбачає адаптацію національного законодавства до норм та принципів права ЄС, включаючи адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності.

2. Систематизація історіографії та методології дослідження підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів дозволяє виявити тенденцію щодо активізації наукових досліджень проблематики правового регулювання підприємницької діяльності, а також сформулювати авторське визначення підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів.

Для формулювання конкретних пропозицій щодо вдосконалення адміністративно-правових засад здійснення підприємницької діяльності в Україні ключовим є метод юридичного моделювання, а також синергетичний науковий підхід, який розглядає механізм правового регулювання підприємницької діяльності як складну систему взаємопов'язаних норм адміністративного, цивільного, господарського, податкового та трудового права, яка потребує постійного вдосконалення, реагування на потреби реальної юридичної практики адміністрування підприємництва, враховуючи необхідність його підтримки та захисту з боку органів публічної адміністрації, зокрема, захисту та підтримки національного виробника, що є умовою зростання національної економіки та забезпечення її конкурентоздатності.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

2.1 Сучасний стан адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні: аналіз національного законодавства та судової практики

В будь-якому демократичному цивілізованому суспільстві підприємницька діяльність посідає одне із основних місць в економічній основі (фундаменті) громадянського суспільства. Адже саме підприємці створюють левову частину валового внутрішнього продукту, наповнюють дохідну частину бюджету сплаченими податками та зборами, створюють нові робочі місця та виходять на міжнародних ринок з національним продуктом, забезпечуючи розвиток національної економіки та України як держави в цілому.

Водночас підприємницька діяльність як і будь-яка діяльність людини в соціальній правовій державі повинна ґрунтуватись на чіткому та неухильному дотриманні вимог чинного законодавства, розроблених з дотриманням принципу верховенства права та балансу між публічними та приватними інтересами учасників правовідносин.

Однак законами України не можуть бути врегульовані всі аспекти підприємницької діяльності, адже закони відрізняються від інших нормативно-правових актів особливим порядком прийняття та внесення змін до них, повинні бути максимально стабільними та лаконічними з метою забезпечення дотримання принципу правової визначеності.

Мінливість суспільних відносин, їх постійний розвиток, трансформація, регіональні особливості та інші чинники вимагають конкретизації законів на рівні відомчих нормативно-правових актів, серед яких основний масив складають адміністративно-правові акти, тобто

нормативні акти розроблені та прийняті суб'єктами владних повноважень органів публічної адміністрації на основі, на виконання та у відповідності до законів України.

Відомчі нормативно-правові акти приймаються як правило у формі наказів відповідних міністерств і вже наказами затверджуються різноманітні порядки, інструкції, стандарти, форми документів тощо. Результати відомчої нормотворчості у сфері правого регулювання підприємницької діяльності не повинні суперечити нормам законів та призводити до зайвої бюрократизації відносин між владою та бізнесом, що вимагає від суб'єктів нормотворення неухильного дотримання правил та принципів нормотворчої діяльності, зокрема, принципів верховенства права та правової визначеності, що входять до складу загального принципу належного урядування. Юридична техніка відомчої нормотворчості має спиратися на останні досягнення юридичної науки, а суб'єкти нормотворчості повинні використовувати науково обґрунтовані пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства.

Таким чином, дослідження адміністративно-правових засад підприємницької діяльності в Україні має як теоретичне, так і практичне значення.

Особливої актуальності вказана тема набуває в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів, адже завданням національних органів публічної адміністрації є приведення національного законодавства у відповідність до норм та принципів права ЄС.

Різні аспекти адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні досліджували такі відомі науковці як Д. Бабенко, Ю. Битяк, А. Близнюк, А. Боровик, С. Вітвіцький, В. Гаращук, Н. Дяченко, П. Лютіков, Д. Парамонов, Т. Разіна, А. Чорна та інші вчені. Проте адміністративно-правові засади підприємницької діяльності в контексті євроінтеграції та глобалізації потребують окремого дослідження, враховуючи останні євроінтеграційні здобутки України, нові глобалізаційні виклики, які постали перед українським суспільством, а також об'єктивну необхідність

удосконалення чинного національного законодавств та юридичної практики у даній сфері суспільних відносин.

В юридичній науці сформувався різні наукові підходи до поняття та меж адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності.

Так, А. Чорна зазначає, що адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності має важливе значення для держави, адже підприємництво, як і ринкова економіка, не має природженого імунітету проти монополізму, інфляції та спадів ділової активності. Якщо держава залишається байдужою, ці процеси починають прогресувати, завдаючи чималих економічних і соціальних збитків. Підприємництво також не може самостійно вирішувати складні регіональні проблеми, що виникають під впливом історичних, національних, демографічних та інших неринкових факторів. Для їх вирішення потрібне втручання держави, її відповідна регіональна політика [177, с. 130].

Також на думку А. Чорної без втручання держави, без державного регулювання підприємництво ніколи не зможе зробити виробництво економічно безпечним, гарантувати реалізацію соціально-економічних прав людини, вирівняти структурні та регіональні диспропорції та ін. Незважаючи на досить розгалужену структуру, система заходів державного регулювання підприємницької діяльності має переважно обмежений та декларативний характер. Зокрема, реалізація різних програм державної підтримки в цьому напрямку не спирається на реальні механізми, а зводиться до вирішення окремих поточних завдань. Немає стратегії розвитку підприємництва, що знижує дієвість багатьох нормативних актів [177, с. 130-131].

Таким чином, А. Чорна є прихильницею активної ролі держави в процесах розвитку підприємництва, втручання держави в приватно-правові економічні відносини. Щодо відсутності стратегії розвитку підприємництва слід зазначити, що Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 504-р.

У вказаній Стратегії зокрема зазначається, що мале і середнє підприємництво в Україні тривалий час функціонує в складних умовах соціально-економічного розвитку. В 2014 році в Україні розпочалася економічна криза (втретє за історію незалежності країни), спричинена геополітичним конфліктом (тимчасовою окупацією території України внаслідок збройної агресії Російської Федерації та проведення антитерористичної операції), що призвела до руйнування виробничих потужностей та транспортної інфраструктури, втрати міжгалузевих і логістичних зв'язків, ускладнення міжнародних відносин, недоступності енергетичної сировини (вугілля), суттєвого зростання інвестиційних ризиків та негативних очікувань населення. Також значний негативний вплив мали і накопичені системні диспропорції, що призвело до девальваційних та інфляційних процесів.

Враховуючи вищезазначене, активне втручання держави в процеси розвитку підприємництва дійсно є виправданим, адже в складних геополітичних умовах підтримка бізнесу з боку держави є вкрай необхідною і така підтримка здійснюється, що буде продемонстровано далі.

Д. Бабенко зазначає, що адміністративно-правове регулювання відносин, що виникають у процесі здійснення юридичними особами приватного права комерційної діяльності, має істотний вплив як на суб'єктів підприємництва, так і на державу. Він доводить, що на ефективне функціонування корпоративних підприємств позитивно впливають адміністративно-правові засоби, способи та методи відповідного регулювання наявних правовідносин. На думку Д. Бабенко завданням суб'єктів, що виконують публічно-владні управлінські функції, є встановлення, підтримання й контроль за додержанням загальних та рівних для всіх суб'єктів господарювання умов забезпечення їхньої максимальної спрямованості на задоволення необхідних потреб. В іншому разі порушення законодавства будь-ким з учасників правовідносин має наслідком очевидну

невідповідність критеріям законності та порушує справедливий баланс між інтересами корпоративних підприємств і носіями влади [9, с. 15].

Отже, Д. Бабенко є прихильником іншого наукового підходу до розуміння ролі держави в приватно-правових економічних процесах. У нього держава виступає скоріше в ролі «нічного сторожа», який контролює дотримання норм законодавства суб'єктами підприємницької діяльності.

Проте, не зважаючи на різні погляди науковців на роль держави в розвитку підприємництва, ключовим є акцент на необхідності використання адміністративно-правових засобів, способів та методів регулювання відносин у сфері підприємницької діяльності, які дозволяють створити єдині для всіх «правила гри» та підвищити ефективність управлінської діяльності суб'єктів господарювання.

До правових засад підприємницької діяльності в Україні слід віднести загальноприйнятту ієрархію нормативно-правових актів, якими врегульовано різні аспекти підприємницької діяльності, починаючи від реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності, ліцензування його діяльності, отримання дозволів, та включаючи врегулювання відносин оренди землі та нерухомого майна, оподаткування, захисту від недобросовісної конкуренції, здійснення валютних операцій, міжнародної торгівлі тощо.

Вершиною цієї ієрархії нормативно-правових актів безумовно є Конституція України та Рішення Конституційного Суду України, які фактично є продовженням Основного Закону.

На другій сходинці вказаної ієрархії знаходяться міжнародно-правові акти, ратифіковані Верховною Радою України, які стали частиною національного законодавства, але мають примат над національними законами відповідно до положень ч. 2 ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори» (якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору). Це, наприклад, Угода про асоціацію між Україною,

з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікована Законом України № 1678-VII від 16.09.2014.

На третій сходинці ієрархії нормативно-правових актів, якими врегульовано порядок здійснення підприємницької діяльності в Україні, знаходяться чинні кодекси та закони України, зокрема, Цивільний, Господарський, Податковий кодекси України, закони України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань», «Про публічні закупівлі», «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про адміністративні послуги», «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» тощо.

Слід зазначити, що саме законами в силу їх правової природи повинні регулюватися найважливіші суспільні відносини і завданням підзаконних нормативно-правових актів є лише конкретизація (деталізація) законів України з метою ефективного регулювання суспільних відносин, а не бюрократизації зазначених відносин шляхом створення штучних перепон (процедур) для суб'єктів підприємницької діяльності.

Отже, четверту сходинку в ієрархії нормативно-правових актів, якими врегульовано різні аспекти підприємницької діяльності, посідають підзаконні, відомчі нормативно-правові акти, які приймаються на виконання, на підставі та у відповідності до законів України. Це зокрема, накази міністерств, наприклад – наказ Міністерства економіки України від 17.02.2023 № 952 «Про затвердження Критеріїв визначення підприємств, установ і організацій, які мають важливе значення для галузей національної економіки» [132].

Окрему увагу слід приділити таким підзаконним нормативно-правовим актам як постанови Кабінету Міністрів України, якими часто вирішуються

найбільш нагальні питання розвитку та підтримки підприємницької діяльності в Україні. Так, серед останніх актів уряду (спрямованих на підтримку підприємництва у 2022-2023 роках) слід виділити:

- Порядок реалізації експериментального проекту щодо надання на конкурсних засадах фінансової підтримки стартапам в Україні, у тому числі в сфері інформаційних технологій, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 24 червня 2022 року № 736 [150];

- Порядок надання мікрогрантів на створення або розвиток власного бізнесу, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 року № 738 [44];

- Порядок надання грантів на створення або розвиток переробних підприємств, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 24 червня 2022 року № 739 [45].

В 2024 році в Україні також запланована реалізація декількох програм підтримки підприємницької діяльності. Так, на сайті аграрного інформаційного агентства «Agravery» опубліковані основні програми підтримки бізнесу, які діятимуть у 2024 році:

- доступні кредити «5-7-9» – у 2023 році завдяки цій програмі видано кредитів на 130 млрд грн. У бюджеті-2024 на компенсацію ставки між ринковою та цільовою закладено 18 млрд грн. Ліміт кредиту для переробної промисловості збільшено до 150 млн грн;

- гранти на переробку – станом на зараз видано більше 500 грантів на понад 2,5 млрд грн. У 2024 році на цю програму заплановано 8 млрд грн;

- «Кешбек 25%» на сільськогосподарську техніку – завдяки цій програмі протягом 2017-21 років обсяг виробництва аграрної техніки подвоївся. З 2023 року програма відновлюється, в держбюджеті на неї закладено 1 млрд грн;

- шкільний автобус – завдяки цій програмі у 2023 році українські виробники автобусів уклали більше 600 договорів на поставку своєї продукції. У 2024 році програма буде продовжена. Держава профінансує її на

1 млрд грн. Ще понад 50% до цієї суми, як очікується, складе співфінансування громад;

- локалізація – завдяки вимозі наявності не менше 15% української складової при публічних закупівлях продукції машинобудування десятки підприємств отримали додаткові замовлення. У разі купівлі українського товару до 40% його вартості повертається в бюджет у вигляді податків. З 2024 року відсоток локалізації при публічних закупівлях техніки має становити не менше 20%;

- «Оселя та «Відновлення – у 2023 році видано близько 6000 іпотек на суму 8,4 млрд грн. На 2024 рік заплановано збільшити кількість профінансованих іпотек до 12000;

- експортно-кредитне агентство – обсяг отриманого експортерами фінансування завдяки ЕКА становить 927 млн грн. Обсяг підтриманого несировинного експорту - 5,2 млрд грн;

- індустріальні парки – наразі 10 з індустріальних парків з 73 зареєстрованих вже реально працюють і залучають інвесторів. У 2024 році з державного бюджету заплановано вкласти 1 млрд грн на розвиток інфраструктури індустріальних парків. Це має збільшити кількість реально працюючих ІП. За світовою практикою, кожний долар державних інвестицій в інфраструктуру ІП дає близько 6 доларів приватних інвестицій;

- проекти зі значними інвестиціями – у бюджеті-2024 на підтримку проектів зі значними інвестиціями (більше \$12 млн) передбачено 3 млрд грн. Для цих проектів передбачена також компенсація капітальних інвестицій через податки;

- страхування воєнних ризиків – у 2024 році ЕКА має почати страхування інвестицій українських підприємств від воєнних ризиків. Для іноземних компаній в Україні таку послугу вже надають агентства MIGA та DFC. Страхування товарів в дорозі по території України до кордону з ЄС готується запровадити ЄБРР [112].

На окрему увагу заслуговують адміністративно-правові засоби захисту бізнесу та інвестицій в Україні. Під вказаними засобами слід розуміти регламентовані нормами права інструменти (елементи механізму) захисту прав і свобод підприємців та інвесторів в Україні, а також правові засоби захисту приватної власності та інвестицій як від протиправних посягань, так і від втручання органів публічної адміністрації (держави) поза правовою формою відносин між владою та бізнесом та/або всупереч публічним інтересам.

До основних правових засобів захисту бізнесу в Україні слід віднести:

- захист з боку Ради бізнес-омбудсмена, яка започаткована у 2014 році і є постійно діючим консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України, виступає незалежною та рівновіддаленою інституцією, місія якої – захистити законні прав бізнесу перед державою. Рада розглядає скарги підприємців щодо недобросовісної поведінки державних органів та допомагає врегулювати спори на досудовому етапі (Рада бізнес-омбудсмена фінансується з Мультидонорського рахунку стабілізації та сталого розвитку України (МДР), розпорядником якого є ЄБРР; країнами-донорами МДР є Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Італія, Японія, Нідерланди, Норвегія, Польща, Швеція, Швейцарія, Великобританія, США та Європейський Союз – найбільший донор; Рада бізнес-омбудсмена у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України і постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства та Меморандумом про взаєморозуміння щодо підтримання української антикорупційної ініціативи від 12 травня 2014 р., укладеним між Кабінетом Міністрів України, Європейським банком реконструкції та розвитку, Організацією економічного співробітництва та розвитку, Американською торгівельною палатою в Україні, Європейською Бізнес Асоціацією, Федерацією роботодавців України, Торгово-промисловою палатою України та Українським союзом промисловців і підприємців.

Положення про Раду бізнес-омбудсмена схвалено постановою Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 року № 691 «Про утворення Ради бізнес-омбудсмена») [156];

- захист з боку Антимонопольного комітету України (який згідно із ч. 1 ст. 1 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» є державним органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері публічних закупівель [9]);

- захист з боку органів правопорядку (Національної поліції, СБУ, БЕБ України, НАБУ, ДПС України, прокуратури тощо), який передбачає як захист суб'єктів підприємницької діяльності від протиправних посягань, так і захист публічних інтересів суспільства та держави від недоброчесних підприємців (протидія ухиленню від сплати податків, виявлення порушень у сфері публічних закупівель, ліквідація конвертаційних центрів, припинення діяльності з ознаками фіктивної підприємницької діяльності, запобігання корупції у відносинах між підприємцями та суб'єктами владних повноважень органів публічної адміністрації тощо);

- судовий захист (ключовим є захист в порядку адміністративного судочинства, який дозволяє подавати позови до органів публічної адміністрації, акти, дії або бездіяльність яких порушує права та законні інтереси суб'єктів підприємницької діяльності);

- політичний захист (з боку політичних партій (або окремих депутатів), що передбачає створення так званих груп лобі для просування необхідних бізнесу законопроектів та проектів підзаконних нормативно-правових актів);

- громадський захист (з боку громадських організацій, до яких відносяться, у тому числі, спілки та союзи підприємців (до прикладу – Спілка українських підприємців), які об'єднуються для спільного захисту своїх інтересів перед органами публічної адміністрації);

- адвокатський захист (представництво адвокатом інтересів підприємця в судах та органах публічної адміністрації);

- нотаріальний захист (посвідчення угод між підприємцями як гарантія їх належного правового захисту та реального виконання);
- самозахист (самопредставництво в судах та органах публічної адміністрації).

Слід відзначити, що в умовах глобалізації все більшу роль відіграють міжнародно-правові правила ведення бізнесу та міжнародно-правові засоби захисту прав та інтересів підприємців (міжнародний комерційний арбітраж, діяльність міжнародних громадських організацій підприємців, ділова активність транснаціональних корпорацій, включаючи створення механізмів юридичного захисту своїх інтересів в будь-якій державі світу та лобювання інтересів корпорації на політичному рівні).

Проведене дослідження дозволяє визначити перспективні напрями удосконалення адміністративно-правових засад підприємницької діяльності в Україні в контексті євроінтеграції та глобалізації шляхом внесення відповідних змін до чинного національного законодавства та приведення його у відповідність до норм та принципів права ЄС.

Зокрема, об'єктивною є потреба подальшої підтримки державою малого та середнього підприємництва в умовах воєнного стану, а саме розширення кредитних та грантових програм для малого та середнього бізнесу, залучення іноземних інвестицій для розвитку вітчизняного виробництва товарів для потреб оборони, зокрема товарів військового призначення та подвійного використання (що можуть бути використані у створенні звичайних видів озброєнь, військової чи спеціальної техніки).

Об'єктивною в умовах глобалізації є необхідність розробки та прийняття нової Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2035 року, в якій будуть враховані нові глобалізаційні виклики для національної економіки та необхідність повного виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Також важливою є реалізація на практиці нещодавно прийнятого Закону України «Про лобювання», який буде введено в дію 01.01.2025.

Таким чином, ієрархію нормативно-правових актів, якими врегульовано різні аспекти підприємницької діяльності в Україні, становлять Конституція України та рішення Конституційного Суду України, міжнародні договори (конвенції, угоди), ратифіковані Верховною Радою України, кодекси та закони України, укази Президента України та постанови Кабінету Міністрів України, а також інші підзаконні, відомчі нормативно-правові акти центральних та місцевих органів публічної адміністрації (виконавчої влади та місцевого самоврядування).

До принципів публічного адміністрування підприємницької діяльності слід віднести принцип рівності всіх перед законом та судом, принципи верховенства права та належного урядування, принцип правової визначеності, принцип взаємної відповідальності органів публічної адміністрації та суб'єктів підприємницької діяльності, принципи захисту інтересів національного виробника та підтримки національного виробництва (що набуває особливої актуальності в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів).

Так, принцип верховенства права фактично включає в себе три фундаментальні правові принципи – принцип верховенства права і свобод людини над публічними інтересами (неприпустимість звуження або обмеження права і свобод людини задля реалізації публічних інтересів, не пов'язаних із питаннями національної безпеки та оборони), принцип верховенства визнаних Україною норм міжнародного права над нормами національного права, а також принцип верховенства норм Конституції як Основного Закону над нормами інших законів України. Адже якщо казати про принцип верховенства права без згадки про вищевказані три принципи, то само словосполучення «верховенство права» стає абстрактним.

Із принципом верховенства права прямо пов'язаний принцип належного урядування, який передбачає високі стандарти діяльності органів публічної адміністрації, серед яких: неприпустимість проявів корупції, чітке дотримання правових процедур у взаємовідносинах з фізичними та

юридичними особами, оперативність вирішення питань публічного адміністрування тощо.

Без перебільшення надзвичайно важливе значення для суб'єктів підприємницької діяльності має дотримання органами публічної адміністрації принципу правової визначеності. Наприклад, внесення змін до Податкового кодексу України повинно відбуватись виключно до початку чергового податкового року. Не менш важливим є дотримання принципу правової визначеності під час прийняття та внесення змін до інших законів та підзаконних відомчих нормативно-правових актів. Часті зміни до правил ведення бізнесу, його ліцензування та оподаткування негативно впливають на правосвідомість і правову культуру підприємців, змушують їх шукати неправові способи вирішення поточних питань підприємницької діяльності (як ухилитися від сплати податків, працювати без ліцензії, не оформляти найманих працівників тощо).

На окрему увагу заслуговує принцип взаємної відповідальності органів публічної адміністрації та суб'єктів підприємницької діяльності. Підприємці тільки тоді будуть неухильно дотримуватися адміністративно-правових норм (правил) ведення бізнесу, коли будуть бачити відповідну правову поведінку з боку уповноважених посадових осіб органів публічної адміністрації, а також факти реального притягнення до юридичної відповідальності суб'єктів владних повноважень, які порушили закон.

До спеціальних принципів адміністративно-правового регулювання у сфері підприємницької діяльності слід віднести принципи захисту інтересів національного виробника та підтримки національного виробництва, що є особливо актуальним в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів. Ключовим завданням органів публічної адміністрації є створення адміністративно-правових засад для розвитку національного виробництва всіх основних груп товарів, адже від цього залежить і зростання ВВП країни, і забезпечення національної продовольчої безпеки в умовах глобалізації.

Особливу роль для правозастосовчої практики у сфері публічного адміністрування підприємницької діяльності відіграють постанови Великої палати Верховного Суду, а також постанови касаційних судів у складі Верховного Суду, які уніфікують судову практику, сприяють дотриманню принципу правової визначеності у відносинах між органами публічної адміністрації та суб'єктами підприємницької діяльності.

Сучасний стан адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні є задовільним, про що свідчать результати соціологічних опитувань підприємців. Так, ключовими проблемами у взаєминах із владою є корупція, блокування податкових накладних та затримка з логістикою на кордоні (черги на митних пунктах). У зв'язку із війною погіршуються очікування підприємців щодо перспектив розвитку бізнесу.

Так, наприклад, у листопаді 2023 р. бізнес другий місяць поспіль надав стримані оцінки поточних результатів своєї діяльності. Воєнні дії та їхні наслідки, посилення безпекових ризиків, розрив логістичних ланцюгів, певне обмеження пропозиції електроенергії та її здорожчання для бізнесу, податкові зміни, звуження інвестиційного попиту, а також брак кваліфікованих працівників продовжували стримувати економічну активність підприємств та негативно вплинули на їхні очікування. Про це свідчить індекс очікувань ділової активності (ІОДА), який Національний банк розраховує щомісяця. Зокрема, у листопаді 2023 р. ІОДА залишився нижче нейтрального рівня (50 пунктів) і становив 49,1 порівняно з 49,6 у жовтні [10].

У сучасному світі фактично закінчився період масштабної глобалізації, коли транснаціональні корпорації домінували на світовому ринку та фактично диктували напрями політичних та економічних реформ країнам, що розвиваються. За класичною формулою криза перевиробництва та концентрація капіталу неминуче призвели до глобальної економічної кризи 2008-2009 років, коли стала очевидною неліквідність (відсутність реального

забезпечення активами) акцій багатьох економічних (фінансових) гігантів, зокрема, у сфері іпотечного кредитування, IT-технологій тощо.

Органи публічної адміністрації багатьох держав переосмислили роль національних економік у світових процесах перерозподілу сфер впливу та домінування наддержавних (міждержавних) інституцій над національними. Результатом такого переосмислення став, зокрема, вихід Великої Британії із складу Європейського Союзу у 2020 році – так званий Брексіт (Brexit).

Наслідком перерозподілу сфер впливу та краху ідей глобалізації стала також військова агресія російської федерації проти України, а саме, захоплення Криму та збройна інтервенція на Донбасі. Однією із першопричин початку війни проти України для кремлівської влади стало бажання України набути повноправного членства в Європейському Союзі та отримати політичну, економічну та енергетичну незалежність від росії.

Революція гідності стала своєрідною кульмінацією остаточного геополітичного вибору Українського народу та викликала негативну реакцію керівництва росії, адже імперські амбіції останньої не сумісні із існуванням європейської незалежної України.

Отже, глобалізація як процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації зазнала фіаско та призвела до суттєвого погіршення міждержавних відносин між цивілізованими державами та державами із диктаторськими режимами.

Не останню роль в означених процесах зіграли підприємці, які стали рушійною силою Революції гідності та разом з іншими прогресивними соціальними групами домоглися вигнання проросійського політика та фактично ставленника кремля В. Януковича.

В Україні було фактично перезапущено процес євроінтеграції. У 2019 році в преамбулі Конституції України було закріплено підтвердження європейської ідентичності Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України [83].

Для українських підприємців вихід на ринки Європи є ключовим завданням і органи публічної адміністрації сприяють цьому, адаптуючи національне законодавство до права ЄС, проводячи політичні та економічні реформи на виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Таким чином, адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності в Україні в умовах глобалізації та євроінтеграції покликано в першу чергу адаптувати національне законодавство до норм та принципів права ЄС у сфері адміністрування підприємництва, адже для України глобалізація проявляється в основному у формі євроінтеграції, тобто інтеграції України в європейський економічний, політичний та соціальний простір. І цьому позитивному процесу протистоїть антипод глобалізації – локалізація, тобто обмеження функціонування соціуму та держави певними просторовими межами, що означає фактично побудову нової «залізної завіси» та відкрито відбувається у російській федерації.

На даний час основним правовим документом-орієнтиром для адаптації національного законодавства до європейських стандартів адміністрування бізнесу є Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікована Верховною Радою України Законом № 1678-VII від 16 вересня 2014 р. [170].

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода) передбачає, у тому числі, скасування мит, зборів та інших платежів для забезпечення вільної торгівлі між європейськими державами, а також єдині підходи до класифікація товарів, що має стимулювати українських підприємців виходити на європейські ринки, інтегруватися в європейський економічний простір.

Проте слід не забувати про політику квотування поставок товарів та послуг з боку інституцій Європейського Союзу з метою захисту національних інтересів країн-членів ЄС.

Окрема Глава 6 Угоди має назву «Заснування підприємницької діяльності, торгівля послугами та електронна торгівля» [170].

Так, у відповідності до ст. 85 Угоди, Сторони, підтверджуючи свої відповідні права та обов'язки, взяті на себе в рамках Угоди СОТ, встановлюють цим необхідні заходи щодо поступової взаємної лібералізації умов заснування підприємницької діяльності і торгівлі послугами, а також співробітництва в галузі електронної торгівлі.

Окрема ст. 88 Угоди присвячена національному режиму і режиму найбільшого сприяння суб'єктам підприємницької діяльності Сторін [170].

Так, згідно із ч. 1 ст. 88 Угоди, крім застережень, що перераховані в Додатку XVI-D до цієї Угоди, Україна з дати набрання чинності цією Угодою забезпечує:

- стосовно заснування дочірніх підприємств, філій та представництв юридичних осіб Сторони ЄС, режим, що є не менш сприятливим, ніж той, який надано їй власним юридичним особам, філіям та представництвам або будь-яким юридичним особам, філіям та представництвам третіх країн, залежно від того, який режим є кращим;

- стосовно діяльності дочірніх підприємств, філій та представництв юридичних осіб Сторони ЄС в Україні, які вже були засновані, режим, що є не менш сприятливим, ніж той, який надано їй юридичним особам, філіям та представництвам або будь-яким юридичним особам, філіям та представництвам будь-яких юридичних осіб третіх країн, залежно від того, який режим є кращим (це зобов'язання не поширюється на положення про захист інвестицій, включаючи положення, що стосуються процедур вирішення спорів держави-інвестора, які містяться в інших угодах та які не охоплюються цією главою) [170].

А згідно із ч. 2 ст. ст. 88 Угоди, крім застережень, що перераховані в Додатку XVI-A до цієї Угоди, Сторона ЄС з дати набрання чинності цією Угодою забезпечує:

- стосовно заснування дочірніх підприємств, філій та представництв юридичних осіб України режим, що є не менш сприятливим, ніж той, який надано Стороною ЄС її юридичним особам, філіям та представництвам або будь-яким юридичним особам, філіям та представництвам третіх країн, залежно від того, який режим є кращим [170];

- стосовно діяльності дочірніх підприємств, філій та представництв юридичних осіб України на території Сторони ЄС, які вже були засновані, режим, що є не менш сприятливим, ніж той, який надано її юридичним особам, філіям та представництвам або будь-яким юридичним особам, філіям та представництвам будь-яких юридичних осіб третіх країн, залежно від того, який режим є кращим (це зобов'язання не поширюється на положення про захист інвестицій, які не передбачені цією главою в тому числі положень, що стосуються процедур вирішення спорів держави-інвестора, які містяться в інших угодах) [170].

Також у ч. 3 ст. 88 Угоди зазначено, що крім застережень, що перераховані в Додатках XVI-A та XVI-D до цієї Угоди, Сторони не повинні приймати будь-яких нових нормативно-правових актів або заходів, які запроваджують дискримінаційні вимоги стосовно заснування юридичних осіб України або Сторони ЄС на їхній території чи стосовно їхньої діяльності після заснування порівняно з їхніми власними юридичними особами.

На окрему увагу заслуговують положення ст. 89 Угоди, якою передбачено, що «з метою поступової лібералізації умов заснування підприємницької діяльності Сторони постійно проводять огляд правової бази щодо заснування та клімату для заснування відповідно до їхніх зобов'язань за міжнародними угодами. У рамках огляду Сторони оцінюють будь-які перешкоди, які виникли на шляху заснування, та ведуть переговори для подолання таких перешкод з метою розширення положень цієї Глави, в тому числі з метою включення положень щодо захисту інвестицій та порядку вирішення спорів між інвестором та державою» [170].

Таким чином, реальне виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, повинно створити сприятливі умови для інтеграції суб'єктів підприємницької діяльності в європейський ринок, а також уніфікації адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в ЄС та в Україні, яка офіційно отримала статус кандидата на членство в ЄС 23 червня 2022 р. [3].

Так, віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Ольга Стефанішина зазначила, що статус кандидата офіційно запускає процес набуття Україною членства в ЄС.

Урядовець також зазначила, що подальша підготовка до членства передбачатиме завершення всеохопної трансформації всіх сфер, що створюватиме умови, коли країна житиме за принципами Євросоюзу та його законами, які спрямовані на захист кожного громадянина та бізнесу. Це започаткує умови для наближення рівня життя, добробуту та правового захисту українців, як в інших країнах ЄС. У цьому Україну постійно підтримуватиме Єврокомісія, надаючи необхідну консультаційну та іншу допомогу [172].

Окрім того, статус кандидата відкриває можливості отримання фінансової допомоги у трансформації суспільства, правової системи та економіки на шляху до членства в ЄС, а також триматиме євроінтеграційні реформи країни у пріоритеті (що має ключове значення для трансформації правової системи України, включаючи правові засади підприємницької діяльності). Так, Україні буде доступна фінансова допомога для країн, які готуються для вступу до ЄС (Інструмент передвступної допомоги, ІРА). Така допомога може надаватись через гранти, інвестиції або як технічна допомога (такі інвестиції є потужним стимулятором розвитку економіки в цілому та підприємництва зокрема). Кандидатство також відкриває для України участь у програмах та ініціативах ЄС [172].

Отже, наразі перед Україною (її органами публічної адміністрації) стоїть завдання привести національне законодавство у повну відповідність до норм та принципів права ЄС, включаючи адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності. Таким чином, окремого дослідження потребує європейський досвід адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності з метою удосконалення національного законодавства та юридичної практики у даній сфері суспільних відносин.

На окрему увагу заслуговує аналіз судової практики, в якій відображаються актуальні проблемні питання адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності.

Для прикладу наведемо декілька правових позицій (висновків) вищої судової інстанції України.

Так, у постанові Великої Палати Верховного Суду від 07 липня 2022 р. у справі № 160/3364/19 Велика Палата Верховного Суду відступила від правового висновку ВСУ щодо несумісності статусу фіктивного підприємства з легальною підприємницькою діяльністю, визначивши, що суб'єкт господарювання з ознаками фіктивності є правосуб'єктом, незважаючи на дефекти при його створенні або мету діяльності [4].

Вирок щодо посадової особи контрагента за статтею 205 КК України (фіктивне підприємництво), а також ухвала про звільнення особи від кримінальної відповідальності за цією статтею у зв'язку із закінченням строків давності не можуть створювати преюдицію для адміністративного суду в податковому спорі при встановленні реальності господарських операцій платника податків із таким контрагентом, якщо тільки суд кримінальної юрисдикції не встановив конкретні обставини щодо дій чи бездіяльності платника податків. Такі вирок або ухвала суду за результатами розгляду кримінального провадження мають оцінюватися адміністративним судом разом із наданими первинними документами й обставинами щодо наявності первинних документів, правильності їх оформлення, можливості

виконання (здійснення) спірних господарських операцій, їхнього зв'язку з господарською діяльністю платника податків та можливого використання придбаного товару (робіт, послуг) у подальшій діяльності [4].

Таким чином, Верховним Судом встановлено, що суб'єкт підприємницької діяльності не може нести відповідальності за дії своїх контрагентів, що відповідає загальному принципу презумпції невинуватості, який має діяти не тільки в рамках кримінального права.

Показовою для визначення актуальних проблемних питань адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні є також постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 1 грудня 2021 р. у справі № 140/11033/20.

Так, 01 грудня 2021 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Головного управління Державної податкової служби у Волинській області на ухвалу Волинського окружного адміністративного суду від 29 липня 2020 р. та постанову Восьмого апеляційного адміністративного суду від 28 жовтня 2020 р. у справі № 140/11033/20 за позовом ТОВ «Волиньтабак» до ГУ Державної податкової служби у Волинській області про визнання протиправним і скасування рішення про відповідність/невідповідність платника критеріям ризиковості та внесення до журналу ризикових платників, зобов'язання виключити платника з переліку платників податків, які відповідають критеріям ризиковості [4].

Судами встановлено, що позивача було включено до переліку ризикових платників податків, що призвело до зупинення реєстрації податкових накладних в Єдиному реєстрі податкових накладних та неможливості подальшої їх реєстрації, погіршення ділової репутації, можливого розірвання відносин з контрагентами та потенційного банкрутства. Платник подав до суду заяву про вжиття заходів забезпечення адміністративного позову, у якій він просив забезпечити позов шляхом

зупинення дії рішення контролюючого органу про відповідність / невідповідність платника критеріям ризиковості та внесення до журналу ризикових платників [4].

Суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що забезпечення позову на час судового розгляду справи надасть позивачу можливість провадити господарську діяльність та реєструвати податкові накладні до остаточного вирішення цього спору. Натомість Верховний Суд задовольнив касаційну скаргу, скасувавши оскаржувані судові рішення й ухваливши нове, яким відмовив у задоволенні заяви про забезпечення позову [4].

В обґрунтування свого рішення Верховним Судом було зазначено, що положення Податкового кодексу України та Порядку зупинення реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних, затвердженого постановою КМУ від 11 грудня 2019 р. № 1165, вказують на відсутність законодавчих підстав уважати, що зупинення реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування унеможливило подальшу реєстрацію цих документів податкової звітності.

Верховним Судом також було зазначено, що вирішуючи питання про вжиття заходів забезпечення позову шляхом зупинення дії рішення контролюючого органу про відповідність або невідповідність платника критеріям ризиковості та внесення до журналу ризикових платників, суд в ухвалі про забезпечення позову має не лише навести мотиви, з яких дійшов висновку, що невжиття таких заходів може істотно ускладнити чи унеможливити виконання рішення суду або ефективний захист або поновлення порушених чи оскаржуваних прав або інтересів позивача, але й указати, в чому будуть полягати дії, спрямовані на відновлення прав позивача, оцінити складність вчинення цих дій, встановити, що витрати, пов'язані з відновленням прав, будуть значними [4].

Верховним Судом також було зазначено, що віднесення платників до категорії ризикових є формою податкового контролю, спрямованого, зокрема, на забезпечення прав та інтересів суб'єктів господарювання щодо

правильності відображення результатів господарської діяльності з метою оподаткування. Вжиття заходів забезпечення позову у запропонований позивачем спосіб фактично би вирішило спір по суті, що суперечить меті застосування статті 150 Кодексу адміністративного судочинства України [4].

Також показовою є постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 27 квітня 2022 р. у справі № 200/5932/19-а, в якій Верховний Суд зазначив, що при вирішенні податкових спорів, суд виходить із презумпції добросовісності платника, яка резюмує економічну виправданість дій платника, що мають своїм наслідком отримання податкової вигоди, та достовірність відомостей у бухгалтерській та податковій звітності платника.

Подання платником податку до контролюючого органу усіх належним чином оформлених первинних документів, передбачених податковим законодавством, з метою отримання податкової вигоди є підставою для її отримання, якщо податковий орган не доведе неправдивість, недостовірність або суперечливість відомостей, що містяться у таких документах [4].

Судді Верховного Суду зазначили, що недобросовісність платника має бути встановлена безумовними та однозначно розтлумаченими доказами, водночас такі докази податковим органом в акті перевірки не наведено та реальність виконання господарських операцій не спростовано, як і не зазначено жодних належних доказів на підтвердження того, що визначені умовами договорів не виконано.

При цьому, чинне законодавство не ставить умову виникнення податкових зобов'язань платника у залежність від стану податкового обліку його контрагентів, наявності чи відсутності основних фондів, працівників у штаті, подання або не подання податкової звітності [4].

Таким чином, Верховним Судом вчергове було підтверджено неприпустимість покладання на суб'єкта підприємницької діяльності відповідальності за дії його контрагентів.

Верховний Суд зазначив, що позивач не може нести відповідальність за невиконання його контрагентами своїх зобов'язань, адже, поняття «добросовісний платник», яке вживається у сфері податкових правовідносин, не передбачає виникнення у платника додаткового обов'язку з контролю за дотриманням його постачальниками правил оподаткування, а саме: платник не наділений повноваженнями податкового контролю для виконання функцій, покладених на податкові органи, а тому не може володіти інформацією відносно виконання контрагентом податкових зобов'язань. А відтак, за умови не встановлення податковим органом наявності замкнутої схеми руху коштів, яка б могла свідчити про узгодженість дій позивача та його постачальників для одержання товариством незаконної податкової вигоди, останнє не може зазнавати негативних наслідків внаслідок діянь інших осіб, що перебувають поза межами його впливу. Такий підхід узгоджується з судовою практикою Європейського Суду з прав людини.

Так, Європейський Суд з прав людини у своєму рішенні по справі «БУЛВЕС АД» проти Болгарії» (заява № 3991/03) зазначив, що платник податку не повинен нести наслідків невиконання постачальником його зобов'язань зі сплати податку і в результаті сплачувати ПДВ другий раз, а також сплачувати пеню. На думку Суду, такі вимоги стали надмірним тягарем для платника податку, що порушило справедливий баланс, який повинен підтримуватися між вимогами суспільного інтересу та вимогами захисту права власності [4].

Показовим є також рішення у справі «Інтерсплав проти України» (заява № 803/02), в якому Європейський Суд з прав людини зазначив, що у разі наявності у державних органів інформації про зловживання в системі оподаткування конкретною компанією, вони повинні застосовувати відповідні заходи саме до цього суб'єкта, а не розповсюджувати негативні наслідки на інших осіб при відсутності зловживання з їх боку.

Отже, притягнення суб'єкта права до відповідальності за діяння, що було вчинено іншою особою, є неможливим, за винятком встановлених

ст. 228 Цивільного кодексу України та ст. ст. 207 і 208 Господарського кодексу України випадків свідомого укладення таким суб'єктом права нікчемного правочину з метою відображення певних первинних документів в податковому обліку без фактичного проведення господарських операцій [4].

Одночасно Верховний Суд зазначив, що реальність вчинюваної господарської операції – це встановлення факту зміни руху активів чи зміни стану зобов'язань платника податку внаслідок придбання ним товарів (послуг), що використовуються таким платником у своїй господарській діяльності.

Підставою для виникнення у платника права на податковий кредит з податку на додану вартість, який у подальшому приймає участь у формуванні сум бюджетного відшкодування, є факт реального здійснення операцій з придбання товарів та послуг з метою їх використання в оподатковуваних операціях у межах господарської діяльності платника податку, а також оформлення відповідних операцій належним чином складеними первинними документами, які містять достовірні відомості про їх обсяг та зміст [4].

Крім того, Верховним Судом було підкреслено, що вирішуючи податкові спори, суд керується презумпцією добросовісності платника, яка резюмує економічну виправданість дій платника, що мають своїм наслідком отримання податкової вигоди, та достовірність відомостей у бухгалтерській та податковій звітності платника. Подання платником до контролюючого органу усіх належним чином оформлених первинних документів, установлених податковим законодавством, з метою отримання податкової вигоди, є підставою для її отримання, якщо податковий орган не доведе неправдивість, недостовірність або суперечливість відомостей, що містяться в таких документах.

Водночас недобросовісність платника має бути встановлена безумовними та однозначно розтлумаченими доказами. Чинне законодавство не узалежнює виникнення податкових зобов'язань платника від стану

податкового обліку його контрагентів, наявності чи відсутності основних фондів, працівників у штаті, подання або неподання податкової звітності [4].

Таким чином, у даній справі Верховним Судом також було підкреслено, що платник не може нести відповідальність за невиконання його контрагентами своїх зобов'язань, оскільки поняття «добросовісний платник», яке вживається у сфері податкових правовідносин, не зумовлює виникнення у платника додаткового обов'язку з контролю за дотриманням його постачальниками правил оподаткування.

Верховним Судом за результатами розгляду вказаної справи резюмовано, що платник не наділений повноваженнями податкового контролю для виконання функцій, покладених на податкові органи, а тому не може володіти інформацією щодо виконання контрагентом податкових зобов'язань. За умови невстановлення податковим органом наявності замкнутої схеми руху коштів, яка б могла свідчити про узгодженість дій платника та його постачальників для одержання товариством незаконної податкової вигоди, останнє не може зазнавати негативних наслідків внаслідок діянь інших осіб, що перебувають поза межами його впливу [4].

На увагу заслуговує також постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 8 жовтня 2020 р. у справі № 280/2284/20. Так, 08 жовтня 2020 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Головного управління Державної податкової служби у Запорізькій області на ухвалу Запорізького окружного адміністративного суду від 09 квітня 2020 р. та постанову Третього апеляційного адміністративного суду від 24 червня 2020 р. у справі № 280/2284/20 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Комінко» до Головного управління Державної податкової служби у Запорізькій області, про визнання протиправним та скасування рішення про включення позивача до переліку ризикових платників, зобов'язання відповідача виключити платника з переліку ризикових платників податків шляхом прийняття відповідного рішення [4].

Згідно із матеріалами вказаної справи, контролюючий орган провів перевірку суб'єкта господарювання на відповідність критеріям ризиковості платника податків, унаслідок якої було прийнято рішення, згідно з яким позивач отримав статус ризикового платника.

Суб'єкт господарювання (позивач) звернувся до суду із заявою про вжиття заходів забезпечення позову, у якій він просив забезпечити позов шляхом зупинення дії рішення контролюючого органу про включення позивача до переліку ризикових платників, до набрання законної сили судовим рішенням у справі. Обґрунтовуючи позовні вимоги, позивач (платник) зазначив, що після прийняття такого рішення кожна податкова накладна/розрахунок коригування, направлені на реєстрацію, будуть зупинені, а покупці не зможуть своєчасно сформувати податковий кредит та відмовляться від подальшої співпраці з платником [4].

Суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що оскаржуване рішення про зарахування позивача до переліку ризикових платників податків ускладнить ведення господарської діяльності підприємством позивача, що призведе до понесення ним та його контрагентами збитків. Так, Запорізький окружний адміністративний суд ухвалою, залишеною без змін постановою Третього апеляційного адміністративного суду, задовольнив заяву про забезпечення позову. Натомість Верховний Суд касаційну скаргу задовольнив, рішення судів попередніх інстанцій скасував та ухвалив нове рішення, яким у задоволенні заяви про забезпечення позову відмовив [4].

В обґрунтування свого рішення Верховним Судом було зазначено, що за платником податків залишається право належними документами довести реальність здійснення фінансово-господарських операцій у межах своєї господарської діяльності, а в разі повноти документів щодо цих операцій – подальшого прийняття позитивного рішення про реєстрацію податкових накладних/розрахунків коригування. Та обставина, що надання додаткових документів та пояснень у кожному конкретному випадку вимагає значного

часу та зусиль, не може сприйматися як визначена законом підстава для забезпечення позову.

Верховним Судом було зазначено, що недоведення необхідності вжиття застосованих судами заходів забезпечення позову, з урахуванням положень частини другої ст.150 КАС України, зумовлює те, що застосовані заходи суперечать приписам частини другої ст. 151 цього Кодексу [4].

Не менш важливою для розуміння актуальних проблем адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності є постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 3 грудня 2020 р. у справі № 140/8457/20. Так, 03 грудня 2020 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Головного управління Державної податкової служби у Волинській області на ухвалу Волинського окружного адміністративного суду від 17 червня 2020 р. про забезпечення позову та постанову Восьмого апеляційного адміністративного суду від 16 вересня 2020 року у справі № 140/8457/20 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Бетта Грант» до Головного управління Державної податкової служби у Волинській області про визнання протиправним і скасування рішення контролюючого органу в частині відповідності позивача п. 8 Критеріїв ризиковості платника податку на додану вартість та внесення до журналу ризикових платників, зобов'язання виключити позивача з переліку ризикових платників податку на додану вартість.

Порядок зупинення реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 117, втратив чинність станом на дату винесення рішення контролюючого органу про відповідність позивача п. 8 Критеріїв ризиковості платника податку на додану вартість. Обґрунтовуючи заяву про забезпечення позову, платник зазначив, що включення його до переліку ризикових платників блокує

господарську діяльність підприємства, яке внаслідок існування таких обставин позбавлене можливості зареєструвати податкові накладні, у зв'язку з чим контрагенти не купують товар, позивач не отримує прибуток і невжиття заходів забезпечення позову може спричинити припинення діяльності платника [4].

Суди попередніх інстанцій, мотивуючи свої рішення про наявність підстав для забезпечення позову, застосували норми матеріального права, що регулюють питання зарахування платників податків до категорії ризикових, посилаючись на приписи Порядку зупинення реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 117. Враховуючи викладене, Волинський окружний адміністративний суд ухвалою, залишеною без змін постановою Восьмого апеляційного адміністративного суду, задовольнив заяву про забезпечення позову.

Натомість Верховний Суд задовольнив касаційну скаргу, скасувавши оскаржувані судові рішення та відмовивши в задоволенні заяви про забезпечення позову.

В обґрунтування свого рішення Верховним Судом було зазначено, що перевірка контролюючим органом на відповідність критеріям ризиковості платника податків здійснюється під час реєстрації кожної податкової накладної/розрахунку коригування, незалежно від факту належності платника податків до переліку ризикових, і є передбаченим законом заходом контролю [4].

Верховним Судом за результатами розгляду вказаної справи було резюмовано, що зупинення рішення про відповідність платника податку на додану вартість критеріям ризиковості та внесення до журналу ризикових платників фактично вирішує спір по суті, що суперечить меті застосування заходів забезпечення позову. Зокрема, посилання в рішеннях судів попередніх інстанцій на аргументовані висновки про наявність підстав для забезпечення позову, беручи до уваги обставини визнання нечинними

окремих пунктів Порядку № 117, свідчить про вирішення судами на стадії розгляду клопотання про забезпечення позову питання обґрунтованості заявлених позовних вимог, яке може бути предметом дослідження судом лише під час розгляду спору по суті [4].

Окреме значення для удосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні має практика Європейського суду з прав людини. Це, наприклад, Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Котій проти України» (*Kotiy v. Ukraine*) від 5 березня 2015 р., заява № 28718/09, в якому Європейський суд з прав людини зазначив, що для того, щоб національне законодавство відповідало вимогам Конвенції, воно має гарантувати засіб правового захисту від свавільного втручання органів державної влади у права, гарантовані Конвенцією. У питаннях, які стосуються основоположних прав, надання правової дискреції органам виконавчої влади у вигляді необмежених повноважень було б несумісним з принципом верховенства права – одним з основних принципів демократичного суспільства, гарантованих Конвенцією. Відповідно законодавство має достатньо чітко визначати межі такої дискреції, наданої компетентним органам влади, та порядок її реалізації (див. рішення у справі «Гіллан та Квінтон проти Сполученого Королівства» (*Gillan and Quinton v. the United Kingdom*), заява № 4158/05, п. 77, ECHR 2010 (витяги), з подальшими посиланнями) [167].

Існування конкретних процесуальних гарантій є у цьому контексті необхідним. Те, які саме гарантії вимагатимуться, принаймні певною мірою залежатиме від характеру та масштабів зазначеного втручання (див. рішення у справі «P.G та J.H. проти Сполученого Королівства» (*P.G. and J.H. v. the United Kingdom*), заява № 44787/98, п. 46, ECHR 2001-IX). У різних контекстах статті 8 Конвенції Суд наголошував на тому, що питання про застосування превентивних заходів, які впливають на права людини, має вирішуватись в межах певного змагального процесу перед незалежним органом, що може своєчасно розглянути підстави для прийняття рішення та

відповідні докази (див. рішення у справах «Аль-Нашіф проти Болгарії» (Al-Nashif v. Bulgaria), заява № 50963/99, п. 123, від 20 червня 2002 року; «Х. проти Фінляндії» (X v. Finland), заява № 34806/04, пп. 220-222, ECHR 2012 (витяги), та «Олександр Волков проти України» (Oleksandr Volkov v. Ukraine), заява № 21722/11, п. 184, ECHR 2013) [167].

Таким чином, правові позиції (висновки) Верховного Суду, а також рішення Європейського Суду з прав людини є важливим доповненням до адміністративно-правових засад підприємницької діяльності, адже у вказаних рішеннях судів, які по суті є судовими прецедентами, вирішуються правові колізії, заповнюються правові прогалини, а також розтлумачуються фундаментальні принципи права, дотримання яких є гарантією належного та ефективного правового захисту інтересів суб'єктів підприємницької діяльності у їх взаємовідносинах із органами публічної адміністрації.

2.2 Актуальні питання адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів

Будь-який механізм правового регулювання не може бути досконалим, адже суспільні відносини постійно змінюються, трансформуються, що вимагає оперативної реакції від органів публічної адміністрації, зокрема, внесення змін та доповнень до чинних законів та відомчих нормативно-правових актів. У сфері правового регулювання підприємницької діяльності потреба реформування чинного законодавства також виникає достатньо часто, що пов'язано із динамічними змінами у відповідних суспільних відносинах, появою нових викликів, завдань економіки та об'єктивних потреб підприємців, актуальних та проблемних питань у взаємовідносинах між органами публічної адміністрації та суб'єктами підприємницької діяльності.

До актуальних питань адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні слід віднести питання забезпечення прозорості перевірок суб'єктів підприємницької діяльності з боку органів публічної адміністрації; питання запобігання корупції у відносинах між суб'єктами підприємницької діяльності та суб'єктами владних повноважень; питання залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій для розвитку національної економіки в умовах воєнного стану; питання забезпечення прозорості публічних закупівель та реальної конкуренції між їх учасниками; питання дотримання антимонопольного законодавства; питання повної адаптації національного адміністративного законодавства, яким врегульовано різні аспекти підприємницької діяльності, до права ЄС; питання правового захисту національних виробників, підприємців в умовах глобалізації світової економіки; питання адміністративно-правового забезпечення розвитку в Україні високотехнологічного виробництва, впровадження інноваційних технологій на рівні малого та середнього підприємництва; питання реформування національного ринку праці та приведення у відповідність до нагальних потреб національної економіки сфери освіти, зокрема, професійно-технічної; питання адміністративно-правового стимулювання створення нових робочих місць у сфері національного виробництва з акцентом на ІТ-індустрію.

Актуальними є пропозиції щодо перспективних способів (правових засобів) вирішення актуальних питань адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні. Важливою є розробка та прийняття нової Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2035 року з урахуванням чинників воєнного стану, а також перспективність подальшого дослідження даної теми з метою формулювання конкретних пропозицій щодо внесення змін до чинного національного законодавства.

В умовах триваючої збройної агресії російської федерації проти України особливої актуальності набуває забезпечення розвитку національної

економіки, яка виступає фундаментом для сектору оборони та гарантією національної безпеки. Значну частину валового національного продукту створюють суб'єкти підприємницької діяльності, включаючи виробників товарів військового призначення та подвійного використання. Органи публічної адміністрації повинні забезпечити функціонування ефективного механізму адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності з метою створення прозорих та однакових для всіх правил ведення бізнесу, що в свою чергу є вирішальною умовою як розвитку національного приватного сектору економіки, так і залучення іноземних інвестицій, приходу на національний ринок провідних міжнародних корпорацій, включаючи виробників зброї.

В процесі практичної реалізації законів, якими врегульовані основні питання здійснення підприємницької діяльності, виникає потреба конкретизації правового регулювання певних аспектів ведення бізнесу з урахуванням регіональних особливостей, видів економічної діяльності, зовнішніх та внутрішніх чинників, які позитивно або негативно впливають на ефективність здійснення підприємницької діяльності.

Вищезазначеним обумовлюється актуальність дослідження проблемних питань адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності з метою визначення перспективних напрямів реформування національного законодавства, яким врегульовано дану сферу суспільних відносин.

Ефективна протидія збройній агресії російської федерації проти України неможлива без надійної економічної основи функціонування системи органів публічної адміністрації та розвитку громадянського суспільства.

Натомість, проведене соціологічною службою Центру Разумкова з 28 по 31 січня 2022 року методом САТІ телефонне опитування показало наступні оцінки громадянами матеріального становища та питань, пов'язаних з економічною ситуацією.

Більшість опитаних (52,8%) зазначили, що за останній рік матеріальне становище їх родини погіршилося; трохи більше третини респондентів (38,5%) відповіли, що воно не змінилося і 7,8% вважають, що воно покращилося [114].

Більшість опитаних (52,9%) вважають, що Президент та Уряд не здатні знайти ефективні рішення для подолання економічних проблем, третина респондентів (32,6%) дотримуються думки, що Президент та Уряд частково ефективні у вирішенні економічних проблем, а 8,4% опитаних – що Президент та Уряд знаходять ефективні рішення для подолання економічних проблем.

Головними причинами економічних негараздів в Україні опитані найчастіше називають некомпетентність влади (37,2%) та високий рівень корупції (34,3%). 11,8% опитаних головною причиною економічних негараздів вважають війну на Сході України, а 5,9% – пандемію коронавірусу [114].

Таким чином, ще до початку повномасштабної війни спостерігалися негативні оцінки громадянами економічного стану України, які відобразились в результатах наведеного соціологічного опитування.

В цілому, за даними Центру Разумкова, громадяни України досить скептично оцінюють економічну ситуацію в країні: у травні 2021 року, за вісім місяців до початку повномасштабної війни, 60% опитаних оцінювали її як «дуже погану» або «досить погану» (і лише 5% — як «добру» або «дуже добру», а 32% – як «не погану і не добру»). У вересні-жовтні 2022 року, тобто через сім місяців після початку війни, зросла частка громадян, які оцінювали її як «дуже погану» або «досить погану» (до 64,5%). Ці оцінки покращилися у лютому-березні 2023 року, коли було зафіксоване зниження негативних оцінок навіть порівняно з «довоєнним» періодом: тоді оцінювали економічну ситуацію в країні як «дуже погану» або «досить погану» 55% (4% – як «добру» або «дуже добру», 37% — як «не погану і не добру»). Але, за даними опитування, що було проведене у грудні 2023 року, ці оцінки

погіршилися (відповідно 66,5%, 3% і 27%), і зараз на статистично значущому рівні не відрізняються від тих, які спостерігалися у вересні-жовтні 2022 року [5].

На окрему увагу заслуговують результати соціологічних опитувань підприємців.

У листопаді 2023 року бізнес другий місяць поспіль надав стримані оцінки поточних результатів своєї діяльності. Воєнні дії та їх наслідки, посилення безпекових ризиків, розрив логістичних ланцюгів, певне обмеження пропозиції електроенергії та її здорожчання для бізнесу, податкові зміни, звуження інвестиційного попиту, а також брак кваліфікованих працівників продовжували стримувати економічну активність підприємств та негативно вплинули на їхні очікування. Про це свідчить індекс очікувань ділової активності (ІОДА), який Національний банк розраховує щомісяця, за виключенням вимушеної перерви в березні – травні 2022 року. У листопаді 2023 року ІОДА залишився нижче нейтрального рівня (50 пунктів) і становив 49.1 порівняно з 49.6 у жовтні [10].

Підприємства торгівлі залишаються єдиним сектором економіки, що прогнозує поліпшення результатів своєї діяльності завдяки сповільненню інфляції, сталому внутрішньому попиту та збільшенню пропозиції товарів: секторальний індекс у листопаді становив 50.9 порівняно з 53.0 у жовтні. Торговельні компанії очікували на подальше збільшення, хоча й нижчими темпами, обсягів товарообороту та обсягів закупівлі товарів для продажу, водночас погіршили оцінки щодо запасів / залишків цих товарів. Респонденти прогнозували зниження темпів здорожчання закупівельних цін та вартості товарів, закуплених для продажу, а також були налаштовані на подальше зменшення торговельної маржі [10].

Слід зазначити, що поліпшення результатів діяльності підприємств торгівлі не означає розвиток економіки в цілому, особливо в умовах воєнного стану, коли ставка має робитися на національного виробника із пріоритетним

виробництвом товарів військового призначення та подвійного використання. Попит на товари іноземного виробництва є скоріше інерцією національної економіки, обумовленою звичками споживачів та розгалуженою системою споживчого кредитування. Таке традиційне для українців споживання імпортованих товарів веде до відтоку валютних запасів держави, ще більшого збільшення зовнішнього боргу України (адже лєвова частина іноземних кредитів йде на рефінансування банків) та стагнації інших галузей економіки. Те, що є позитивним у мирний час, в умовах триваючої та зростаючої збройної агресії проти України може стати фактором послаблення економічного потенціалу держави, адже більшу частину доходів бюджету необхідно витратити на потреби оборони.

Підприємства промисловості прогнозували погіршення результатів своєї економічної діяльності через складнощі з експортом товарів, розрив логістичних ланцюгів та посилення бойових дій: секторальний індекс у листопаді становив 49.2 (у жовтні – 50.0). Респонденти продовжували очікувати збільшення, хоча й нижчими темпами, обсягів виготовленої продукції та нових замовлень на продукцію. Поліпшилися та були позитивними оцінки щодо залишків готової продукції. Натомість дещо посилюлися песимістичні оцінки щодо обсягів нових експортних замовлень на продукцію, а також обсягів незавершеного виробництва [10].

Підприємства будівництва найпесимістичніше серед інших секторів оцінили економічні результати своєї діяльності, зважаючи на зростання виробничих витрат, звуження інвестиційного попиту, брак кваліфікованих кадрів, а також сезонні умови: секторальний індекс знизився в листопаді до 40.6 (у жовтні – 44.8). Респонденти очікували на подальше зменшення обсягів будівництва, нових замовлень, а також закупівлі сировини та матеріалів. Попри пом'якшення оцінок щодо вартості послуг підрядників, будівельники прогнозували зменшення закупівлі їхніх послуг та зберегли негативні оцінки щодо доступності підрядників. На тлі суттєвого зниження оцінок щодо сповільнення темпів зростання цін постачальників респонденти

прогнозували незначне зниження цін на продукцію / послуги власного виробництва [10].

Слід зауважити, що так само, як і у сфері торгівлі, підприємства будівництва повинні концентрувати свою увагу на потребах воєнного часу, чому має сприяти належне адміністративно-правове стимулювання їх діяльності, а саме, розміщення державних замовлень на будівництво модульних містечок, захисних споруд цивільного захисту замість елітних квартир та котеджів в обласних центрах. За умови ефективного запобігання корупції у сфері публічних закупівель будувати модульні містечка європейського рівня має бути вигідно та престижно.

Водночас на тлі подальшого зростання закупівельних цін учасники опитування очікують зростання цін / тарифів на власну продукцію / послуги. Оцінки щодо зайнятості залишаються стриманими. Керівники усіх секторів продовжують очікувати скорочення загальної чисельності працівників, найбільше – в секторі будівництва.

Підприємства сфери послуг дещо послабили песимістичні оцінки щодо результатів своєї діяльності в найближчій перспективі: секторальний індекс становив у листопаді 48.4 порівняно з 47.2 у жовтні. Респонденти очікували збільшення обсягу наданих послуг, пом'якшили оцінки щодо зменшення обсягу нових замовлень та не очікували змін обсягу послуг у процесі виконання (щомісячне опитування підприємств проводилося з 06 до 23 листопада 2023 року. В опитуванні взяло участь 460 підприємств. Серед опитаних підприємств 44.6% – компанії промисловості, 27.2% – сфери послуг, 23.7% – торгівлі, 4.6% – будівництва; 33.3% респондентів – великі підприємства, 28.9% – середні, 37.8% – малі) [10].

Таким чином, результати наведеного соціологічного дослідження показують, що підприємці ще не у повній мірі зрозуміли, які загрози несе прогресуюча збройна агресія російської федерації проти України. Деокупація значних за розміром територій України наприкінці 2022го року сформувала

хибний оптимізм щодо швидкого закінчення війни та початку відновлення економіки до довоєнного рівня.

Водночас проблемні питання ведення бізнесу в Україні під час війни тільки загострилися і потребують детального аналізу з метою формування ефективного адміністративно-правового механізму їх вирішення.

Так, до актуальних питань адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні слід віднести:

- питання забезпечення прозорості та об'єктивності перевірок суб'єктів підприємницької діяльності з боку органів правопорядку та контролюючих органів (Державної податкової служби, Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Державної служби України з питань праці тощо);

- питання запобігання корупції у відносинах між суб'єктами підприємницької діяльності та суб'єктами владних повноважень органів публічної адміністрації;

- питання залучення внутрішніх та зовнішніх (іноземних) інвестицій для розвитку національної економіки в умовах воєнного стану, зокрема, підтримки та стимулювання підприємницької діяльності (грантові та кредитні програми, державні замовлення тощо) з акцентом на розвиток виробництва товарів військового призначення та подвійного використання;

- питання забезпечення прозорості публічних закупівель на основі вільної та справедливої конкуренції, що гарантує об'єктивний (неупереджений) вибір переможця торгів, дотримання балансу між публічними та приватними інтересами учасників даних правовідносин;

- питання дотримання антимонопольного законодавства, запобігання антиконкурентним узгодженим діям суб'єктів ринкових відносин, об'єктивного розслідування порушень у даній сфері;

- питання повної адаптації національного адміністративного законодавства, яким врегульовано різні аспекти підприємницької діяльності,

до права ЄС (точне та неухильне виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС);

- питання правового захисту національних виробників, підприємців в умовах глобалізації світової економіки, домінування на міжнародних ринках транснаціональних корпорацій;

- питання адміністративно-правового забезпечення розвитку в Україні високотехнологічного виробництва, впровадження інноваційних технологій на рівні малого та середнього підприємництва, створення та розвитку технопарків тощо;

- питання реформування національного ринку праці (адміністративно-правового регулювання діяльності центрів зайнятості, трансформації останніх у професійні рекрутингові агентства) та приведення у відповідність до нагальних потреб національної економіки сфери освіти, зокрема, професійно-технічної (що передбачає популяризацію та державну підтримку закладів професійно-технічної освіти для підготовки висококваліфікованих працівників для сфери національного виробництва);

- питання адміністративно-правового стимулювання створення нових робочих місць у сфері національного виробництва з акцентом на ІТ-індустрію (широкомасштабне виробництво інформаційних товарів і послуг різного типу на базі найновіших ІТ-технологій).

З метою вирішення зазначених актуальних питань адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні об'єктивною є потреба розробки нової Стратегії розвитку підприємницької діяльності в Україні на період до 2035 року з урахуванням збройної агресії проти України та необхідності інтенсивного розвитку національного виробництва товарів військового призначення та подвійного використання.

Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 504-р. [152] фактично не враховувала названі

негативні фактори, незважаючи на те, що війна російської федерації проти України розпочалась ще у 2014 році.

В Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року за результатами ґрунтовного аналізу стану та тенденцій розвитку малого і середнього підприємництва, в тому числі зовнішнього та внутрішнього середовища малого і середнього підприємництва, були названі наступні проблеми підприємницької діяльності, які потребують розв'язання:

- відсутність налагодженої та ефективної координації дій заінтересованих сторін (центральных та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань підприємців, міжнародних організацій та проектів міжнародної технічної допомоги, що діють на території України);

- неузгодженість державної політики у сфері розвитку підприємництва;

- нестабільне та непередбачуване регуляторне середовище, в якому функціонують суб'єкти малого і середнього підприємництва;

- відсутність взаємодії між центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування щодо розв'язання поточних проблем малого і середнього підприємництва;

- недостатня інституційна спроможність реалізації державної політики у сфері розвитку підприємництва;

- низький рівень прямих іноземних інвестицій та обмежений обсяг інвестування в експортоорієнтовані підприємства;

- обмежене бюджетне фінансування внаслідок економічної рецесії 2014-2015 років (обмежена державна підтримка певних сфер державної політики, зокрема розвитку малого і середнього підприємництва);

- обмеженість доступу суб'єктів малого і середнього підприємництва до ресурсів (фінансових, майнових, природних тощо);

- значна частка неформального (тіньового) сектору економіки, до функціонування якого, за оцінками Європейського інвестиційного банку, залучено близько 20 відсотків кількості зайнятого населення;

- невідповідність існуючої інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва як потребам малого і середнього підприємництва, так і кількості та якості надання послуг, на регіональному рівні [152].

Слід зазначити, що після початку широкомасштабної збройної агресії російської федерації проти України названі проблеми підприємницької діяльності тільки посилились, що вимагає їх переосмислення та вжиття невідкладних заходів адміністративно-правового характеру.

Водночас в Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року було наголошено на необхідності враховувати такі особливості ведення бізнесу в Україні:

- децентралізація влади дає ширші можливості органам місцевого самоврядування, що, зокрема, повинно сприяти розвитку підприємництва;

- Україна займає низьку позицію щодо якості інституцій у порівнянні з іншими країнами, причиною чого є недоліки законодавства у сфері захисту права власності, низька незалежність судової системи та неефективність витрачанням бюджетних коштів;

- Угода, поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі та відкриття нових ринків надають значні можливості, зокрема експортні;

- незважаючи на високий рівень освіченості громадян, Україна має найнижчу продуктивність праці в Європі та Центральній Азії (що зумовлено суттєвим перекосом у сфері освіти, а саме, домінуванням вищої освіти гуманітарного спрямування над професійно-технічною підготовкою висококваліфікованих працівників для розвитку національного виробництва);

- високий рівень монополізації економіки та антиконкурентні узгоджені дії учасників ринку, зокрема, у сфері публічних закупівель [152].

Метою Стратегії було визначено сприяння розвитку підприємництва в Україні, створення сприятливих умов для відкриття, ведення і зростання малого і середнього підприємництва шляхом консолідації зусиль усіх заінтересованих сторін, що забезпечить соціально-економічний розвиток

країни та підвищить рівень життя населення. Стратегію передбачалося реалізувати до 2020 року.

Для цього були запропоновані шляхи і способи розв'язання проблем. Зокрема, передбачалось, що реалізація Стратегії буде здійснюватися за такими стратегічними напрямками, які базуються на результатах проведеного аналізу розвитку сфери підприємництва в Україні з урахуванням міжнародної практики та опосередковано враховують принципи, визначені в Акті з питань малого бізнесу для Європи, та рекомендації Індексу економічної політики в сфері малого і середнього підприємництва: створення сприятливого середовища для розвитку малого і середнього підприємництва; розширення доступу малого і середнього підприємництва до фінансування; спрощення податкового адміністрування для малого і середнього підприємництва; популяризація підприємницької культури та розвиток підприємницьких навичок; сприяння експорту/інтернаціоналізації малого і середнього підприємництва; підвищення конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу малого і середнього підприємництва [152].

Очевидно, що більшість із запропонованих стратегічних напрямів реалізації Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року мали декларативний характер та не були реалізовані на практиці.

Важливу роль для створення сприятливого середовища для розвитку малого і середнього підприємництва, на думку розробників Стратегії, виконує законодавство, інформація, стратегічні та програмні документи, інституційне середовище, співпраця між заінтересованими сторонами, державно-приватний діалог, що також охоплює питання сприятливого бізнес-клімату, можливості оцінки впливу зміни законодавства на провадження підприємницької діяльності, спрощений порядок реєстрації та закриття підприємств, отримання ліцензій та дозволів, розширення доступу малого і середнього підприємництва до публічних закупівель, що необхідно вирішити [152].

Розвиток підприємництва передбачений також Національною економічною стратегією на період до 2030 року, схваленою постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179 (передбачає досягнення таких цілей: забезпечення ефективної державної політики з розвитку підприємництва; стимулювання розвитку підприємницької культури та компетенцій; створення умов для підвищення рівня доступу підприємств до фінансів; створення умов для підвищення рівня доступу підприємств до ринків; стимулювання розвитку інновацій) [133], проте вказана стратегія розроблена без урахування нових геополітичних викликів для національної економіки, пов'язаних із широкомасштабною збройною агресією російської федерації проти України.

Сучасні засоби штучного інтелекту дозволяють оптимізувати визначення проблемних питань та актуальних напрямів удосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів.

Так, чат-GPT видає наступну інформацію щодо актуальних (проблемних) питань ведення бізнесу в Україні:

- корупція: це одна з основних проблем, що стосується підприємців. Високий рівень корупції може збільшувати вартість ведення бізнесу через необхідність надання неправомірної вигоди або витрачання коштів на лобіювання своїх інтересів;

- нестабільність політичної ситуації: постійні зміни в уряді та непевність щодо політичних рішень можуть створювати несприятливі умови для бізнесу та інвестицій;

- високий рівень бюрократії: складність процедур отримання дозволів, ліцензій може затримувати розвиток бізнесу та збільшувати його витрати;

- низька якість інфраструктури: проблеми з транспортною інфраструктурою, енергопостачанням та іншими аспектами інфраструктури можуть ускладнювати ведення бізнесу та знижувати його конкурентоспроможність;

- відсутність довіри до судової системи: неефективність та корупція в судовій системі можуть знижувати захист прав бізнесу та стимулювати незаконну конкуренцію.

Розв'язання цих проблем може включати реформи в сфері боротьби з корупцією, політичні стабілізації, спрощення бюрократичних процедур, інвестиції в інфраструктуру та реформування судової системи.

Водночас до актуальних проблем адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні чат-GPT відносить:

- часті зміни законодавства та недоліки у врегулюванні певних аспектів бізнесу, які можуть призвести до неоднакового тлумачення закону та застосування його положень;

- складність податкового законодавства та високі податки, які можуть створювати додаткове навантаження на бізнес та знижувати його конкурентоспроможність;

- повільність судової системи, що може ускладнювати вирішення комерційних спорів та затягувати виконання рішень;

- нестабільність адміністративно-правового середовища, яка сприяє поширенню корупції серед чиновників та негативно впливає на підприємництво та інвестиції;

- вплив олігархічних структур на адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності, який може призвести до порушення права власності суб'єктів підприємницької діяльності та неправомірного (рейдерського) захоплення бізнесів.

Згідно із відповіддю чату-GPT удосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності може бути здійснене через кілька напрямів:

- спрощення процедур реєстрації та ліцензування: зменшення адміністративних бар'єрів для підприємців шляхом спрощення процедур реєстрації бізнесу та отримання необхідних ліцензій і дозволів;

- зменшення бюрократії та оптимізація документообігу: впровадження електронних систем, що дозволяють зменшити кількість паперової документації та спростити процеси звітності (зокрема, активне використання персональних кабінетів платників податків для реєстрації бізнесу та подання звітності);

- стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу: запровадження спеціальних програм, які надають фінансову, консультативну та іншу підтримку малим та середнім підприємствам;

- посилення захисту прав підприємців: забезпечення прозорості та стабільності правового середовища для бізнесу, в тому числі шляхом підвищення відповідальності за порушення прав підприємців;

- розвиток інститутів альтернативного врегулювання спорів: створення механізмів альтернативного вирішення спорів, які дозволять підприємцям вирішувати конфлікти швидше та ефективніше, не втягуючи справи в судову систему.

Ці напрями можуть сприяти покращенню бізнес-клімату та стимулювати розвиток підприємництва в країні.

Наведені відповіді штучного інтелекту щодо актуальних проблемних питань та актуальних напрямів удосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності є типовими, адже чат-GPT не продукує щось кардинально нове, а отримує інформацію з ресурсів Інтернету, проте наведені відповіді є показовими і відображають найбільш поширені проблеми ведення бізнесу в цілому та актуальні питання адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності зокрема.

Враховуючі встановлені часові обмеження чат-GPT не надає інформацію щодо актуальних проблем ведення бізнесу, пов'язаних із повномасштабною збройною агресією російської федерації проти України.

Водночас корисною є інформація, яку надає чат-GPT щодо впливу глобалізації на правове регулювання підприємницької діяльності.

Так, у відповідності до відповіді чату глобалізація суттєво впливає на правове регулювання підприємницької діяльності у всьому світі, у тому числі й в Україні. Ось деякі ключові аспекти цього впливу:

- міжнародна торгівля та інвестиції: з розвитком глобалізації зростає обсяг міжнародної торгівлі та інвестицій. Країни намагаються привабити іноземні інвестиції, що вимагає узгодження національного правового середовища з міжнародними стандартами та угодами;

- гармонізація законодавства: глобалізація стимулює узгодження законодавства між різними країнами для полегшення міжнародних операцій. Наприклад, угоди про вільну торгівлю і стандартизація правових процедур можуть сприяти спрощенню правового регулювання для підприємств;

- конкуренція та інновації: глобальна конкуренція змушує підприємства швидко адаптуватися до нових технологій та ринкових умов. Це може вимагати змін у національному законодавстві для сприяння інноваціям та конкурентоспроможності;

- захист прав споживачів та працівників: глобальні стандарти та угоди можуть впливати на права споживачів та працівників. Наприклад, вимоги щодо екологічної безпеки, безпеки праці та прав споживачів можуть бути включені до міжнародних торгових угод;

- податкове регулювання: глобальна податкова конкуренція може спонукати країни до змін у своїй податковій політиці, щоб зберегти конкурентоспроможність та привабити інвестиції.

Отже, глобалізація вимагає від країн постійного оновлення та адаптації національного правового регулювання підприємницької діяльності до міжнародних стандартів для відповіді на нові виклики та можливості, які вона приносить.

Не менш корисною є систематизація чатом-GPT інформації щодо впливу процесів євроінтеграції на адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності в Україні. Так, згідно з даними чату, процес

євроінтеграції має значний вплив на адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності в Україні. Ось деякі аспекти цього впливу:

- гармонізація законодавства: у процесі наближення до стандартів Європейського Союзу (ЄС), Україна змушена приводити своє законодавство у відповідність з європейськими нормами та стандартами. Це може призвести до удосконалення правового регулювання підприємницької діяльності та забезпечити більш прозоре та ефективне регулювання відповідних правовідносин;

- сприяння інвестиціям та розвитку бізнесу: європейська інтеграція може сприяти залученню іноземних інвестицій, оскільки бізнеси з ЄС можуть бути більш зацікавлені у співпраці з Україною через сприятливіші умови регулювання (ведення бізнесу) та доступ до європейського ринку;

- підвищення стандартів корпоративного управління: Україна в рамках євроінтеграції може впроваджувати стандарти корпоративного управління, що підвищує довіру до управління підприємствами та сприяє їх стабільності та розвитку;

- зміни у секторі фінансів та банківській справі: процес євроінтеграції може вимагати узгодження фінансового законодавства з європейськими стандартами, що може призвести до змін у банківській та фінансовій сферах, зокрема щодо регулювання фінансових послуг та захисту прав споживачів;

- розвиток торговельних відносин: Україна може отримати повний доступ до європейського ринку, що відкриває нові можливості для розвитку торгівлі та підприємництва.

У цілому, процес євроінтеграції сприяє модернізації та покращенню адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні, що може позитивно впливати на розвиток бізнесу та економічний розвиток країни.

Проведене дослідження актуальних питань адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні дозволяє сформулювати наступні висновки:

- першочерговим завданням органів публічної адміністрації є повне виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, що передбачає, у тому числі, імплементацію в національне законодавство та юридичну практику європейських правил ведення бізнесу, а також форм і способів його адміністрування з боку органів публічної адміністрації;

- необхідне вжиття невідкладних заходів адміністративно-правового характеру щодо захисту національного виробника, що має включати посилення митного контролю за ввезенням товарів (в першу чергу це криміналізація контрабанди щодо всіх товарів, які переміщуються через державний контроль України поза митним контролем (якщо загальна вартість предметів контрабанди перевищує 1000 000 грн), а також криміналізація недостовірного декларування товарів);

- ключовим сектором економіки в умовах воєнного стану має стати національне виробництво високотехнологічних товарів військового призначення та подвійного використання (підприємці, які виробляють зброю та супутні товари повинні мати переважне право на отримання пільгових кредитів та грантів, укладання договорів оренди нерухомого майна державної та комунальної власності тощо) – по суті економіку необхідно ставити на військові рейки;

- об'єктивною є потреба розробки та затвердження нової Стратегії розвитку підприємницької діяльності в Україні на період до 2030 року з урахуванням збройної агресії проти України та необхідності інтенсивного розвитку національного виробництва товарів військового призначення та подвійного використання.

Перспектива подальшого дослідження даної проблематики обумовлена необхідністю формулювання конкретних пропозицій щодо внесення змін до чинного національного законодавства в частині адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності.

Таким чином, глобалізація як всесвітній процес інтеграції та уніфікації економічних, політичних, соціальних та культурних відносин несе у собі цілу

низку як позитивних моментів, так і реальних загроз для розвитку підприємницької діяльності. Так, розвинуті транснаціональні корпорації, захоплюючи нові ринки, залишають мало шансів для ефективної конкуренції з ними для середніх та малих національних підприємств, фізичних осіб-підприємців, які не здатні витратити співрозмірні з витратами ТНК суми грошових коштів на рекламу, технічне переоснащення виробництва або сфери послуг, створення торгових мереж, філій тощо.

Водночас світові корпорації пропонують суб'єктам малого та середнього підприємництва широкий спектр франшиз, лізингу, допомагають долати перешкоди у відносинах з органами публічної адміністрації, надаючи не тільки фінансову, але й юридичну підтримку (супроводження). Разом з великими корпораціями в країну приходять і великі інвестиції, що загалом сприяє зростанню економіки та, відповідно, рівню життя, дозволяє більшій кількості зацікавлених осіб розпочати власну справу, знайти свою економічну нішу.

Завданням органів публічної адміністрації в цих процесах є пошук справедливого балансу між інтересами ТНК та національних виробників, підприємців у сфері послуг, створення такої адміністративно-правової основи ведення бізнесу, яка дозволяє продуктивно співіснувати великим корпораціям, суб'єктам середнього та малого підприємництва, а також розраховувати останнім на державну підтримку та належний захист.

2.3 Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері підприємницької діяльності

Сфера адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності включає в себе достатньо великий масив норм адміністративно-деліктного права, якими встановлена відповідальність за правопорушення у сфері підприємництва. Тому дослідження підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання в контексті

євроінтеграційних та глобалізаційних процесів буде не повним без аналізу складу основних адміністративних правопорушень у даній сфері суспільних відносин та формулювання пропозиції щодо удосконалення відповідних положень адміністративно-деліктного законодавства.

Вчені адміністративісти приділяють значну увагу питанням адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень у сфері підприємницької діяльності. Так, О. Коваленко, з огляду на загальні та спеціальні ознаки адміністративної відповідальності за правопорушення у підприємницькій діяльності, а також з урахуванням проведеного аналізу наукових підходів до визначення понять «юридична відповідальність» та «адміністративна відповідальність» пропонує під адміністративною відповідальністю за правопорушення у підприємницькій діяльності розуміти передбачені нормами адміністративно-деліктного законодавства вид та міру обов'язку суб'єктів суспільних відносин зазнавати заходів адміністративно-правового примусу за недотримання та/або невиконання законодавчо встановленого порядку провадження підприємницької діяльності, що передбачає настання для особи правопорушника негативних наслідків матеріального характеру. Притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення у підприємницькій діяльності, на думку О. Коваленко доцільно визначити як застосування уповноваженими органами (їх посадовими особами) до особи-правопорушника за наявності необхідних підстав заходів адміністративно-правового примусу за недотримання та/або невиконання законодавчо встановленого порядку провадження підприємницької діяльності, що тягне за собою настання негативних наслідків матеріального характеру. Важливо також враховувати, що притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення у підприємницькій діяльності вимагає наявності таких необхідних підстав: фактична – факт вчинення особою адміністративного правопорушення у підприємницькій діяльності; юридична (нормативна) – наявність норми адміністративно-деліктного законодавства, згідно з якою протиправне винне

діяння можна кваліфікувати саме як адміністративне правопорушення у підприємницькій діяльності; процесуальна – наявність процесуальних норм, якими регламентовано процесуальний порядок притягнення винної особи до адміністративної відповідальності, та документів, що мають бути оформлені відповідно до законодавчо встановлених вимог та процедури (протокол про адміністративне правопорушення у сфері підприємницької діяльності, постанова суду про притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері підприємницької діяльності [68, с. 233].

В. Васильєв, дослідивши адміністративно-правовий механізм протидії правопорушенням у сфері підприємницької діяльності в Україні, запропонував визначення поняття адміністративно-правової протидії правопорушенням у сфері підприємницької діяльності як комплексу адміністративно-правових заходів, які мають превентивний та примусовий характер, застосовуються уповноваженими суб'єктами з метою впливу на учасників правовідносин для забезпечення дотримання норм чинного законодавства та запобігання вчиненню правопорушень у сфері підприємництва [22, с. 28].

В Кодексі України про адміністративні правопорушення окрема Глава 12 присвячена адміністративним правопорушенням в галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, в галузі фінансів і підприємницькій діяльності. Так, до основних (найбільш поширених) адміністративних правопорушень у сфері підприємницької діяльності слід віднести зокрема наступні делікти:

- порушення правил торгівлі і надання послуг працівниками торгівлі, громадського харчування та сфери послуг, громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю (ст. 155 КУпАП). Так, порушення правил торгівлі, виконання робіт і надання послуг працівниками торгівлі, громадського харчування та сфери послуг, громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю, - тягне за собою накладення штрафу від одного до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (причому

ст. 155 КУпАП в частині другій містить такий рудимент (мертву норму права) як відповідальність за продаж товарів зі складів, баз, підсобних приміщень підприємств (організацій) державної торгівлі (громадського харчування, сфери послуг) і споживчої кооперації на порушення встановлених правил, а так само приховування товарів від покупців, вчинене працівниками підприємств (організацій) державної торгівлі (громадського харчування та сфери послуг) і споживчої кооперації, які не є посадовими особами) [73];

- обман покупця чи замовника (ст. 155-2 КУпАП). Так, обмірювання, обважування, обраховування, перевищення встановлених цін і тарифів або інший обман покупця чи замовника працівниками торгівлі, громадського харчування і сфери послуг та громадянами - суб'єктами підприємницької діяльності під час реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг - тягне за собою накладення штрафу від двох до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [73];

- порушення правил торгівлі пивом, алкогольними, слабоалкогольними напоями, тютюновими виробами, електронними сигаретами та рідинами, що використовуються в електронних сигаретах, пристроями для споживання тютюнових виробів без їх згоряння (ст. 156 КУпАП). Так, роздрібна або оптова торгівля алкогольними напоями чи тютюновими виробами, рідинами, що використовуються в електронних сигаретах, без марок акцизного податку чи з підробленими марками цього податку - тягне за собою накладення штрафу від двохсот до шестисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією предметів торгівлі та виручки, одержаної від продажу предметів торгівлі. Також, згідно із ч. 2 ст. 156 КУпАП, продаж пива (крім безалкогольного), алкогольних, слабоалкогольних напоїв, тютюнових виробів, електронних сигарет, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, пристроїв для споживання тютюнових виробів без їх згоряння особі, яка не досягла 18-річного віку, або продаж тютюнових виробів в упаковках, що містять менш як 20 сигарет або цигарок, чи

поштучно (крім сигар), або торгівля пивом (крім безалкогольного), алкогольними, слабоалкогольними напоями, винами столовими у заборонений рішенням відповідного органу місцевого самоврядування час доби - тягне за собою накладення штрафу від чотирьохсот до восьмисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [73];

- порушення законодавства про захист прав споживачів (ст. 156-1 КУпАП). Так, відмова працівників торгівлі, громадського харчування та сфери послуг і громадян, які займаються підприємницькою діяльністю в цих галузях, у наданні громадянам-споживачам (крім споживачів фінансових послуг) необхідної, доступної, достовірної та своєчасної інформації про товари (роботи, послуги), їх кількість, якість, асортимент, а також про їх виробника (виконавця, продавця), у навчанні безпечного та правильного їх використання, а так само обмеження прав громадян-споживачів на перевірку якості, комплектності, ваги та ціни придбаних товарів - тягнуть за собою накладення штрафу від одного до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Водночас, відповідно до ч. 2 ст. ст. 156-1 КУпАП, відмова громадянина-споживачу в реалізації його права в разі придбання ним товару неналежної якості - тягне за собою накладення штрафу від одного до вісімнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [73];

- порушення порядку ведення податкового обліку, надання аудиторських висновків (ст. 163-1 КУпАП). Так, відсутність податкового обліку, порушення керівниками та іншими посадовими особами підприємств, установ, організацій встановленого законом порядку ведення податкового обліку, у тому числі неподання або несвоєчасне подання аудиторських висновків, подання яких передбачено законами України, - тягне за собою накладення штрафу у розмірі від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [73];

- порушення порядку проведення готівкових розрахунків та розрахунків з використанням електронних платіжних засобів за товари або послуги (ст. 163-15 КУпАП). Так, порушення порядку проведення готівкових

розрахунків за товари (послуги), у тому числі перевищення граничних сум розрахунків готівкою, недотримання установлених законодавством вимог щодо забезпечення можливості розрахунків за товари (послуги) з використанням електронних платіжних засобів - тягне за собою накладення штрафу на фізичну особу - підприємця, посадових осіб юридичної особи від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [73];

- порушення порядку провадження господарської діяльності (ст. 164 КУпАП). Так, провадження господарської діяльності без державної реєстрації як суб'єкта господарювання або без подання повідомлення про початок здійснення господарської діяльності, якщо обов'язковість подання такого повідомлення передбачена законом, або без отримання ліцензії на провадження виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню відповідно до закону, або у період зупинення дії ліцензії, у разі якщо законодавством не передбачені умови провадження ліцензійної діяльності у період зупинення дії ліцензії, або без одержання документа дозвільного характеру, якщо його одержання передбачене законом (крім випадків застосування принципу мовчазної згоди), - тягне за собою накладення штрафу від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією виготовленої продукції, знярядь виробництва, сировини і грошей, одержаних внаслідок вчинення цього адміністративного правопорушення, чи без такої [73];

- недобросовісна конкуренція (ст. 164-3 КУпАП). Так, незаконне копіювання форми, упаковки, зовнішнього оформлення, а так само імітація, копіювання, пряме відтворення товару іншого підприємця, самовільне використання його імені - тягне за собою накладення штрафу від тридцяти до сорока чотирьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією виготовленої продукції, знярядь виробництва і сировини чи без такої. Також, згідно із ч. 2 ст. 164-3 КУпАП, умисне поширення неправдивих або неточних відомостей, які можуть завдати шкоди діловій репутації або майновим інтересам іншого підприємця, - тягне за собою накладення штрафу

від п'яти до дев'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Крім того, у відповідності до ч. 3 ст. ст. 164-3 КУпАП, отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також іншої конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця - тягне за собою накладення штрафу від дев'яти до вісімнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [73];

- приховування стійкої фінансової неспроможності (ст. 164-15 КУпАП). Так, умисне приховування громадянином - засновником (учасником) або службовою особою суб'єкта господарської діяльності своєї стійкої фінансової неспроможності шляхом подання недостовірних відомостей або неподання в установленій строк до господарського суду заяви про порушення справи про банкрутство юридичної особи у випадках, передбачених законом, якщо це завдало великої матеріальної шкоди кредиторів, - тягне за собою накладення штрафу від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [73];

- зайняття забороненими видами господарської діяльності (ст. 164-16 КУпАП). Так, зайняття видами господарської діяльності, щодо яких є спеціальна заборона, встановлена законом, за відсутності ознак діяння, передбаченого Кримінальним кодексом України, - тягне за собою накладення штрафу від ста до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [73];

- порушення законодавства про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування і загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (ст. 165-1 КУпАП). Так, порушення порядку нарахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, неподання, несвоєчасне подання, подання не за встановленою формою звітності щодо єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування або подання недостовірних відомостей, що

використовуються в Державному реєстрі загальнообов'язкового державного соціального страхування, іншої звітності та відомостей, передбачених законами України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» і «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», порушення встановленого порядку використання та здійснення операцій з коштами Пенсійного фонду України, - тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, фізичну особу - підприємця або особу, яка забезпечує себе роботою самостійно, від тридцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [73];

- порушення порядку формування та застосування цін і тарифів (ст. 165-2 КУпАП). Так, порушення порядку формування, встановлення та застосування цін і тарифів, а також знижок, націнок, доплат до них - тягне за собою накладення штрафу на громадян у розмірі ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - у розмірі ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [73];

- порушення законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття (ст. 165-3 КУпАП). Так, порушення посадовими особами підприємств, установ, організацій, фізичними особами, які використовують найману працю, порядку використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, несвоєчасне або неповне їх повернення; несвоєчасне подання або неподання визначених Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» відомостей, подання недостовірних відомостей про використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, - тягнуть за собою накладення штрафу від восьми до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [73];

- порушення законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та

професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності (ст. 165-4 КУпАП). Так, порушення посадовими особами підприємств, установ, організацій, фізичними особами - підприємцями, які використовують найману працю, фізичними особами, які не мають статусу підприємців та використовують найману працю, порядку використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування, несвоєчасне або неповне їх повернення, несвоєчасне подання або неподання встановленої звітності, подання недостовірної звітності щодо страхових коштів, несвоєчасне інформування Фонду соціального страхування України про річний фактичний обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг), нещасні випадки на виробництві та професійні захворювання, що сталися на підприємстві, про зміни технології робіт або виду діяльності підприємства - тягнуть за собою накладення штрафу від восьми до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [73];

- порушення законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності (ст. 165-5 КУпАП). Так, порушення посадовими особами підприємств, установ, організацій, фізичними особами, які використовують найману працю, порядку використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування, несвоєчасне або неповне їх повернення, несвоєчасне подання або неподання встановленої звітності, подання недостовірної звітності щодо використання страхових коштів, - тягнуть за собою накладення штрафу від восьми до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [73];

- зловживання монопольним становищем на ринку (ст. 166-1 КУпАП). Так, нав'язування таких умов договору, які ставлять контрагентів в нерівне становище, або додаткових умов, що не стосуються предмета договору, в тому числі нав'язування товару, не потрібного контрагенту, обмеження або припинення виробництва, а також вилучення з обороту товарів з метою створення або підтримки дефіциту на ринку чи встановлення монопольних

цін, часткова або повна відмова від реалізації чи закупівлі товару за відсутності альтернативних джерел постачання або збуту з метою створення або підтримки дефіциту на ринку чи встановлення монопольних цін, інші дії, спрямовані на створення перешкод доступу на ринок (виходу з ринку) інших підприємців, встановлення монопольних цін (тарифів, розцінок) на свої товари, а також дискримінаційних цін, що обмежують права окремих споживачів, - тягнуть за собою накладення штрафу на керівників (розпорядників кредитів) підприємств (об'єднань, господарських товариств тощо) у розмірі до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а на осіб, які займаються підприємницькою діяльністю, - до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [73];

- неправомірні угоди між підприємцями (ст. 166-2 КУпАП). Так, укладення угод, спрямованих на встановлення (підтримання) монопольних цін (тарифів), знижок, надбавок (доплат), націнок, розподіл ринків за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їх реалізації чи закупівель або за колом споживачів чи за іншими ознаками з метою їх монополізації, усунення з ринку або обмеження доступу на нього продавців, покупців, інших підприємців - тягне за собою накладення штрафу на керівників (розпорядників кредитів) підприємств (об'єднань, господарських товариств тощо) у розмірі до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а на осіб, які займаються підприємницькою діяльністю, - до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [73];

- фіктивне банкрутство (ст. 166-17 КУпАП). Так, завідомо неправдива офіційна заява громадянина - засновника (учасника) або службової особи суб'єкта господарської діяльності, а так само громадянина - суб'єкта підприємницької діяльності про фінансову неспроможність виконання вимог з боку кредиторів і зобов'язань перед бюджетом, якщо такі дії завдали великої матеріальної шкоди кредиторам або державі, - тягнуть за собою накладення штрафу від семисот п'ятдесяти до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [73].

В окрему груп слід виділити адміністративні правопорушення, які вчиняються суб'єктами владних повноважень та порушують права і законні інтереси суб'єктів підприємницької діяльності. Це, зокрема:

- дискримінація підприємців органами влади і управління (ст. 166-3 КУпАП). Так, заборона створення нових підприємств чи інших організаційних форм підприємництва в будь-якій сфері діяльності, а також встановлення обмежень на здійснення окремих видів діяльності, на виробництво певних видів товарів з метою обмеження конкуренції, примушування підприємців до вступу в асоціації, концерни, міжгалузеві, регіональні та інші об'єднання підприємств, а також до пріоритетного укладення договорів, першочергової поставки товарів певному колу споживачів, прийняття рішень про централізований розподіл товарів, що призводить до монопольного становища на ринку, встановлення заборони на реалізацію товарів з одного регіону республіки в інший, надання окремим підприємцям податкових та інших пільг, які ставлять їх у привілейоване становище щодо інших підприємців, що призводить до монополізації ринку певного товару, обмеження прав підприємців щодо придбання та реалізації товарів, встановлення заборон чи обмежень відносно окремих підприємців або груп підприємців - тягнуть за собою накладення штрафу у розмірі до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [73];

- порушення вимог законодавства про дозвільну систему у сфері господарської діяльності (ст. 166-10 КУпАП). Так, порушення вимог законодавства про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: неповідомлення або несвоєчасне повідомлення дозвільним органом суб'єкта господарювання або адміністратора про відмову у видачі документа дозвільного характеру; порушення дозвільним органом встановлених законом строків видачі, переоформлення, анулювання, відмови у видачі документа дозвільного характеру, реєстрації декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства; невнесення або несвоєчасне внесення дозвільним органом у встановлені

законом строки до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань прийнятих відповідно до закону рішень, поданих до дозвільного органу заяв і декларацій відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства та іншої інформації про документи дозвільного характеру і декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства, необхідної для ведення зазначеного реєстру; безпідставна відмова адміністратора суб'єкту господарювання у прийнятті заяви для одержання документа дозвільного характеру та документів, що додаються до неї; видача дозвільним органом документа дозвільного характеру без одержання погоджень, висновків та інших документів, необхідних згідно із законом для видачі документа дозвільного характеру; відмова дозвільного органу суб'єкту господарювання у видачі, переоформленні, анулюванні документа дозвільного характеру з підстав, не передбачених законом; відмова дозвільного органу суб'єкту господарювання у видачі документа дозвільного характеру при повторному розгляді документів суб'єкта з причин, раніше не зазначених у письмовому повідомленні заявнику (крім неусунення заявником чи усунення не в повному обсязі причин, що стали підставою для попередньої відмови); видача дозвільним органом документа дозвільного характеру, необхідність одержання якого не встановлена законом; анулювання документа дозвільного характеру дозвільним органом з підстав, не передбачених законом, - тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [73];

- порушення законодавства про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань (ст. 166-11 КУпАП). Так, порушення встановлених законом строків для проведення державної реєстрації юридичної особи, фізичної особи - підприємця або громадського формування, вимагання не передбачених законом документів для проведення державної реєстрації, а також інші порушення встановленого законом

порядку проведення державної реєстрації юридичної особи, фізичної особи - підприємця або громадського формування - тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від чотирьохсот до шестисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [73];

- порушення законодавства у сфері ліцензування видів господарської діяльності (ст. 166-12 КУпАП). Так, порушення законодавства у сфері ліцензування видів господарської діяльності: не прийняття рішення, не оформлення, не видача (не надсилання) передбаченого законом документа органом ліцензування протягом встановленого законом строку; прийняття рішення, складання акта, видача розпорядження органом ліцензування, що не відповідає нормам законодавства у сфері ліцензування; невнесення в установлений законом строк до ліцензійного реєстру відомостей, обов'язкове внесення яких передбачено законодавством у сфері ліцензування; невиконання органом ліцензування у передбачений законом строк розпорядження про усунення порушень законодавства у сфері ліцензування - тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від п'ятдесяти до вісімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [73];

- порушення порядку здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності (166-21 КУпАП). Так, порушення встановленого законом порядку здійснення заходів державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, а саме: порушення строків здійснення заходів державного нагляду (контролю); порушення періодичності здійснення планових заходів державного нагляду (контролю); проведення заходів державного нагляду (контролю) за відсутності підстав, установлених законом; проведення планових заходів державного нагляду (контролю) без своєчасного письмового повідомлення або з порушенням строків такого повідомлення, якщо необхідність та строк зазначеного повідомлення встановлені законом; проведення позапланових заходів державного нагляду (контролю) без погодження відповідного центрального органу виконавчої влади або відповідного державного колегіального органу,

якщо отримання такого погодження є обов'язковим відповідно до закону; здійснення заходів державного нагляду (контролю) без застосування акта перевірки, що містить перелік питань для проведення перевірки виконання вимог законодавства у сфері господарської діяльності; порушення встановленого Законом України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» порядку відбору зразків продукції; проведення перевірки додержання вимог законодавства, нагляд (контроль) за додержанням якого не належить до повноважень органу державного нагляду (контролю), встановлених законом; висунення вимог щодо надання документів, інформації, зразків продукції, що не стосуються здійснення заходу державного нагляду (контролю); невнесення або внесення недостовірних відомостей чи відомостей не в повному обсязі щодо заходів державного нагляду (контролю) до інтегрованої автоматизованої системи державного нагляду (контролю); ненадання або надання з порушенням встановленого законом строку акта перевірки, складеного за результатами заходу державного нагляду (контролю), - тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб органу державного нагляду (контролю) від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [73];

- незаконні вимоги до документа, що подається суб'єктом господарювання до органу державної влади або органу місцевого самоврядування (ст. 166-24 КУпАП). Так, вимога посадової особи органу державної влади або органу місцевого самоврядування про наявність на документі, що подається суб'єктом господарювання, відбитка його печатки або нотаріального засвідчення вірності копії документа, якщо обов'язковість такого нотаріального засвідчення не встановлена законом, або відмова у прийнятті документа у зв'язку з відсутністю на ньому відбитка печатки суб'єкта господарювання або нотаріального засвідчення вірності копії документа, якщо обов'язковість такого нотаріального засвідчення не встановлена законом, - тягнуть за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [73].

Підсумовуючи слід зазначити, що невідворотність адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень у сфері підприємницької діяльності є неодмінною умовою стабільного функціонування національної економіки, запобігання зловживанням з боку суб'єктів підприємницької діяльності, формування культури підприємництва та підвищення рівня довіри інвесторів до національного ринку.

Найбільш частими правопорушеннями у сфері підприємницької діяльності є порушення порядку провадження господарської діяльності (ст. 164 КУпАП), а саме: провадження господарської діяльності без державної реєстрації як суб'єкта господарювання або без подання повідомлення про початок здійснення господарської діяльності, якщо обов'язковість подання такого повідомлення передбачена законом, або без отримання ліцензії на провадження виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню відповідно до закону, або у період зупинення дії ліцензії у разі, якщо законодавством не передбачені умови провадження ліцензійної діяльності у період зупинення дії ліцензії, або без одержання документа дозвільного характеру, якщо його одержання передбачене законом (крім випадків застосування принципу мовчазної згоди).

Слід наголосити на важливості притягнення до адміністративної відповідальності суб'єктів владних повноважень, які перешкоджають законній діяльності підприємців, зокрема, за порушення вимог законодавства про дозвільну систему у сфері господарської діяльності (ст. 166-10 КУпАП), порушення законодавства про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (ст. 166-11 КУпАП), порушення законодавства у сфері ліцензування видів господарської діяльності (ст. 166-12 КУпАП) тощо.

Висновки до розділу 2

1. Аналіз національного законодавства та судової практики у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні дозволяє виявити наявні правові прогалини та колізії в правовому регулюванні підприємницької діяльності, що в свою чергу дозволяє сформулювати пропозиції щодо вдосконалення чинного національного законодавства шляхом внесення змін до Господарського кодексу України, Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» тощо, а також розробки нової Стратегії розвитку підприємницької діяльності на період до 2035 з урахуванням обставин воєнного стану в Україні.

Зокрема, доцільно скасувати нормативне положення щодо обов'язкової реєстрації особи як суб'єкта підприємницької діяльності за умови відсутності найманих працівників, користування POS-терміналом, персональним кабінетом платника податків та сплати всіх передбачених чинним законодавством податків та інших загальнообов'язкових платежів.

2. Найбільший вплив на сучасний стан та перспективи вдосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні здійснює процес євроінтеграції, зокрема, адаптація національного законодавства до права ЄС, зумовлена необхідністю виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС з метою забезпечення набуття Україною повноправного членства в ЄС у близькій перспективі.

Для національної економіки та правової системи євроінтеграція є безпосереднім проявом процесів глобалізації, що передбачає в тому числі уніфікацію адміністративно-правових засад здійснення підприємницької діяльності (норм, стандартів щодо реєстрації, ліцензування бізнесу, здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності).

До актуальних питань адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів віднесено:

– питання правового захисту національних виробників, підприємців в умовах глобалізації світової економіки, домінування на міжнародних ринках транснаціональних корпорацій, загострення міжнародної конкуренції виробників основних груп продовольчих та промислових товарів;

– питання адміністративно-правового забезпечення розвитку високотехнологічного виробництва в Україні товарів з високою доданою вартістю, впровадження інноваційних технологій на рівні малого та середнього підприємництва, створення та розвитку технопарків, що забезпечить конкурентоздатність національної економіки в умовах глобалізації;

– питання розвитку національного військово-промислового комплексу (ВПК) в умовах триваючої повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України, зокрема, адміністративно-правове стимулювання національного виробництва товарів військового призначення та подвійного використання (пріоритетне надання в оренду нежитлових приміщень державної та комунальної власності, податкові пільги, зокрема, звільнення від податку на додану вартість, гарантовані державні замовлення на основні групи товарів та послуг);

– питання забезпечення прозорості та об'єктивності перевірок суб'єктів підприємницької діяльності з боку органів правопорядку та контролюючих органів (Державної податкової служби, Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Державної служби України з питань праці тощо);

– питання запобігання корупції та зловживання владою (повноваженнями) у відносинах між суб'єктами підприємницької діяльності та суб'єктами владних повноважень органів публічної адміністрації;

– питання залучення внутрішніх та зовнішніх (іноземних) інвестицій для розвитку національної економіки в умовах воєнного стану, зокрема, підтримки та стимулювання підприємницької діяльності (грантові та кредитні програми, державні замовлення тощо) з акцентом на розвиток виробництва товарів військового призначення та подвійного використання;

– питання забезпечення прозорості публічних закупівель на основі вільної та справедливої конкуренції, що гарантує об'єктивний (неупереджений) вибір переможця торгів, дотримання балансу між публічними та приватними інтересами учасників таких правовідносин;

– питання дотримання антимонопольного законодавства, запобігання антиконкурентним узгодженим діям суб'єктів ринкових відносин, об'єктивного розслідування порушень у цій сфері;

– питання повної адаптації національного адміністративного законодавства, яким врегульовано різні аспекти підприємницької діяльності, до права ЄС (точне та неухильне виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС);

– питання реформування національного ринку праці (адміністративно-правового регулювання діяльності центрів зайнятості, трансформації останніх у професійні рекрутингові агентства) та приведення у відповідність до нагальних потреб національної економіки сфери освіти, зокрема, професійно-технічної (що передбачає популяризацію та державну підтримку закладів професійно-технічної освіти для підготовки висококваліфікованих працівників для сфери національного виробництва);

– питання адміністративно-правового стимулювання створення нових робочих місць у сфері національного виробництва з акцентом на ІТ-індустрію (широкомасштабне виробництво інформаційних товарів і послуг різного типу на базі провідних ІТ-технологій).

3. До особливостей адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері підприємницької діяльності належать: необхідність доведення факту систематичного здійснення господарської діяльності без

державної реєстрації (дозволу, ліцензії), застосування переважно штрафних санкцій до порушників, а також такого адміністративного стягнення, як конфіскація виготовленої продукції, знарядь виробництва, сировини і грошей, одержаних внаслідок вчинення цього адміністративного правопорушення (чим зумовлено віднесення розгляду справ про відповідні адміністративні правопорушення до юрисдикції суду).

Враховуючи пропозицію щодо скасування в національному законодавстві обов'язкової державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності, доцільно виключити з положень ч. 1 ст. 164 КУпАП відповідальність за здійснення підприємницької діяльності без державної реєстрації особи як суб'єкта господарювання. Натомість посилити відповідальність за здійснення господарської діяльності без використання POS-терміналу та персонального кабінету платника податків, а також використання праці неоформлених працівників та ухилення від сплати податків та інших обов'язкових платежів.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

3.1 Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності та перспективи його імплементації в національне законодавство та юридичну практику

Дослідження перспективних напрямів удосконалення національного законодавства у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності буде неповним без системного аналізу та узагальнення (включаючи порівняльний аналіз) відповідного досвіду зарубіжних країн.

Країни-члени Європейського Союзу та США пройшли довгий шлях формування національних систем правового регулювання та адміністрування підприємницької діяльності, допустили ряд помилок, які врешті решт призвели до глобальної фінансової кризи 2007-2008 року, тому дослідження як позитивного, так і негативного досвіду адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності органами публічної адміністрації зарубіжних країн має як теоретичне, так і практичне значення для розвитку національної доктрини адміністративного права та напрацювання пропозицій щодо удосконалення чинного національного законодавства, яким врегульовано різні аспекти здійснення підприємницької діяльності в Україні.

Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності досліджували Я. Білоусова, О. Деренько, О. Квасниця, І. Орлова, О. Рябцев та інші дослідники.

Проте зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності досліджувався в основному фрагментарно, в

контексті іншої тематики, що актуалізує необхідність проведення окремого дослідження даної тематики.

Крім того слід відзначити, що сучасний стан адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні є задовільним. Так, за результатами дослідження проведеного Торгово-промисловою палатою України (дані експрес-опитування «Барометр бізнесу») більшість підприємців відчувають проблему перевірок бізнесу. Зокрема, після скасування мораторію на перевірки бізнесу 43% підприємців гостро відчувають проблему перевірок бізнесу; 40% компаній, які взяли участь у дослідженні, взагалі не відчувають проблеми перевірки бізнесу; 17% опитаних підприємців зазначили, що перевірки заважають їм вести бізнес, а от 4% сказали, що перевірки навіть допомагають покращити бізнес-процеси [11].

Окрім перевірок, актуальним питанням для громадян, які прийняли рішення зайнятися підприємницькою діяльністю, є їх реєстрація як суб'єктів підприємницької діяльності, отримання всіх необхідних дозволів та ліцензій, постановка на облік в органах Державної податкової служби України тощо. Не зважаючи на функціонування «Єдиного вікна» для реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності, можливості використання особистого електронного кабінету платника податків для формування та подання документів звітності, в Україні тільки починає формуватися культура підприємницької діяльності, складовими елементами якої є відчуття соціальної відповідальності за результати своєї діяльності, повага до контролюючих органів публічної адміністрації та готовність неухильно дотримуватися вимог чинного законодавства, якими врегульовано різні аспекти здійснення підприємницької діяльності.

Основна проблема державної реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності полягає в самому факті необхідності такої реєстрації, коли особа розуміє, що вона відразу попадає під контроль уповноважених суб'єктів

владних повноважень, зобов'язується подавати звітність та сплачувати податки.

Суб'єктам малого і середнього бізнесу необхідно використовувати касовий апарат (електронне обладнання, оснащене спеціальним пристроєм, що дозволяє друкувати касові чеки), вести бухгалтерський облік тощо.

Водночас, в цивілізованих зарубіжних країнах є різні підходи до питання державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності.

І. Орлова зазначає, що у деяких зарубіжних країнах торгова реєстрація (державна реєстрація) має обов'язкове значення не для всіх форм підприємницької діяльності. Виходячи з наведеного, на її думку, можна запропонувати визнавати в Україні суб'єктами господарювання індивідуальних підприємців на підставі самого факту здійснення торгових (підприємницьких) угод – підприємницької діяльності без державної реєстрації [111, с. 141].

Так, в американському праві традиційно виділяються корпорації *de jure* та *de facto*, тобто не виключається можливість діяльності фактично існуючих, але таких, що не пройшли державну реєстрацію, корпорацій. Водночас незареєстровані корпорації за законодавством позбавлені права на судовий захист [111, с. 141].

Таким чином, органи публічної адміністрації не зобов'язують, а заохочують підприємців офіційно реєструвати свої компанії.

О. Рябцев також зазначає, що однією із найдивовижніших особливостей США по відношенню до малого бізнесу є те, що в індивідуальних підприємців абсолютно відсутня необхідність реєструватися. Індивідуальним підприємцем стають у момент здійснення угоди (продажу або надання послуг) фізичною особою для іншої фізичної особи або компанії. Єдине, що потрібно особі для здійснення підприємницької діяльності в якості індивідуального підприємця – це зареєструвати ідентифікаційний номер роботодавця (Employer Identification Number – EIN). Усі витрати, які пов'язані з веденням бізнесу та необхідні для здійснення підприємницької

діяльності (витрати на пальне, робоча форма, мобільний зв'язок тощо), можна вносити в декларацію про витрати. Більшість або всі ці витрати будуть віднісані від загальної суми доходу, що зменшить суму податку [161].

На окрему увагу заслуговує система оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності в США.

Так, як зазначає О. Рябцев, система оподаткування в США досить складна, але завдяки стабільній системі податкового управління, яку було оновлено в 2019 році, на збір 100 доларів податків в США витрачається всього 48 центів. Податкова декларація оформлюється 1 раз на рік, причому це можна зробити навіть у торговельному центрі за допомогою фірми-посередника. Для індивідуальних підприємців оформлення декларації коштуватиме приблизно 150-250\$.

Показово, що ведення підприємницької діяльності в США не вимагає проведення аудиту або бухгалтерських перевірок. Прибутки підлягають оподаткуванню за тими ж ставками, що і прибутки фізичних осіб, а їхній відсоток залежить від штату та міста реєстрації індивідуального підприємця. У деяких штатах індивідуальні підприємці взагалі звільнені від оподаткування на місцевому рівні [161].

Таким чином, на відміну від національної практики адміністрування оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності, в США у індивідуальних підприємців не має необхідності в реєстраторі розрахункових операцій. Проте, якщо індивідуальний підприємець обслуговує велику кількість клієнтів, то ведення реєстрації розрахункових операцій полегшить декларування його доходів. Отже, як і випадку із реєстрацією бізнесу, органи публічної адміністрації не зобов'язують, а заохочують підприємців вести реєстрацію розрахункових операцій.

Враховуючи вищезазначене, О. Рябцев формулює висновок про те, що малий бізнес в США працює на дуже спрощених і приємних умовах, що в свою чергу сприяє розвитку економіки [161].

Отже, для України важливим і таким що заслуговує на запозичення є вищеописаний досвід США щодо відсутності необхідності державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності з одночасним адміністративно-правовим забезпеченням фінансової дисципліни, включаючи контроль своєчасної та в повному обсязі сплати податків та інших обов'язкових платежів.

На увагу заслуговують також особливості ведення бізнесу у Великій Британії.

Так, Велика Британія на сьогодні перебуває на 7-му місці за рейтингом Світового Банку щодо спрощених процедур заснування компанії та ведення бізнесу на її території. Зокрема, на відкриття бізнесу у Великій Британії в середньому витрачається 12 календарних днів (11-ть днів – у країнах-членах Організації економічного співробітництва та розвитку). Варто зазначити, що Велика Британія входить у десятку найбільших товаровиробників і є другим найбільшим у світі експортером у сфері послуг.

Спрощена система реєстрації бізнесу у Великій Британії, яка включає низку ключових аспектів (зокрема, запровадження принципу єдиного вікна, можливість реєстрації як на підставі документів, що надані в паперовій та електронній формах, так і на підставі «модельного статуту», наявність великого розмаїття організаційно-правових форм юридичних осіб тощо), створює сприятливі умови для ведення бізнес-діяльності як на території Сполученого Королівства, так і за його межами [113].

Слід зазначити, що в Україні також реалізовано принцип єдиного вікна під час реєстрації бізнесу, а також є можливість подання документів (для реєстрації бізнесу та податкової звітності) в електронній формі. Так, на Єдиному порталі державних послуг «Дія» є розділ «Автоматична реєстрація ФОП», тобто онлайн відкриття ФОП, де можна зареєструвати фізичну особу підприємцем, обрати загальну чи спрощену систему оподаткування. Реєстрація відбувається в автоматичному режимі без участі державного реєстратора.

У Великій Британії принцип єдиного вікна діє на всій території шляхом концентрації збору усієї реєстраційної інформації під час створення нової юридичної особи або особи - підприємця Державним реєстратором компаній Великої Британії «Companies House» (реєстраційна палата) з офіційною адресою – <https://www.gov.uk/government/organisations/companies-house>, зокрема через єдину систему реєстрації за участю Державного агентства з підтримки приватного бізнесу «Business Link» [113].

Зазначена система функціонує у відповідності до Закону Великої Британії «Про компанії» від 2006 року (Companies Act 2006), та передбачає збір статутної інформації про компанію, а також податкової інформації для реєстрації у системі сплати корпоративного податку Податково-митній службі Великої Британії. Перелік інформації, якою можуть обмінюватися державні структури, визначається Законами Великої Британії «Про захист персональних даних» від 1998 року та «Про вільний доступ до інформації» від 2000 року, який у свою чергу вимагає, щоб основна частина інформації про компанії була доступна громадськості.

Загалом процес реєстрації компанії за принципом єдиного вікна (по інтернету – «онлайн») займає не більше 24 годин. При використанні паперового методу реєстрації – до п'яти робочих днів [113].

Отже, в плані цифровізації процесів реєстрації та ведення бізнесу в Україні для підприємців створені всі необхідні умови, які відповідають європейським стандартам та враховують провідний зарубіжний досвід.

На особливу увагу заслуговують програми державної підтримки малого та середнього бізнесу у зарубіжних країнах. Показовою в цьому плані є державна підтримка розвитку малого бізнесу в США (на прикладі штату Каліфорнія).

Так, у США державна підтримка малого бізнесу відбувається шляхом впровадження різноманітних програм: гарантовані кредитні програми; венчурні програми; програми гарантування боргових зобов'язань; інвестиційні програми.

Спираючись на досвід США, можна стверджувати, що гарантування позик є однією з найбільш ефективних форм державної підтримки малого підприємництва. Крім того, у Сполучених Штатах Америки відсутні особливі податкові режими для малих підприємств, дохід підприємства оподатковується в залежності від його розміру [42].

До прикладу, Каліфорнія пропонує ряд інформаційних ресурсів для підприємців і ділових людей. Щоб отримати бізнес-допомогу, можна звернутися до: Центру Розвитку Малого Бізнесу (Small Business Development Centers), який допомагає малому бізнесу отримати доступ до капіталу; Асоціації Каліфорнії з питань місцевого економічного розвитку (California Association for Local Economic Development); Центру Послуг Відставних Керівників (Service Core of Retired Executives); Центрів з Міжнародного Розвитку Торгівлі (Centers for International Trade Development) [42].

У штаті Каліфорнія функціонує шість відділень Адміністрації з питань малого бізнесу, це, зокрема, округ Лос-Анджелес, округ Фресно, округ Сакраменто, округ Сан-Дієго, округ Сан-Франциско та округ Санта-Ана. Стільки ж адміністрацій функціонує в штаті Техас, в інших штатах Америки – по дві або одній адміністрації. До програм, які надає Адміністрація з питань малого бізнесу, може долучатися малий бізнес штату Каліфорнія. Адміністрації з питань малого бізнесу в округах, крім вищезгаданих послуг, надають: допомогу підприємствам, які перебувають у власності та під контролем соціально і економічно неблагополучних осіб. Допомога надається шляхом реалізації програми Розвитку Підприємництва Меншин (Minority Enterprise Development Program); консультування жінок – власниць малого бізнесу (Women's Business Ownership Representatives); доступні спеціальні кредитні програми для залучення малого бізнесу в міжнародну торгівлю; доступні гарантовані кредити для ветеранів [42].

Конгрес США розробив спеціальну програму розвитку інновацій для малих підприємств. Відрахування на цю програму щорічно збільшуються на 1 млрд. дол. США. Адміністрація SBA (Адміністрація з питань малого

бізнесу) відіграє роль основного координатора програми SBIR (The Small Business Innovation Research (SBIR) program), здійснюючи керівництво та контроль реалізації інноваційних проектів, затверджених тематичними планами всіх співзасновників. Адміністрація SBA щорічно звітує перед Конгресом про результати реалізації проектів в рамках цієї програми. Завдяки конкурсній програмі на базі нагород SBIR надає змогу малим підприємствам дослідити їх технологічний потенціал. Завдяки цій програмі малі підприємства можуть брати участь у дослідженнях та розробках на федеральному рівні [42].

Вищезазначений досвід цілком може бути впроваджений в національне законодавство та юридичну практику за умови належного фінансування відповідних програм.

Окремо слід відзначити позитивний досвід адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в країнах-членах ЄС.

Так, О. Деренко в своєму дослідженні приділив увагу міжнародному досвіду державного регулювання та підтримки малого підприємництва у Федеративній Республіці Німеччина та в Італійській Республіці [41, с. 95-96].

Так, у Німеччині з 1978 р. здійснюється спеціальна управлінська програма «Загальна концепція науково-технічної політики в співвідношенні з малим підприємництвом», якою передбачається сприяння в галузях наукових досліджень, фінансування ризикової діяльності, покращення умов передачі технологій, забезпечення науковими кадрами [41, с. 95-96; 53, с. 200-201].

Тобто основна ставка в сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у Німеччині робиться на розвиток високотехнологічного виробництва, яке надає можливість випускати на ринок конкурентоздатні товари із значною доданою вартістю, що сприяє зростанню ВВП та дозволяє позиціонувати Німеччину як країну-виробника високоякісних товарів, а німецьких підприємців – як надійних контрагентів у сфері міжнародної торгівлі [41, с. 95-96].

В Німеччині існує велика кількість закладів, які надають консультації малим і середнім фірмам з різноманітних питань (від результатів маркетингових досліджень до допомоги у подоланні бюрократичних бар'єрів). Консультаційні центри фінансуються як урядом, так і спілками приватних підприємців. Міністерство економіки Німеччини в свій час розробило програму, основним завданням якої була допомога малим і середнім підприємствам у підготовці до функціонування в умовах єдиного внутрішнього ринку ЄС [41, с. 95-96].

Для національних органів публічної адміністрації в контексті активізації євроінтеграційних процесів важливо запозичити вказаний позитивний досвід.

У межах вказаної програми асигнуються кошти на проведення галузевих та структурних досліджень, розширення консультаційної та інформаційної допомоги підприємництву, активізацію участі малих та середніх компаній у різних європейських ярмарках та виставках [180, с. 251-252].

Також О. Деренько зазначає, що велику підтримку малим і середнім підприємствам уряд Німеччини надає за допомогою кредитів і субсидій. З бюджету федерації та земель їм надаються пільгові інвестиційні кредити, особливо при освоєнні високотехнологічних виробництв, кредити для створення власних підприємств. Державна підтримка малого бізнесу направлена, перш за все, на забезпечення його фінансової самостійності. У федеральній програмі субсидування малих і середніх підприємств існує спеціальна стаття допомоги для підвищення долі власних коштів, яка склала біля 30% всіх субсидій. Особам, що створюють нові підприємства, надаються кредити строком до 20 років [41, с. 95-96].

Крім того, уряд Німеччини розробив концепцію стимулювання наукових досліджень на малих і середніх підприємствах. Велике значення надається інформаційним і консультаційним послугам у нових галузях

технології, перебудові професійного навчання, особливо підвищенню кваліфікації кадрів, зайнятих інноваціями.

У межах цільових програм малому та середньому бізнесу як і раніше виділяються чималі кошти для таких програм, як біотехнологія, засоби автоматизації, використання мікроелектроніки [41, с. 96-97].

Результатом такої розумної політики органів публічної адміністрації Німеччини стало формування високого рівня культури підприємницької діяльності, стрімкий розвиток високотехнологічного виробництва та високоякісної сфери послуг. Принцип єдності наукоємних технологій та підприємництва у Федеративній Республіці Німеччина є позитивним прикладом для національної системи адміністрування бізнесу.

Вартим на увагу є також досвід Італійської Республіки щодо адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності. Так, з жовтня 1991 р. в Італії діє закон про заходи щодо сприяння модернізації та розвитку малих підприємств. Для фінансування малих підприємств, їх технічної модернізації, підготовки кадрів, впровадження системи контролю за якістю виготовленої продукції, дійової підтримки на зовнішніх ринках та інших напрямів стимулювання розвитку малого бізнесу щорічно виділяються значні фінансові ресурси. При цьому особлива увага приділяється депресивним південним районам. Саме сюди надходить 2/5 зазначених асигнувань. Таким чином, новостворені малі промислові підприємства південних районів Італії протягом 10 років взагалі не платять податок на прибуток і місцеві податки [41, с. 96-97; 159, с. 443-445].

Пільгове оподаткування діє і для створюваних з метою модернізації малих підприємств фінансових компаній. Не підлягає оподаткуванню 5% приросту їх участі протягом кожного фінансового року. Поряд з пільговим оподаткуванням система державної підтримки малого підприємництва в Італії включає також цільове субсидування і пільгове кредитування [41, с. 95-96].

Щодо пільгового оподаткування для депресивних регіонів слід зазначити, що такий адміністративний підхід порушує принцип рівності всіх перед законом та часто веде до зловживання правом з боку відповідних суб'єктів підприємницької діяльності. Україна має свій як позитивний, так і негативний досвід пільгового оподаткування (зокрема, в рамках спеціальних економічних зон), яке часто-густо використовувалось недоброчесними підприємцями для особистого збагачення та «легального» ухилення від сплати податків.

Підсумовуючи слід зазначити, що навіть позитивний зарубіжний досвід у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності слід впроваджувати в національне законодавство та юридичну практику із урахуванням національних правових традицій та звичаїв, а також особливостей національної правосвідомості.

На даний час основним правовим документом-орієнтиром для адаптації національного законодавства до європейських стандартів адміністрування бізнесу є Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікована Верховною Радою України Законом № 1678-VII від 16 вересня 2014 р. [170].

Проведене дослідження досвіду зарубіжних країн щодо адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності дає підстави сформулювати висновок про те, що на особливу увагу заслуговує позитивний досвід зарубіжних країн щодо підтримки справедливого балансу між свободою підприємницької діяльності та контролем з боку органів публічної адміністрації, що проявляється в жорстких правилах декларування доходів та їх оподаткування, чим формується фінансова дисципліна та почуття соціальної відповідальності підприємців, розуміння того, що бізнес вигідніше вести за встановленими правилами, аніж виводити в тінь, ухилятися від сплати податків, використовувати працю неоформлених працівників та вчиняти інші неправомірні дії.

Враховуючи позитивний досвід зарубіжних країн у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні, всі національні органи публічної адміністрації повинні спрямовувати свою діяльність на створення прозорих та зрозумілих умов ведення бізнесу, протидію проявам корупції, а також враховувати відповідну юридичну практику адміністрування бізнесу в країнах ЄС та США, що має сприяти подальшим євроінтеграційним процесам та побудові конкурентоздатної національної економіки.

На увагу та можливе запозичення заслуговує позитивний досвід США щодо відсутності необхідності реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності, виходячи з того, що кожна особа, за виключенням визначених законом посадових осіб органів публічної адміністрації, може вільно здійснювати підприємницьку діяльність, водночас ключовим є дотримання фінансової дисципліни – своєчасна сплата податків, а також дотримання положень митного, міграційного та інших галузей законодавства.

На окрему увагу та запозичення (імплементацию в національне законодавство та юридичну практику) заслуговує розроблена Міністерством економіки Німеччини програма допомоги малим і середнім підприємствам підготуватися до функціонування в умовах єдиного внутрішнього ринку ЄС. Для України в контексті євроінтеграційних процесів ключовим завданням є зокрема інтеграція малих та середніх підприємств в загальноєвропейський ринок.

Також вартою запозичення є спеціальна програма розвитку інновацій для малих підприємств в США (The Small Business Innovation Research (SBIR) program), яка потребує окремого аналізу з метою імплементации в національне адміністративне законодавство.

Перспективність подальшого дослідження даного питання обумовлена необхідністю дослідження досвіду інших зарубіжних країн у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності, адже в

рамках однієї роботи не можливо охопити увесь масив відповідних матеріалів.

Таким чином, для України найбільш корисним є досвід адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у цивілізованих розвинутих країнах: Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії, Французькій Республіці, Федеративній Республіці Німеччина, Італійській Республіці, Королівстві Нідерландів, Республіці Польща, а також у Сполучених Штатах Америки.

В цивілізованих зарубіжних країнах адміністративно-правові засади регулювання підприємницької діяльності формувались протягом тривалого періоду становлення ринкових економік, налагодження системи публічного адміністрування підприємництва, становлення культури підприємницької діяльності.

На особливу увагу заслуговує позитивний досвід зарубіжних країн у частині цифровізації (автоматизації) відносин між суб'єктами підприємницької діяльності та органами публічної адміністрації з метою мінімізації ролі чиновників у процесі адміністрування бізнесу, а також здійснення контролю (нагляду) за діяльністю підприємців. Електронна реєстрація бізнесу та припинення підприємницької діяльності, заповнення електронних декларацій про доходи та подача фінансової (податкової) звітності через персональний кабінет платника податків, безготівкові розрахунки через платіжні термінали, системи відеоспостереження, автоматичного зважування та інші інновації дозволяють здійснювати об'єктивний контроль діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, їх доходів та видатків, сплати податків, дотримання ліцензійних умов тощо.

3.2 Перспективні напрями удосконалення адміністративно-правових засад підприємницької діяльності в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів

Проведене дослідження підприємницької діяльності в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів дозволяє сформулювати авторське визначення підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання, під якою пропонується розуміти самостійну, ініціативну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність, яка врегульована в основному нормами адміністративного, цивільного, господарського, податкового, митного, трудового, міжнародного приватного права, здійснюється фізичними та юридичними особами незалежно від форми власності – суб'єктами господарювання (підприємцями) та їх об'єднаннями з метою одержання прибутку, а також досягнення економічних і соціальних результатів; виступає об'єктом адміністрування та контролю (нагляду) з боку уповноважених органів публічної адміністрації, а також здійснюється у разі необхідності за підтримки з боку держави та міжнародних інституцій.

У наведеному визначенні, окрім класичних ознак підприємницької діяльності акцентовано увагу на тих галузях права, норми яких значною мірою регулюють різні аспекти підприємницької діяльності, а також підкреслено важливість державної та міжнародної підтримки національних суб'єктів підприємницької діяльності в умовах триваючої війни із російською федерацією та економічної кризи, пов'язаної із збройною агресією та проблемами імпорту національної продукції на європейські та міжнародні ринки (блокування кордону, встановлення додаткових квот на імпорт української продукції в ЄС тощо).

Проведене дослідження також дозволяє зробити висновок про необхідність удосконалення правових засад підприємницької діяльності.

Так, враховуючи позитивний досвід адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності, зокрема, досвід США, доцільно внести зміни до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», – виключити п. 1 ч. 1 ст. 4 вказаного Закону положення щодо обов'язковості державної реєстрації в Єдиному державному реєстрі суб'єктів підприємницької діяльності (натомість встановити норму, згідно з якою «якщо особа зареєстрована як платник податків (має електронний кабінет платника на офіційному сайті Державної податкової служби України), використовує POS-термінал та не використовує найману працю, а також регулярно сплачує всі передбачені Податковим кодексом України обов'язкові платежі, то реєстрація такої особи як суб'єкта підприємницької діяльності не є обов'язковою», що дозволить спростити початок здійснення підприємницької діяльності для фізичних осіб та стимулюватиме їх своєчасно сплачувати податки); відповідні зміни необхідно внести до ст. 164 КУпАП, якою передбачена адміністративна відповідальність за порушення порядку провадження господарської діяльності (виключити з ч. 1 ст. 164 КУпАП слова «без державної реєстрації як суб'єкта господарювання або»).

В цілому перспективи розвитку підприємництва (підприємницької діяльності) в Україні наразі є невизначеними, про що свідчать результати щомісячного опитування підприємств України, зокрема, за листопад 2023 року.

Так, у листопаді бізнес другий місяць поспіль надав стримані оцінки поточних результатів своєї діяльності. Воєнні дії та їх наслідки, посилення безпекових ризиків, розрив логістичних ланцюгів, певне обмеження пропозиції електроенергії та її здорожчання для бізнесу, податкові зміни, звуження інвестиційного попиту, а також брак кваліфікованих працівників продовжували стримувати економічну активність підприємств та негативно вплинули на їхні очікування. Про це свідчить індекс очікувань ділової активності (ІОДА), який Національний банк розраховує щомісяця, за

виключенням вимушеної перерви в березні – травні 2022 року. У листопаді 2023 року ІОДА залишився нижче нейтрального рівня (50 пунктів) і становив 49.1 порівняно з 49.6 у жовтні [10].

Таким чином, названі негативні чинники здійснюють найбільший вплив на свідомість підприємців та формують закономірні побоювання щодо посилення негативних тенденцій у сфері підприємництва.

Підприємства торгівлі залишаються єдиним сектором економіки, що прогнозує поліпшення результатів своєї діяльності завдяки сповільненню інфляції, сталому внутрішньому попиту та збільшенню пропозиції товарів: секторальний індекс у листопаді становив 50.9 порівняно з 53.0 у жовтні. Торговельні компанії очікували на подальше збільшення, хоча й нижчими темпами, обсягів товарообороту та обсягів закупівлі товарів для продажу, водночас погіршили оцінки щодо запасів / залишків цих товарів. Респонденти прогнозували зниження темпів здорожчання закупівельних цін та вартості товарів, закуплених для продажу, а також були налаштовані на подальше зменшення торговельної маржі [10].

Отже, в умовах триваючої збройної агресії російської федерації, падіння рівня підтримки України з боку США, блокування кордонів та зниження інвестицій в національну економіку надзвичайно важливою є зміна підходів до адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні шляхом формування нової системи взаємовідносин між владою та бізнесом, визначення пріоритетної мети органів публічної адміністрації у сфері адміністрування підприємницької діяльності – забезпечення захисту та розвитку національного виробництва основних груп товарів для гарантування продовольчої безпеки держави, подолання наслідків війни, а також виробництва товарів військового та подвійного призначення.

Важливим для удосконалення адміністративно-правових засад підприємницької діяльності в Україні стало прийняття Закону України «Про лобіювання».

Так, згідно із п. 6 ч. 1 ст. 1 вказаного закону, лобіювання – це діяльність, що здійснюється з метою впливу (спроби впливу) на об’єкт лобіювання в комерційних інтересах бенефіціара (за винагороду, що отримується прямо або опосередковано, та/або з оплатою фактичних витрат, необхідних для її здійснення) або у власних комерційних інтересах особи та стосується предмета лобіювання;

Крім того, вказаним законом передбачено запровадження Реєстру прозорості – інформаційно-комунікаційної системи, що забезпечує збирання, накопичення, захист, облік, відображення, оброблення та надання інформації про суб’єктів лобіювання та їх звітність.

Частиною 2 ст. 5 Закону України «Про лобіювання» передбачено, що Реєстр прозорості створюється з метою надання безоплатного публічного доступу до актуальної та достовірної інформації про суб’єктів лобіювання та їх звітність.

У ст. 7 вказаного закону передбачені такі методи лобіювання:

- будь-яка пряма чи опосередкована комунікація з об’єктом лобіювання щодо питань, пов’язаних з предметом лобіювання;
- підготовка та розповсюдження реклами, пропозицій, програмних і позиційних документів, аналітичних матеріалів, результатів соціологічних та інших досліджень щодо питань, пов’язаних з предметом лобіювання, у тому числі з використанням медіа або мережі Інтернет;
- участь у заходах щодо питань, пов’язаних з предметом лобіювання, з метою впливу (спроби впливу) на об’єкт лобіювання;
- запрошення об’єкта лобіювання для участі у зустрічах, конференціях, заходах тощо;
- організація проведення публічних заходів, інформаційних кампаній, інших заходів, не заборонених законом, що пов’язані з предметом лобіювання;

- інші методи, не заборонені Конституцією та законами України, які полягають у здійсненні суб'єктом лобіювання впливу (спроби впливу) на об'єкт лобіювання щодо предмета лобіювання [140].

Таким чином, в Україні створено правові засади для здійснення лобіювання інтересів підприємців перед органами публічної адміністрації, що забезпечить відкритість відповідної діяльності та сприятиме налагодженню конструктивної та легальної взаємодії між суб'єктами владних повноважень та підприємцями.

До правових інструментів покращення інвестиційного клімату в Україні та захисту національного виробництва відносяться, у тому числі, результати нормотворчої діяльності органів публічної адміністрації в особі Кабінету Міністрів України та Міністерства економіки України.

До прикладу, це наказ Міністерства економіки України від 17 лютого 2023 р. № 952 «Про затвердження Критеріїв визначення підприємств, установ і організацій, які мають важливе значення для галузей національної економіки» [132], постанова Кабінету Міністрів України від 24 червня 2022 р. № 736 «Про реалізацію експериментального проекту щодо надання на конкурсних засадах фінансової підтримки стартапам в Україні, у тому числі в сфері інформаційних технологій» [150].

Також слід відзначити постанову Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 р. № 738 «Деякі питання надання грантів бізнесу» [44] та постанову Кабінету Міністрів України від 24 червня 2022 р. № 739 «Деякі питання надання грантів для переробних підприємств» [45].

Також важливою є популяризація та належне фінансування основних державних програм стимулювання економіки у 2024му та наступних роках (доступні кредити «5-7-9»; «Кешбек 25%» на сільськогосподарську техніку; «Оселя та «Відновлення; страхування воєнних ризиків; гранти на переробку тощо).

На окрему увагу заслуговує питання удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності підприємців, які виробляють товари

військового призначення та подвійного використання. В силу об'єктивної необхідності зміцнення військового потенціалу національних сил оборони органи публічної адміністрації зобов'язані зосередити увагу на створенні максимально сприятливих умов для створення нових та розвитку існуючих малих та середніх підприємств, які виробляють товари військового призначення та подвійного використання (бронежилети, боєприпаси, FPV-дрони тощо).

Підприємці, які виробляють зброю та супутні товари, повинні мати переважне право на отримання пільгових кредитів та грантів, укладання договорів оренди нерухомого майна державної та комунальної власності тощо.

Отже, до перспективних напрямів удосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні слід віднести:

- вжиття невідкладних заходів адміністративно-правового та кримінально-правового характеру щодо захисту національного виробника, що має включати посилення митного контролю за ввезенням товарів (в першу чергу це криміналізація контрабанди щодо всіх товарів, які переміщуються через державний контроль України поза митним контролем (якщо загальна вартість предметів контрабанди перевищує 1000 000 грн), а також криміналізація недостовірного декларування товарів);

- використання адміністративно-правових засобів стимулювання національного виробництва високотехнологічних товарів військового призначення та подвійного використання (підприємці, які виробляють зброю та супутні товари повинні мати переважне право на отримання пільгових кредитів та грантів, укладання договорів оренди нерухомого майна державної та комунальної власності тощо) – по суті національну економіку необхідно ставити на військові рейки та залучати максимальну кількість підприємств усіх форм власності до виробництва зброї та засобів її доставки на лінію фронту;

- розробку та затвердження нової Стратегії розвитку підприємницької діяльності в Україні на період до 2035 року з урахуванням збройної агресії проти України та необхідності інтенсивного розвитку національного виробництва товарів військового призначення та подвійного використання;

- створення кардинально нової системи державного нагляду (контролю) за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності за допомогою технології штучного інтелекту, який зможе здійснювати повноцінний фінансовий контроль суб'єктів господарювання, аналізувати співвідношення їх доходів та витрат, виявляти помилки у фінансовій звітності, формулювати висновки про необхідність притягнення особи до адміністративної або кримінальної відповідальності;

- адміністративно-правове забезпечення створення нових індустріальних парків (технопарків) військового призначення з метою розробки нових перспективних високотехнологічних видів озброєння та супутніх товарів.

Перспектива подальшого дослідження даної тематики обумовлена необхідністю розробки деталізованих пропозицій щодо внесення змін до чинного національного законодавства (щодо розвитку підприємництва, захисту національного виробника тощо) та прогнозування їх регуляторного впливу на суспільній відносини в умовах воєнного стану.

В контексті теми даного дослідження слід зазначити, що євроінтеграція є основним проявом процесів глобалізації для України і полягає в адаптації національного законодавства та юридичної практики до права ЄС.

Одним із проявів глобалізації як процесу економічної інтеграції та уніфікації є також цифровізація (автоматизація) адміністрування бізнесу, тому важливим є міжнародне співробітництво у цій сфері, прийняття єдиних (уніфікованих) для всіх цивілізованих держав правил реєстрації та здійснення підприємницької діяльності та її контролю з боку органів публічної адміністрації.

Перспективним, зокрема, видається використання технології штучного інтелекту для виявлення порушників адміністративного, податкового, митного законодавства під час здійснення підприємницької діяльності.

В Україні розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02.12.2020. № 1556-р схвалено Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні [151].

Так, у відповідності до вказаної Концепції штучний інтелект – організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань [151].

Впровадження інформаційних технологій, частиною яких є технології штучного інтелекту, є невід’ємною складовою розвитку соціально-економічної, науково-технічної, оборонної, правової та іншої діяльності у сферах загальнодержавного значення. Відсутність концептуальних засад державної політики в галузі штучного інтелекту не дозволяє створювати та розвивати конкурентоспроможне середовище в зазначених сферах діяльності [151].

Для досягнення мети Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні у сфері економіки слід забезпечити виконання таких завдань:

- стимулювання розвитку підприємництва у галузі штучного інтелекту шляхом забезпечення доступу інноваційних підприємств до інвестицій, партнерства з венчурними фондами, організації бізнес-заходів за участю українських ІТ-підприємців за кордоном, поліпшення бізнес-клімату, забезпечення передбачуваної податкової політики, створення закритих інформаційних середовищ для ізольованого тестування технологій штучного інтелекту, розвиток обчислювальної інфраструктури для розроблення технологій штучного інтелекту в рамках пріоритетних напрямів тощо;

- мотивація суб'єктів господарювання до запровадження технологій штучного інтелекту для підвищення власної ефективності шляхом забезпечення доступності їх до освітніх програм/інформаційних порталів про технології штучного інтелекту;

- розроблення Дорожньої карти щодо перекваліфікації людей, робота яких може бути автоматизована в найближчі п'ять - десять років;

- запровадження державного замовлення на системи штучного інтелекту, ІТ-спеціалістів та дослідників даних;

- стимулювання партнерства держави та бізнесу у сфері інноваційних проектів, а також удосконалення законодавства у відповідній сфері [151].

Крім того, Концепцією розвитку штучного інтелекту в Україні передбачено, що для досягнення мети Концепції у сфері публічного управління слід забезпечити виконання таких завдань:

- формування переліку адміністративних послуг, рішення за якими приймаються автоматично, за мінімальної участі державних службовців та/або співробітників державних та/або комунальних підприємств, установ, організацій (виключення державного службовця із ланцюга надання адміністративної послуги усуне всі можливі корупційні ризики та оптимізує час надання таких послуг);

- запровадження діалогового інтерфейсу для електронних адміністративних послуг із застосуванням технологій штучного інтелекту (штучний інтелект може надавати повні та адекватні відповіді на всі поставлені питання, виконуючи роль професійного та неупередженого консультанта. Проте, у будь-якому випадку людина повинна контролювати якість наданої консультації, виявляти факти посилань на ненаукові, часто літературні або публіцистичні публікації);

- розвиток технологій штучного інтелекту для цифрової ідентифікації та верифікації осіб, у тому числі для надання державних послуг (ідентифікація та верифікація осіб є ключовою в процесі використання потенціалу штучного інтелекту з метою забезпечення справедливого балансу

та взаємної поваги між співробітниками органів правопорядку та юридичними і фізичним особами);

- застосування технологій штучного інтелекту для проведення аналізу, прогнозування та моделювання розвитку показників ефективності системи публічного управління, окремих галузей економіки під час планування, технічного регулювання та стандартизації (у сфері правового регулювання підприємницької діяльності важливим є прогнозування результатів регуляторного впливу підзаконних відомчих нормативно-правових актів на суспільні відносини у сфері підприємництва);

- оптимізація процесів аналізу та оцінки міжнародних інформаційних, політичних, економічних та оборонних трендів для використання таких результатів під час прийняття управлінських рішень у зовнішній та внутрішній політиці України (на цьому напрямку аналітичної роботи штучний інтелект може створити матрицю – інтерактивну таблицю або карту факторів, які впливають, або мають потенційний вплив на прийняття управлінських рішень у зовнішній та внутрішній політиці України у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності);

- застосування технологій штучного інтелекту з метою виявлення випадків неправомірного втручання у діяльність електронної системи державних публічних закупівель та інших державних електронних систем;

- застосування технологій штучного інтелекту для виявлення недобросовісної практики в діяльності посадових осіб та державних службовців за різними напрямками шляхом проведення аналізу текстів управлінських рішень та інших даних, які формуються в комп'ютеризованих системах/реєстрах під час провадження такої діяльності.

Крім того, для розв'язання проблем, пов'язаних із функціонуванням державних реєстрів, кадастрів, баз даних, архівів, власником яких є держава, необхідне:

- визначення напрямів конвертації даних в електронну форму, створення (у разі відсутності) або актуалізація та очищення наявних державних електронних інформаційних ресурсів;

- забезпечення у рамках розвитку відкритих даних пріоритетності оприлюднення динамічних даних; оприлюднення таких даних у режимі реального часу через прикладний програмний інтерфейс (API);

- визначення переліку тематичних категорій наборів даних високої суспільної цінності, розпорядниками яких є органи державної влади. Розроблення та затвердження вимог щодо оприлюднення та періодичності оновлення таких наборів;

- розроблення механізмів анонімізації персональних та інших даних під час обробки у системах штучного інтелекту, що унеможливить ідентифікацію осіб [151].

Таким чином, технологія штучного інтелекту у сфері правового регулювання та адміністрування підприємницької діяльності має потужний потенціал використання, починаючи з державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності, здійснення незалежного, неупередженого контролю за доходами та видатками підприємців, виявлення фактів порушення податкового, митного законодавств, а також відомчих нормативно-правових актів у сфері захисту прав споживачів, законодавства про публічні закупівлі тощо, та закінчуючи питаннями припинення суб'єктів підприємницької діяльності, проходження процедур санації та банкрутства.

До інших перспективних напрямів та способів вдосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів слід віднести:

- розробку та прийняття нової Національної економічної стратегії на період до 2035 року, в якій буде враховано воєнний стан в Україні та необхідність протистояння збройній агресії російської федерації;

- адміністративно-правове забезпечення розвитку ветеранського бізнесу в Україні (прийняття відповідного закону та відомчих нормативно-правових актів, фінансування відповідних державних програм);

- розробку дієвого механізму (системи адміністративно-правових засобів) захисту національного виробника від недобросовісної конкуренції з боку іноземних виробників із врахуванням нових викликів глобалізації;

- адміністративно-правове забезпечення впровадження та підтримки високотехнологічного виробництва на рівні малого та середнього бізнесу (створення національної Кремнієвої долини (Silicon Valley));

- адміністративно-правове стимулювання та інформаційна підтримка міжнародного співробітництва між національними та іноземними суб'єктами підприємницької діяльності у сфері виробництва військових товарів та товарів подвійного використання, що можуть бути використані у створенні звичайних видів озброєнь, військової чи спеціальної техніки (механізм пільгового кредитування спільних підприємств або підприємств з іноземним капіталом, податкові канікули для вказаної категорії підприємств, пріоритетне надання в оренду державного та комунального майна для виробничих та складських приміщень, зокрема, в підземній інфраструктурі державних та комунальних підприємств, установ та організацій).

На особливу увагу заслуговує питання підтримки українських підприємців в умовах воєнного стану. Як було показано в роботі, негативні чинники, пов'язані із війною, значною мірою впливають на очікування підприємців від подальшого здійснення господарської діяльності в умовах воєнного стану.

В Україні значною мірою реалізована програма релокації стратегічних підприємств національної промисловості, включаючи виробників товарів військового призначення та подвійного використання. Проте, національні виробники товарів, необхідних для сектору оборони та національної безпеки, потребують додаткового захисту та підтримки з боку органів публічної адміністрації. Зокрема, необхідним є створення оновленої адміністративно-

правової основи діяльності приватних підприємств, які виробляють товари військового призначення та подвійного використання, з метою формування стабільних логістичних шляхів від виробника товару до кінцевого споживача з дієвим інформаційним обміном (аналізом потреб передової та визначенням оптимальних шляхів постачання необхідних товарів).

Однозначним є висновок про необхідність переведу національної економіки на військові рейки. Всі національні виробники за можливості повинні працювати на потреби оборони. Для досягнення такої мети органи публічної адміністрації повинні провести повну інвентаризацію національних ресурсів – об'єктів нерухомого майна, які можуть бути використані для розміщення виробничих потужностей.

Також очевидною є необхідність активної фінансової підтримки національних приватних виробників зброї, боєприпасів та супутніх товарів, для чого доцільно популяризувати та розвивати відповідні накопичувальні фонди, а також здійснювати моніторинг надання у власність земельних ділянок та об'єктів нерухомого майна, на базі яких можуть бути розміщені виробничі потужності сил оборони (пріоритетними є зокрема підземні промислові майданчики, склади тощо).

Тільки спільними зусиллями державного та приватного секторів у сфері виробництва зброї та боєприпасів Україна може забезпечити нагальні потреби Збройних Сил України.

Висновки до розділу 3

1. Дослідження досвіду зарубіжних країн щодо адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності дає підстави сформулювати висновок, що на особливу увагу заслуговує позитивний досвід зарубіжних країн щодо підтримки справедливого балансу між свободою підприємницької діяльності та контролем з боку органів публічної адміністрації, що проявляється в жорстких правилах декларування доходів та

їх оподаткування, чим формується фінансова дисципліна та почуття соціальної відповідальності підприємців, розуміння того, що бізнес вигідніше вести за встановленими правилами, аніж виводити в тінь, ухилятися від сплати податків, використовувати працю неоформлених працівників та вчиняти інші неправомірні дії.

На увагу та запозичення заслуговує, зокрема, позитивний досвід Сполучених Штатів Америки щодо відсутності необхідності реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності, виходячи з того, що кожна особа, за виключенням визначених законом посадових осіб органів публічної адміністрації, може вільно здійснювати підприємницьку діяльність, водночас ключовим є дотримання фінансової дисципліни – своєчасна сплата податків, а також дотримання положень митного, міграційного та інших галузей законодавства.

На окрему увагу та запозичення (імплементацию в національне законодавство та юридичну практику) заслуговує розроблена Міністерством економіки Федеративної Республіки Німеччина програма допомоги малим і середнім підприємствам підготуватися до функціонування в умовах єдиного внутрішнього ринку ЄС. Для України в контексті євроінтеграційних процесів ключовим завданням є зокрема інтеграція малих та середніх підприємств у загальноєвропейський ринок.

Також вартою запозичення є спеціальна програма розвитку інновацій для малих підприємств у Сполучених Штатах Америки (The Small Business Innovation Research (SBIR) program), яка дозволяє здійснювати державну підтримку розвитку високотехнологічного виробництва на рівні малих підприємств.

2. До перспективних напрямів удосконалення адміністративно-правових засад підприємницької діяльності в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів слід віднести:

– розробку нової Стратегії розвитку підприємницької діяльності в Україні на період до 2035 р. з урахуванням збройної агресії проти України та

необхідності інтенсивного розвитку національного виробництва товарів військового призначення та подвійного використання;

– повне виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, що передбачає у тому числі імплементацію в національне законодавство та юридичну практику європейських правил ведення бізнесу, а також форм і способів його адміністрування з боку органів публічної адміністрації;

– вжиття невідкладних заходів адміністративно-правового характеру щодо захисту національного виробника, що має включати посилення митного контролю за ввезенням товарів (насамперед це криміналізація контрабанди щодо всіх товарів, які переміщуються через державний контроль України поза митним контролем (якщо загальна вартість предметів контрабанди перевищує 1000 000 грн), а також криміналізація недостовірного декларування товарів);

– визначення ключовим сектором економіки в умовах воєнного стану національного виробництва високотехнологічних товарів військового призначення та подвійного використання (підприємці, які виробляють зброю та супутні товари, повинні мати переважне право на отримання пільгових кредитів та грантів, укладання договорів оренди нерухомого майна державної та комунальної власності тощо).

- внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» та Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо скасування обов'язкової державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності за умови, якщо особа зареєстрована як платник податків (має електронний кабінет платника на офіційному сайті Державної податкової служби України), використовує POS-термінал та не використовує найману працю, а також регулярно сплачує всі передбачені Податковим кодексом України обов'язкові платежі;

- адміністративно-правове забезпечення розвитку ветеранського бізнесу в Україні (прийняття відповідного закону та відомчих нормативно-правових актів, фінансування відповідних державних програм).

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження сформульовано наукові положення та отримано результати, які у сукупності розв'язують важливе наукове завдання розроблення теоретичних положень та науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів. Найсуттєвішими з них є такі:

1. Дослідження історії становлення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні з метою виокремлення відповідного позитивного історичного досвіду дозволило виявити тенденцію щодо поступової деталізації (часто бюрократизації) адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні починаючи з проголошення Незалежності у 1991 р. і дотепер, що характерно для молодих ринкових економік, на які суттєво впливають глобалізаційні процеси.

Для сучасного позитивного розвитку адміністративно-правових засад підприємницької діяльності в Україні важливим є врахування негативного та позитивного досвіду адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності починаючи із перших років незалежності України, а також чітке усвідомлення того, що тільки суверенна національна правова держава може здійснювати ефективне адміністрування бізнесу, протистояти глобалізаційним викликам.

Встановлено, що в історичному контексті глобалізація для України проявляється насамперед у формі євроінтеграції, яка передбачає адаптацію національного законодавства до норм та принципів права ЄС, включаючи адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності.

2. Систематизація історіографії та методології дослідження підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів дозволила виявити тенденцію щодо активізації наукових досліджень

проблематики правового регулювання підприємницької діяльності, а також сформулювати авторське визначення підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів.

Зазначено, що для формулювання конкретних пропозицій щодо вдосконалення адміністративно-правових засад здійснення підприємницької діяльності в Україні ключовим визначено метод юридичного моделювання, а також синергетичний науковий підхід, який розглядає механізм правового регулювання підприємницької діяльності як складну систему взаємопов'язаних норм адміністративного, цивільного, господарського, податкового та трудового права, яка потребує постійного вдосконалення, реагування на потреби реальної юридичної практики адміністрування підприємництва, враховуючи необхідність його підтримки та захисту з боку органів публічної адміністрації, зокрема, захисту та підтримки національного виробника, що є умовою зростання національної економіки та забезпечення її конкурентоздатності.

3. Встановлено, що аналіз національного законодавства та судової практики у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні дозволив виявити наявні правові прогалини та колізії в правовому регулюванні підприємницької діяльності, що дозволило сформулювати пропозиції щодо вдосконалення чинного національного законодавства шляхом внесення змін до Господарського кодексу України, Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» тощо, а також розробки нової Стратегії розвитку підприємницької діяльності на період до 2035 з урахуванням обставин воєнного стану в Україні.

Зокрема, запропоновано скасувати нормативне положення щодо обов'язкової реєстрації особи як суб'єкта підприємницької діяльності за умови відсутності найманих працівників, користування POS-терміналом,

персональним кабінетом платника податків та сплати всіх передбачених чинним законодавством податків та інших загальнообов'язкових платежів.

4. Встановлено, що найбільший вплив на сучасний стан та перспективи вдосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні здійснює процес євроінтеграції, зокрема, адаптація національного законодавства до права ЄС, зумовлена необхідністю виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС з метою забезпечення набуття Україною повноправного членства в ЄС у близькій перспективі.

Для національної економіки та правової системи євроінтеграція є безпосереднім проявом процесів глобалізації, що передбачає в тому числі уніфікацію адміністративно-правових засад здійснення підприємницької діяльності (норм, стандартів щодо реєстрації, ліцензування бізнесу, здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності).

До актуальних питань адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів віднесено:

– питання правового захисту національних виробників, підприємців в умовах глобалізації світової економіки, домінування на міжнародних ринках транснаціональних корпорацій, загострення міжнародної конкуренції виробників основних груп продовольчих та промислових товарів;

– питання адміністративно-правового забезпечення розвитку високотехнологічного виробництва в Україні товарів з високою доданою вартістю, впровадження інноваційних технологій на рівні малого та середнього підприємництва, створення та розвитку технопарків, що забезпечить конкурентоздатність національної економіки в умовах глобалізації;

– питання розвитку національного військово-промислового комплексу (ВПК) в умовах триваючої повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України, зокрема, адміністративно-правове стимулювання

національного виробництва товарів військового призначення та подвійного використання (пріоритетне надання в оренду нежитлових приміщень державної та комунальної власності, податкові пільги, зокрема, звільнення від податку на додану вартість, гарантовані державні замовлення на основні групи товарів та послуг);

– питання забезпечення прозорості та об'єктивності перевірок суб'єктів підприємницької діяльності з боку органів правопорядку та контролюючих органів (Державної податкової служби, Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Державної служби України з питань праці тощо);

– питання запобігання корупції та зловживання владою (повноваженнями) у відносинах між суб'єктами підприємницької діяльності та суб'єктами владних повноважень органів публічної адміністрації;

– питання залучення внутрішніх та зовнішніх (іноземних) інвестицій для розвитку національної економіки в умовах воєнного стану, зокрема, підтримки та стимулювання підприємницької діяльності (грантові та кредитні програми, державні замовлення тощо) з акцентом на розвиток виробництва товарів військового призначення та подвійного використання;

– питання забезпечення прозорості публічних закупівель на основі вільної та справедливої конкуренції, що гарантує об'єктивний (неупереджений) вибір переможця торгів, дотримання балансу між публічними та приватними інтересами учасників таких правовідносин;

– питання дотримання антимонопольного законодавства, запобігання антиконкурентним узгодженим діям суб'єктів ринкових відносин, об'єктивного розслідування порушень у цій сфері;

– питання повної адаптації національного адміністративного законодавства, яким врегульовано різні аспекти підприємницької діяльності, до права ЄС (точне та неухильне виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС);

– питання реформування національного ринку праці (адміністративно-правового регулювання діяльності центрів зайнятості, трансформації останніх у професійні рекрутингові агентства) та приведення у відповідність до нагальних потреб національної економіки сфери освіти, зокрема, професійно-технічної (що передбачає популяризацію та державну підтримку закладів професійно-технічної освіти для підготовки висококваліфікованих працівників для сфери національного виробництва);

– питання адміністративно-правового стимулювання створення нових робочих місць у сфері національного виробництва з акцентом на ІТ-індустрію (широкомасштабне виробництво інформаційних товарів і послуг різного типу на базі провідних ІТ-технологій).

5. Встановлено, що до особливостей адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері підприємницької діяльності належать: необхідність доведення факту систематичного здійснення господарської діяльності без державної реєстрації (дозволу, ліцензії), застосування переважно штрафних санкцій до порушників, а також такого адміністративного стягнення, як конфіскація виготовленої продукції, зняв'язок виробництва, сировини і грошей, одержаних внаслідок вчинення цього адміністративного правопорушення (чим зумовлено віднесення розгляду справ про відповідні адміністративні правопорушення до юрисдикції суду).

Пропонується виключити з положень ч. 1 ст. 164 КУпАП відповідальність за здійснення підприємницької діяльності без державної реєстрації особи як суб'єкта господарювання. Натомість посилити відповідальність за здійснення господарської діяльності без використання POS-терміналу та персонального кабінету платника податків, а також використання праці неоформлених працівників та ухилення від сплати податків та інших обов'язкових платежів.

6. Визначено, що дослідження досвіду зарубіжних країн щодо адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності дало підстави сформулювати висновок, що на особливу увагу заслуговує

позитивний досвід зарубіжних країн щодо підтримки справедливого балансу між свободою підприємницької діяльності та контролем з боку органів публічної адміністрації, що проявляється в жорстких правилах декларування доходів та їх оподаткування, чим формується фінансова дисципліна та почуття соціальної відповідальності підприємців, розуміння того, що бізнес вигідніше вести за встановленими правилами, аніж виводити в тінь, ухилятися від сплати податків, використовувати працю неоформлених працівників та вчиняти інші неправомірні дії.

На увагу та запозичення заслуговує, зокрема, позитивний досвід Сполучених Штатів Америки щодо відсутності необхідності реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності, виходячи з того, що кожна особа, за виключенням визначених законом посадових осіб органів публічної адміністрації, може вільно здійснювати підприємницьку діяльність, водночас ключовим є дотримання фінансової дисципліни – своєчасна сплата податків, а також дотримання положень митного, міграційного та інших галузей законодавства.

На окрему увагу та запозичення (імплементацію в національне законодавство та юридичну практику) заслуговує розроблена Міністерством економіки Федеративної Республіки Німеччина програма допомоги малим і середнім підприємствам підготуватися до функціонування в умовах єдиного внутрішнього ринку ЄС. Для України в контексті євроінтеграційних процесів ключовим завданням є зокрема інтеграція малих та середніх підприємств у загальноєвропейський ринок.

Також вартою запозичення є спеціальна програма розвитку інновацій для малих підприємств у Сполучених Штатах Америки (The Small Business Innovation Research (SBIR) program), яка дозволяє здійснювати державну підтримку розвитку високотехнологічного виробництва на рівні малих підприємств.

7. До перспективних напрямів удосконалення адміністративно-правових засад підприємницької діяльності в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів віднесено:

– розробку нової Стратегії розвитку підприємницької діяльності в Україні на період до 2035 р. з урахуванням збройної агресії проти України та необхідності інтенсивного розвитку національного виробництва товарів військового призначення та подвійного використання;

– повне виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, що передбачає у тому числі імплементацію в національне законодавство та юридичну практику європейських правил ведення бізнесу, а також форм і способів його адміністрування з боку органів публічної адміністрації;

– вжиття невідкладних заходів адміністративно-правового характеру щодо захисту національного виробника, що має включати посилення митного контролю за ввезенням товарів (насамперед це криміналізація контрабанди щодо всіх товарів, які переміщуються через державний контроль України поза митним контролем (якщо загальна вартість предметів контрабанди перевищує 1000 000 грн), а також криміналізація недостовірного декларування товарів);

– визначення ключовим сектором економіки в умовах воєнного стану національного виробництва високотехнологічних товарів військового призначення та подвійного використання (підприємці, які виробляють зброю та супутні товари, повинні мати переважне право на отримання пільгових кредитів та грантів, укладання договорів оренди нерухомого майна державної та комунальної власності тощо).

Наведений перелік актуальних напрямів удосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні не є вичерпним, адже в умовах євроінтеграції та глобалізації перед підприємцями та органами публічної адміністрації з'являються нові виклики, які потребують системної наукової роботи економістів, юристів та самих підприємців, які можуть виступати ініціаторами законопроектної роботи,

вимагати від публічної адміністрації вжиття невідкладних адміністративно-правових заходів щодо захисту інтересів національних виробників та інших представників бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник / Т.О. Коломоєць. К.: Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
2. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання третє. Київ: Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466 с.
3. Амельченко М.В. Захист прав суб'єктів господарювання в судовому процесі та у виконавчому провадженні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право»; НАН України, Ін-т екон.-прав. дослідж. Донецьк, 2001. 18 с.
4. Аналіз судової практики. Огляди судової практики касаційних судів. Верховний Суд. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diyalnosti/analiz/>
5. Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки. Національне агентство з питань запобігання корупції: офіційний веб-сайт. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Antykoruptsijna-strategiya-na-2021-2025-rr.pdf> (дата звернення: 25.11.2023).
6. Антонов В.Б. Активізація залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України в умовах глобальної конкуренції: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03 «економіка та управління національним господарством». НАН України ; Ін-т регіон. дослідж. Л., 2011. 20 с.
7. Аушева О.В. Захист прав суб'єктів господарювання від порушень органами державної влади: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право»; НАН України, Ін-т екон.-прав. дослідж. Донецьк, 2007. 18 с.
8. Афанасієв Р.В. Особливості адміністративно-правового забезпечення інвестиційної діяльності в Україні. *Форум права*. 2012. № 4. С. 36-41.

9. Бабенко Д.В. Специфіка адміністративно-правового регулювання діяльності господарських товариств. *Актуальні проблеми держави і права: збірник наук. праць*. Випуск 87; редкол.: Г.І. Чанишева (голов. ред.) та ін. Одеса: Гельветика, 2020. С. 11-16.

10. Бізнес зберіг стримані оцінки результатів своєї діяльності – підсумки опитування підприємств у листопаді. Опитування підприємств. Індекс очікувань ділової активності підприємств у листопаді 2023 року. Національний банк України. 01.12.2023. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/biznes-zberig-strimani-otsinki-rezultativ-svoyeyi-diyalnosti--pidsumki-opituvannya-pidpriyemstv-u-listopadi> (дата звернення: 21.12.2023).

11. Більшість підприємців відчувають проблему перевірок бізнесу – результати дослідження ТППУ. *Liga Zakon*. 16.10.2023 URL: https://biz.ligazakon.net/news/222845_blsht-pdprimtsv-vdchuvayut-problemu-perevrok-bznesu---rezultati-doslzhennya-tppu

12. Благодарний А. Методологія дослідження правової регламентації адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 6. С. 147-151.

13. Близнюк А.О. Альтернативні стратегії розвитку підприємницької діяльності. *Економіка. Фінанси. Право*. 2023. № 5. С. 66-68.

14. Бліхар М.М. Адміністративно-правові форми та методи регулювання інвестиційної діяльності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 3. С. 171-183.

15. Бойчук Р.П. Правові засади державного регулювання підприємницької діяльності: проблеми формування. *Право та інновації*. 2019. № 4 (28). С. 21-26.

16. Болгар О.В. Сутність державної реєстрації як форми публічного адміністрування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 5. С. 336-340.

17. Болокан І.В. Зобов'язально-правові та спеціальні засоби захисту права власності в підприємницькій діяльності: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право»; Запорізький національний ун-т. Запоріжжя, 2008. 190 с.
18. Боровик А.В., Парамонов Д.Ю. Адміністративно-правове забезпечення захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні: монографія. Одеса: Вид. дім «Гельветика», 2022. 268 с.
19. Бородін І., Шапенко Л. Еволюція адміністративного права України. *European political and law discourse*. 2016. Volume 3. Issue 2. С.122-125.
20. Брижаний В.В. Фінансово-інвестиційні ризики підприємницької діяльності в Україні: дис... канд. екон. наук: 08.01.01 «Економічна теорія»; Дніпропетровський ун-т економіки та права. Д., 2005. 187 с.
21. Варналій З. Мале підприємництво: основи теорії і практики. 4-те вид., стер. К.: Т-во Знання, КОО, 2008. 302 с.
22. Васильєв В.М. Адміністративно-правовий механізм протидії правопорушенням у сфері підприємницької діяльності в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. 42 с.
23. Васильєв В.М. Адміністративно-правовий механізм протидії правопорушенням у сфері підприємницької діяльності в Україні: монографія. Х.: Панов, 2019. 412 с.
24. Васильєв В.М. Поняття, зміст та особливості адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері підприємницької діяльності. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2016. Випуск 6-2. Т. 3. С. 112-117.
25. Віннік С. Адміністративно-правові засади здійснення контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»;

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»; Сумський державний університет. Суми, 2020. 213 с.

26. Волкодав В.В. Залучення західноєвропейських інвестицій в Україну за досвідом країн з перехідною економікою: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.03 «економіка та управління національним господарством». Нац. наук. центр «Ін-т аграр. економіки» УААН. К., 2007. 20 с.

27. Ганзенко О.О. Правові засоби захисту прав і свобод людини в Україні: сучасний стан та напрями удосконалення. *Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Юридичні науки.* Запоріжжя: ЗНУ, 2015. № 4. Частина I. С. 8-13.

28. Ганзенко О.О. Теорія правових засобів у контексті інструментальної теорії права. *Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Юридичні науки.* Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2016. № 3. С. 36-42.

29. Ганьба О.Б., Мірошніченко В.І. Особливості сучасної методології правових наукових досліджень. *Парадигма пізнання: гуманітарні питання.* № 2 (13). 2016. С. 1-13.

30. Гарагонич О.В. Правове регулювання підприємницької діяльності в Чеській та Словацькій республіках: дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» ; Ужгородський національний ун-т. Ужгород, 2004. 216 с.

31. Головань І.В. Правова робота у механізмі захисту прав суб'єктів підприємництва: дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право»; НАН України, Ін-т екон.-прав. дослідж. Донецьк, 2003. 216 с.

32. Голосніченко Д.І. Теорія Повноважень: вітчизняний та зарубіжний досвід їх формування: монографія. К.: Г.А.М., 2009. 356 с.

33. Гончарук Т.В. Зарубіжний досвід розвитку підприємницьких структур та можливості його використання в Україні. *Ефективна економіка.* 2017. № 9. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5772>

34. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. Дата оновлення: 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 03.01.2024).

35. Греджева Т.В. Конкуренція в підприємницькій діяльності: теоретичні аспекти. *Облік і фінанси АПК*. 2009. № 2. С. 13-17.

36. Гусарєв С.Д. Юридична діяльність: методологічні та теоретичні аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень». Київ, 2007. 35 с.

37. Данилейчук Р.Б. Теоретичні основи оцінки впливу конкуренції на розвиток підприємництва. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2014. Випуск 7. Частина 1. С. 12-14.

38. Дзуліт З.П., Кабанець Н.В., Літвінов Р.О., Погорелова Г.О., Савицький В.В. Підприємницька діяльність: законодавство. Поради. Контакти. К.: Преса України, 2005. 159 с.

39. Денисова А. Правові засоби: поняття та види. *Право України*. 2010. № 7. С. 190-195.

40. Денисова А.М. Механізм і засоби правового впливу (теоретико-правове дослідження): дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 «теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень»; Національна академія внутрішніх справ МВС України. К., 2012. 230 с.

41. Деренько О. Міжнародний досвід державного регулювання та підтримки малого підприємництва. *Бізнес інформ. Економіка: проблеми підприємництва*. 2012. № 5. С. 95-97.

42. Державна підтримка розвитку малого бізнесу в США (штат Каліфорнія): інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит народного депутата України. 15.12.2023. URL: <https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29001.pdf>

43. Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва. Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL:

https://uk.wikipedia.org/wiki/Державний_комітет_України_з_питань_регуляторної_політики_та_підприємництва (дата звернення: 03.12.2023).

44. Деякі питання надання грантів бізнесу: постанова Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 р. № 738. Дата оновлення: 16.11.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-2022-п#Text> (дата звернення: 12.11.2023).

45. Деякі питання надання грантів для переробних підприємств: постанова Кабінету Міністрів України від 24 червня 2022 р. № 739. Дата оновлення: 15.11.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/739-2022-п#n14> (дата звернення: 12.11.2023).

46. Добровольська В.В. Правові засади державного регулювання підприємницької діяльності в Україні: дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право»; Одеська національна юридична академія. О., 2007. 225 с.

47. Дудник Л.М. Адміністративно-правове забезпечення діяльності податкової міліції щодо протидії фіктивному підприємництву: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»; Національний ун-т держ. податкової служби України. - Ірпінь, 2008. 209 с.

48. Дядін А. Дефініція категорії «підприємницька діяльність». *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2017. Вип. 1. С. 62-72.

49. Жаровська І.М. Публічні та приватні інтереси у механізмі сучасної державної влади. *Науковий вісник Чернівецького ун-ту*. 2010. Випуск 525. Правознавство. С. 33-37.

50. Живко З. Підходи до тлумачення понять «підприємництво» та «підприємницька діяльність» через призму функцій економічної системи. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2012. Вип. 9. С. 31-34.

51. Загальне адміністративне право: підручник / Гриценко І.С., Мельник Р.С., Пухтецька А.А. та ін.; за заг. ред. І.С. Гриценка. К.: Юрінком Інтер, 2015. 568 с.

52. Загнітко О.П. Господарсько-правове забезпечення захисту вітчизняного товаровиробника (порівняльно-правове дослідження): автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право»; НАН України, Ін-т екон.-прав. дослідж. Донецьк, 1999. 21 с.

53. Заярна Н.М. Міжнародний досвід підтримки малого бізнесу та сучасні українські реалії. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.1. С. 198-201.

54. Золотухіна Л.О. Адміністративно-правовий механізм забезпечення реалізації публічного інтересу. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2019. № 4 (38). С. 61-64.

55. Золотухіна Л.О. Діалектика співвідношення публічних і приватних інтересів як адміністративно-правових категорій. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2019. № 1. С. 70-77.

56. Іванова В.М. Взаємодія національного та іноземного інвестування в нових ринкових економіках в умовах глобалізації: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.02 «світове господарство і міжнародні економічні відносини». НАН України. Ін-т світ. економіки і міжнарод. відносин. К., 2008. 19 с.

57. Ільков В.В. Методологія дослідження джерел права в адміністративному судочинстві. *Форум права*. № 5. 2016. С. 48-52.

58. Каленіченко Л.І. Загальнотеоретична характеристика підстав юридичної відповідальності. *Право і безпека*. 2016. № 4 (63). С. 20-24.

59. Каленіченко Л.І. Юридична відповідальність: поняття, ознаки. *Держава та регіони*. 2020. № 1 (67). Том 1. С. 12-17.

60. Камушков О.С. Розвиток малого та середнього бізнесу у світі. *Вісник Акад. мит. служби України. Сер.: Економіка*. 2013. № 1. С. 130-134.
61. Кахович О.О. Державне регулювання структурно-інвестиційної політики в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 «механізми державного управління». Рада по вивч. продукт. сил України НАН України. К., 2010. 20 с.
62. Квасніцька О.О. Правове регулювання державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності: дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право»; Одеська національна юридична академія. О., 2006. 202 с.
63. Кельман М. Методологія сучасного правознавства: становлення та основні напрями розвитку. *Психологія і суспільство*. № 4. 2015. С. 33-46.
64. Ківалова Т.С., Смелянець Г.Є. До питання про поняття і складові методу правового регулювання. *Актуальні проблеми держави і права*. 2003. Вип. 21. С. 33-38.
65. Клим О.В. Адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. К, 2009. 199 с.
66. Коваленко О.В. Адміністративно-правові засади відповідальності за правопорушення у підприємницькій діяльності: дис. ... д-ра філософії: 081. Суми, 2023. 231 с.
67. Коваленко О.В. Об'єктивні ознаки адміністративних правопорушень у підприємницькій діяльності: сутність та значення для адміністративно-правової кваліфікації. *Право і суспільство*. 2022. № 3. С. 173-178.
68. Коваленко О.В. Щодо поняття та ознак адміністративної відповідальності за правопорушення у підприємницькій діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 9. С. 230-233.

69. Ковальова М.В. Адміністративно-правові режими підприємницької діяльності в Україні: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»; Харківський національний ун-т внутрішніх справ. Х., 2007. 197 с.
70. Ковач А. Право людини на підприємництво. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 212-215.
71. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV. Дата оновлення: 31.12.2023. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#n10971>
72. Кодекс України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 р. № 2597-VIII. Дата оновлення: 01.01.2024. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення: 03.01.2024).
73. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. № 80731-X. Дата оновлення: 14.10.2023. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 21.10.2023).
74. Козаченко Г., Арзуманян А. Підприємництво та підприємницька діяльність: зміст категорій. *Вісник ЖДТУ*. 2019. № 2 (88). С. 28-35.
75. Колесник Т., Демидова О. та Колесник Д. Історія розвитку підприємництва. *Науковий журнал «Бізнес інформ»*. 2013. № 1. С. 332-334.
76. Колібабчук Н. Історія виникнення і розвитку підприємництва в Україні в XVIII – на початку ХХ ст. *Часопис цивілістики*. 2015. Вип. 18. С. 199-203.
77. Коломоєць Т.О Адміністративний примус у законодавстві України: деякі недоліки закріплення та можливі шляхи усунення їх. *Підприємництво, господарство і право*. 2003. № 5. С. 62-65.
78. Коломоєць Т.О., Лютіков П.С. Проблеми правового розмежування адміністративної та господарської юрисдикції: аналіз передумов виникнення та можливі шляхи їх вирішення. *Право України*. 2009. № 10. С. 175-181.

79. Коломоєць Т.О. Мета адміністративного примусу: сучасний науковий погляд. *Держава і право: зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки*; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. К. 2006. № 31. С. 114-118.

80. Колпаков В.К., Кузьменко О.В. Адміністративне право України: підручник. К. : Юрінком Інтер, 2003. 544 с.

81. Колпаков В.К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право): навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2008. 256 с.

82. Колпаков В.К. Адміністративне право України: підручник. К.: Юрінком Інтер, 1999. 736 с.

83. Конституція України від 28.06.1996. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 03.01.2024).

84. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. Дата оновлення: 02.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-р#Text> (дата звернення: 12.12.2023).

85. Корнєв Ю.Г. Формування системи інформаційного забезпечення підприємницької діяльності в Україні: дис... канд. екон. наук: 08.01.01 «Економічна теорія»; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2004. 224 с.

86. Корчак Н.М. Правові питання антимонопольного регулювання підприємницької діяльності в Україні: дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право»; Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 1996. 206 с.

87. Костицький В.В. Законодавчий захист підприємництва. Інститут законодавчих передбачень і правової експертизи. К.: Нічлава, 1997. 63 с.

88. Кравцова І. Економічна конкуренція як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 6. С. 149-155. <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.6.26>

89. Кравцова І. Штраф за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства як вид адміністративно-господарської санкції. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. с. 89-95.
90. Кравчун О.С. Механізм державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні. *Теорія та практика державного управління*. 2012. Вип. 3 (38). С. 323-332.
91. Красовська А. Державна реєстрація як умова реалізації права на підприємництво в Україні. *Підприємництво, господарство та право*. 2002. № 7. С. 62-64.
92. Криволапчук В.О. Сучасний погляд на методи адміністративного право. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 4. С. 184-192.
93. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. Дата оновлення: 28.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 30.04.2023).
94. Кузьменко О.В. Адміністративна відповідальність та провадження в справах про адміністративні правопорушення: навч. посіб.; за заг. ред. О.В. Кузьменко. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 388 с.
95. Кузьменко О.В. Протидія корупції в Україні на підставі використання європейського досвіду. *Актуальні теоретичні та практичні проблеми наближення законодавства України до права Європейського Союзу: Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 15 березня 2019 року). К. С.99-109.
96. Купчак Б. Підприємництво: суть та умови здійснення. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.2. С. 243-249.
97. Кушакова-Костицька Н.В. Методологічні проблеми сучасних правових досліджень: об'єктивна необхідність чи суб'єктивна формальність. *Філософські та методологічні проблеми права*. № 1-2. 2013. С. 23-31.
98. Кушнір О.В. Державне управління підприємницькою діяльністю: питання теорії і методології дослідження. *Наукові праці Міжрегіональної*

- Академії управління персоналом. Юридичні науки.* 2014. № 1 (40). С. 101-104.
URL: <http://journals.maup.com.ua/index.php/law/article/view/1035>
99. Кушнір О.В. Правове регулювання підприємницької діяльності та формування державної економічної політики. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки.* 2014. № 2 (41). С. 104-107.
URL: <http://journals.maup.com.ua/index.php/law/article/view/1025>
100. Ластовецький А.С. Організаційно-правові засади регулювання підприємницької діяльності в Україні: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»; Київський юридичний ін-т. К., 2004. 220 с.
101. Лисенко С.С. Адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі: монографія; за заг. ред. С.Є. Дурнова. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 176 с.
102. Лук'янова Г.Ю. Методологічні основи дослідження права у сучасній юридичній науці. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.* № 4. 2011. С. 33-43.
103. Лютіков П.С. Міжнародні корпорації як суб'єкти адміністративного права. *Науковий вісник публічного та приватного права.* Випуск 2, том 2, 2019. С. 102-106.
104. Лютіков П.С. Юридичні особи як суб'єкти адміністративного права: пошук базового критерію розмежування та поділу їх на групи. *Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових статей. Юридичні науки.* 2012. № 4 (частина II). С. 159-165.
105. Малиновська Т.М. Індивідуалізація суб'єктів підприємницької діяльності: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 «цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право»; Харківський національний ун-т внутрішніх справ. Х., 2008. 207 с.
106. Мареніченко В.В. Механізми реалізації державного регулювання якісного розвитку малого та середнього бізнесу в умовах інтеграції України

до Європейського Союзу. *Вісник Акад. мит. служби України. Сер.: Держ. упр.* 2013. № 1. С. 48-53.

107. Нартова І.В.; Коломієць Є.О. Глобалізація та її вплив на розвиток світового виробництва. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі.* 2011. № 3 (48). С. 20-24.

108. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції» / Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков та ін. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика» 2019. 588 с.

109. Некрасова Т.В. Правове регулювання надання державної допомоги суб'єктам господарювання: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право»; Нац. акад. наук України, Ін-т екон.-прав. дослідж. Донецьк, 2009. 18 с.

110. Олійник О.В. Адміністративно-правові засоби забезпечення інформаційної безпеки. *Юридичний вісник.* 2015. № 1 (34). С. 65-69.

111. Орлова І.М. Зарубіжний досвід правового регулювання діяльності суб'єктів господарювання. *Юридичний вісник.* 2018. № 1 (46). С. 138-143.

112. Основні державні програми стимулювання економіки, які діятимуть у наступному році. Agravery: аграрне інформаційне агентство. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/osnovni-derzavni-programi-stimuluvanna-ekonomiki-aki-diatimut-u-nastupnomu-roci> (дата звернення: 26.12.2023).

113. Особливості ведення бізнесу в Великій Британії. Міністерство економіки України: офіційний сайт. 12.12.2023. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=cc288aa8-d8d0-4592-b6b9-1066c7b6d9bf&title=OsoblivostiVedenniaBiznesuVVelikiiBritanii>

114. Оцінка громадянами матеріального становища та питань, пов'язаних з економічною ситуацією (січень 2022 року). Центр Разумкова. Соціологічні дослідження. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka->

gromadianamy-materialnogo-stanovyshcha-ta-pytan-poviazanykh-z-ekonomichnoiu-sytuatsiieiu-cichen-2022r (дата звернення: 20.12.2023).

115. Оцінка громадянами ситуації в країні. Довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів (грудень 2023 року). Центр Разумкова. Соціологічні дослідження. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-gruden-2023r> (дата звернення: 21.12.2023).

116. Паливода К.В. Проблеми формування привабливого інвестиційного клімату як засобу подолання деструкцій в економіці України. *Економіка та держава*. 2018. № 3. С. 4-9.

117. Панова Н.С. Адміністративно-правові засади розвитку державного управління в сучасній Україні: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Одеса, 2008. 220 с.

118. Парамонов Д.Ю. Про поняття підприємницької діяльності: адміністративний аспект. *Юридична наука*. 2020. № 7. С. 142-146.

119. Петков С.В. Відповідальність за адміністративні проступки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Випуск 1. Том 1. С. 223-233.

120. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. Дата оновлення: 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 03.01.2024).

121. Положення про Державну регуляторну службу України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2014 р. № 724. Дата оновлення: 22.08.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/724-2014-п#Text> (дата звернення: 04.01.2024).

122. Поштаренко О.В. Поняття, сутність та зміст адміністративної відповідальності в умовах нової парадигми адміністративного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3. С. 174-179.

123. Про акціонерні товариства: Закон України від 27 липня 2022 р. № 2465-IX. Дата оновлення: 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#n1985> (дата звернення: 03.01.2024).

124. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26 листопада 1993 р. № 3659-XII. Дата оновлення: 02.07.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12/ed20230702#Text> (дата звернення: 15.12.2023).

125. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12/ed19910919#Text> (дата звернення: 10.12.2023).

126. Про Державне агентство з інвестицій та розвитку: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 травня 2010 року № 356. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/356-2010-п> (дата звернення: 25.11.2023).

127. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань: Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV. Дата оновлення: 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення: 04.01.2024).

128. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України: 6 вересня 2005 р. № 2806-IV. Дата оновлення: 26.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15#Text> (дата звернення: 15.12.2023).

129. Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон: Закон України від 13 жовтня 1992 р. № 2673-XII. Втрата чинності: 27.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2673-12> (дата звернення: 15.11.2023).

130. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 30.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 03.01.2024).

131. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11 вересня 2003 р. № 1160-IV. Дата оновлення: 24.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text> (дата звернення: 03.01.2024).

132. Про затвердження Критеріїв визначення підприємств, установ і організацій, які мають важливе значення для галузей національної економіки: наказ Міністерства економіки України від 17.02.2023 № 952. Дата оновлення: 10.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0396-23#Text> (дата звернення: 10.11.2023).

133. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: постанова Кабінету Міністрів України від 03 березня 2021 р. № 179. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179> (дата звернення: 21.12.2023).

134. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів: постанова Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2015 р. № 667. Дата оновлення: 16.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/667-2015-п#Text> (дата звернення: 22.11.2023).

135. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07 червня 1996 р. № 236/96-ВР. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-вр#Text> (дата звернення: 15.09.2023).

136. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. № 2210-III. Дата оновлення: 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата звернення: 02.01.2024).

137. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України 16 квітня 1991 р. № 959-ХІІ. Дата оновлення: 31.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12> (дата звернення: 22.11.2023).

138. Про лібералізацію підприємницької діяльності та державну підтримку підприємництва: Указ Президента України від 12 травня 2005 р. № 779/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/779/2005#Text> (дата звернення: 22.11.2023).

139. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 № 222-VІІІ. Дата оновлення: 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text> (дата звернення: 03.01.2024).

140. Про лобіювання: Закон України від 23.02.2024 № 3606-ІХ. Введення в дію відбудеться 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3606-20#Text> (дата звернення: 25.02.2024).

141. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 р. № 442. Дата оновлення: 11.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-p#Text> (дата звернення: 03.01.2024).

142. Про оренду державного та комунального майна: Закон України від 3 жовтня 2019 р. № 157-ІХ. Дата оновлення: 07.09.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-20#Text> (дата звернення: 25.11.2023).

143. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 5 квітня 2007 р. № 877-V. Дата оновлення: 31.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text> (дата звернення: 03.01.2024).

144. Про підприємництво: Закон УРСР від 07.02.1991 р. № 698-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12/ed19910207#Text> (дата звернення: 10.12.2023).

145. Про підприємства в Українській РСР: Закон УРСР від 27.03.1991 № 887-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/887-12/ed19910327#Text> (дата звернення: 10.12.2023).

146. Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям: Указ Президента України від 08.08.1995 № 720/95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/720/95#Text> (дата звернення: 10.12.2023).

147. Про приватизаційні папери: Закон України від 06.03.1992 за № 2173-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2173-12#Text> (дата звернення: 10.12.2023).

148. Про приватизацію майна державних підприємств: Закон України від 04.03.1992. № 2163-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-12/ed19920304#Text> (дата звернення: 10.12.2023).

149. Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2022 № 303. Дата оновлення: 10.11.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2022-п#Text> (дата звернення: 22.11.2023).

150. Про реалізацію експериментального проекту щодо надання на конкурсних засадах фінансової підтримки стартапам в Україні, у тому числі в сфері інформаційних технологій: постанова Кабінету Міністрів України від 24 червня 2022 р. № 736. Дата оновлення: 01.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/736-2022-п#Text> (дата звернення: 10.11.2023).

151. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020. № 1556-р (дата звернення: 04.01.2024).

152. Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 504-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-р#Text> (дата звернення: 21.12.2023).

153. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України 30 вересня 2019 р. № 722/2019. Дата оновлення: 02.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 25.11.2023).

154. Про цінні папери і фондову біржу: Закон України 18 червня 1991 р. № 1201-XII. Втрата чинності: 12.05.2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-12#Text> (дата звернення: 15.11.2023).

155. Пугачова К.М. Підприємницька діяльність у сільській місцевості. К.: Знання України, 2004. 220 с.

156. Рада бізнес-омбудсмена. Офіційний сайт. <https://boi.org.ua/about-us/> (дата звернення: 15.12.2023).

157. Разіна Т.І. Адміністративно-правові засоби забезпечення позитивного інвестиційного клімату в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. № 2. С. 129-134.

158. Райта Ю.В. Формування інституційного середовища підприємницької діяльності в Україні: дис... канд. екон. наук: 08.01.01 «Економічна теорія»; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Л., 2006. 261 с.

159. Рибчак В.І. Світовий досвід державного регулювання підприємств малого бізнесу. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2006. Вип. 16.1. С. 441-445.

160. Рум'янцева В.В. Проблеми захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в господарських судах України. Міністерство юстиції України. URL: <http://www.minjust.gov.ua/1956> (дата звернення: 01.11.2023).

161. Рябцев О. Контроль і оподаткування малого бізнесу в США. 17 серпня 2020 р. Громадська організація «Поступ». Медіа. URL: <https://postup.org.ua/novyny-i-publikatsii/472-kontrol-opodatkuvannya-malogo-biznesu-v-ssha>

162. Сагайдак Ю. Підприємницька діяльність як основна форма реалізації економічних прав людини. Теоретико-правовий аспект. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 7. С. 44-48.

163. Саніахметова Н.О. Регулювання підприємницької діяльності в Україні (організаційно-правові аспекти): дис... д-ра юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»; Одеська держ. юридична академія. О., 1998. 403 с.

164. Світлична Ю.О. Адміністративно-правові засади державного регулювання іноземного інвестування в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»; МВС України, Харківський нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 39 с.

165. Селіванов В. Концептуальні засади Кодексу про підприємництво України. *Право України*. 1995. № 2. С. 3-11.

166. Скиба Г.Г. Державне регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності в умовах спеціальних економічних зон і територій пріоритетного розвитку: автореф. дис... канд. наук з держ. управління: 25.00.04 «міське самоврядування». Донецька держ. академія управління. Донецьк, 2003. 18 с.

167. Справа «Котій проти України» (Заява № 28718/09). Рішення Європейського суду з прав людини від 05.03.2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a82#Text

168. Стукало Н.В. Глобалізація та розвиток фінансової системи України: монографія. Д. : Інновація, 2006. 248 с.

169. Сьомкіна Т.В. Формування суб'єкта підприємницької діяльності: дис... д-ра екон. наук: 08.01.01 «Економічна теорія»; НАН України, Ін-т економіки. К., 2003. 407 с.

170. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікована Верховною Радою

України Законом № 1678-VII від 16 вересня 2014 р. Дата оновлення: 30.11.2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/984_011#Text

171. Удовика Л.Г. Глобалізація як критерій типології національних правових систем. Актуальні проблеми держави і права. 2014. Вип. 72. С. 21-27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2014_72_6

172. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. 23.06.2022. Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-otrimala-status-kandidata-na-chlenstvo-v-yes> (дата звернення 12.11.2023).

173. Федоров Г.О. Адміністративно-правові засади іноземного інвестування в Україні. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2019. № 2 (85). С. 78-86.

174. Хомко Л.В., Кульгавець Х.Ю. Правове регулювання підприємницької діяльності: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 424 с.

175. Чаплигін К. Державне регулювання суб'єктів господарювання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 17. С. 50-52.

176. Чорна А. Адміністративно-правовий механізм забезпечення прав суб'єктів підприємницької діяльності у сфері оподаткування: автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук.: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 44 с.

177. Чорна А. Підприємницька діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С. 128-132.

178. Чупіс А.В., Огаренко В.М., Кашенко О.Л., Борисова В.А., Терещенко С.І. Підприємницька діяльність: стратегія економічного розвитку. Суми: Довкілля, 2001. 336 с.

179. Шайгородський Ю. Глобалізація: неминучість концептуальних змін. *Політичний менеджмент*. 2012. № 3. С. 64-75. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/shaigorodskiy_globalizatsia.pdf

180. Шайдюк І.Є. Європейський досвід державного регулювання та підтримки малого підприємництва. *Матеріали III Всеукраїнської наукової конференції «Концептуальні засади формування менеджменту в Україні»*. Київ, Одеса, Стамбул. 17-22 травня 2010 р. С. 246-252.

181. Юровська В. Метод адміністративного права: теоретико-правовий аналіз. *Підприємництво, господарство і право*. № 12. 2017. С. 188-192.

182. Юровська В.В. Диспозитивний метод адміністративного права як орієнтир подальших реформаційних процесів у сфері публічної адміністрації. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 6 (1). С. 170-176. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pjuv_2017_6%281%29__40

183. Юшкевич О.Г. Проведення в справах про державну реєстрацію фізичних осіб підприємців: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Харків, 2007. 20 с.

184. Яценко А.В. Державне регулювання іноземної інвестиційної діяльності в Україні: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.02.03 «організація управління, планування і регулювання економікою». Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2001. 19 с.

185. An Essay on Economic Theory An English translation of Richard Cantillon's *Essai sur la Nature du Commerce en General*. Translated by Chantal Saucier Edited by Mark Thornton. Alabama, 2010. 254 p.

186. Bartelson J. Three Concepts of Globalization. *International sociology*. 2000. № 2. Vol. 15. P. 180–196.

187. Commission of the European Communities. Green Paper Entrepreneurship in Europe. EUR-Lex. europa.eu URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2003:0027:FIN:EN:PDF>

188. Companies Act 2006. Companies Act 2006 is up to date with all changes known to be in force on or before 03 March 2024. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents>

189. Companies House. The best place to find government services and information. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/companies-house>

190. How to Start a Small Business in California. How to Get a Business License in California. Co-authored by Clinton M. Sandvick, JD, PhD. URL: <http://m.wikihow.com/Start-a-Small-Business-in-California>

191. What SBA Offers to Help Small Businesses Grow. U.S. Small Business Administration. URL: <https://www.sba.gov/loans-grants/see-what-sba-offers/what-sba-offers-help-small-businesses-grow>

ДОДАТКИ

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ
ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Статті, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Головач О.А. Адміністративно-правові засади підприємницької діяльності в Україні в контексті євроінтеграції та глобалізації. *Право і суспільство*. 2023. № 6. С. 187–194. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.27>.

2. Головач О.А. Актуальні питання адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 349–353. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-1/79>.

3. Головач О.А. Історія становлення та розвитку адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності. *Право та державне управління*. 2023. № 4. С. 47–54. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.4.6>.

4. Головач О.А. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності: позитивний досвід для України. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2023. № 7(59). С. 98–104. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.7.15>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Головач О.А. Перспективні напрями удосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 22–23 грудня 2023 р. Львів–Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 375–378. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-100>.

2. Головач О.А. Адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності в Україні в умовах глобалізації та євроінтеграції. *Юридичні науки: проблеми та перспективи* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 24–25 лютого 2023 р. Львів–Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 368–373. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-292-3-104>.